

ARBEIDSMIGRATIE IN 2030

MOGELIJKE ONTWIKKELINGEN IN VIER SCENARIO'S

EINDRAPPORT

seo • economisch onderzoek

AUTEURS

ARJAN HEYMA & TOBIAS VERVLIT

IN OPDRACHT VAN

ABU

AMSTERDAM, JUNI 2022

Samenvatting

Tussen 2006 en 2021 is het aantal arbeidsmigranten in Nederland verviervoudigd. Vooral het aandeel arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa is flink toegenomen, van een derde naar twee derde. De laatste jaren neemt ook het aandeel arbeidsmigranten van buiten de Europese Economische Ruimte (EER) langzaam toe. Het gaat in meer dan de helft van alle arbeidsmigranten nog altijd om laaggekwalificeerde arbeid. Wanneer huidige trends worden doorgetrokken, dan neemt het aantal arbeidsmigranten toe van 735 duizend in 2019 tot bijna 1,2 miljoen in 2030. Kwantificering in vier scenario's, zoals in 2018 beschreven door de Adviesraad Migratie, zorgt voor een nuancering van die ontwikkeling, met een bandbreedte van de toename in arbeidsmigratie van tussen de 17 en 70 procent. In dat geval loopt de huidige bijdrage van arbeidsmigranten van 3 procent aan het Bruto Binnenlands Product (BBP) op tot tussen de 3,5 en 4,7 procent van het nationaal inkomen in 2030.

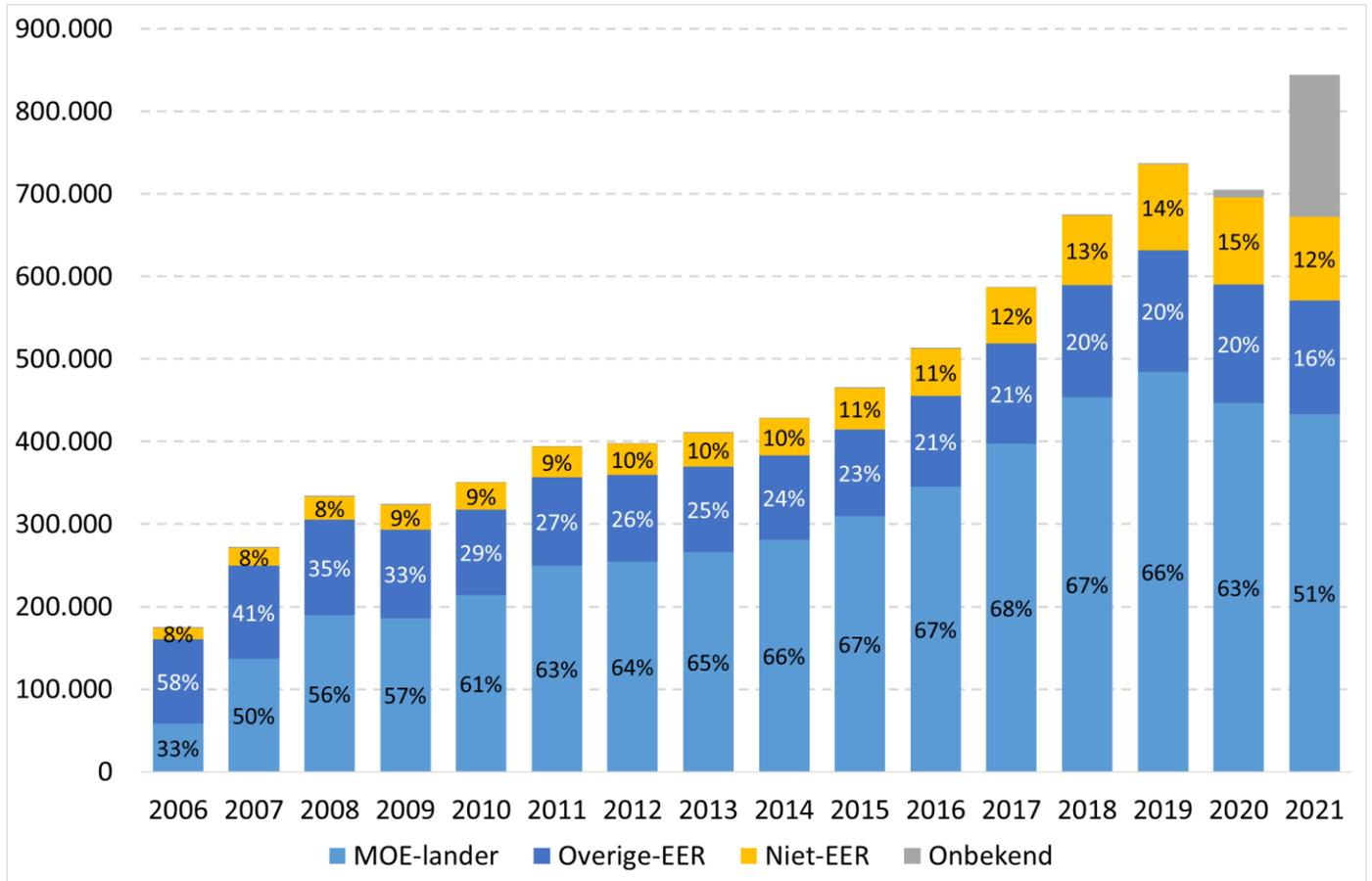
Definitie van arbeidsmigranten

In deze studie wordt met de term 'arbeidsmigranten' alle werknemers in Nederland bedoeld zonder Nederlandse nationaliteit en in dienst van een in Nederland gevestigde werkgever, die binnen twee maanden na de eerste komst naar Nederland aan het werk zijn. Dat is ongeacht het land van herkomst van arbeidsmigranten of het kwalificatieniveau, maar sluit zoveel mogelijk buitenlandse werknemers uit die naar Nederland zijn gekomen voor studie, asiel of gezinshereniging. Binnen deze groep arbeidsmigranten wordt nader onderscheid gemaakt naar herkomst (arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa, overige landen binnen de Europese Economische Ruimte (EER) en van buiten de EER), naar kwalificatieniveau (benaderd door het salarisniveau met onderscheid tussen een salaris op minimumloonniveau, een bovenmodaal salaris boven de grens van de Kennismigrantenregeling en een modaal salaris daartussenin), naar de duur van de periode waarin arbeidsmigranten al naar Nederland komen (korter of langer dan 5 jaar, ongeacht het tussentijdse verblijf in Nederland), en naar sector.

Samenstelling en ontwikkeling huidige arbeidsmigratie

Tussen 2006 en 2021 is het aantal arbeidsmigranten in Nederland verviervoudigd, zie Figuur S.1. Vooral het aandeel arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa (MOE-landers) is daarin flink toegenomen, van een derde naar twee derde. Binnen deze groep neemt het aandeel Roemenen en Bulgaren steeds verder toe ten kostte van het aandeel Polen. Die maken echter nog steeds meer dan 60 procent van deze groep arbeidsmigranten uit. De laatste jaren neemt ook het aandeel arbeidsmigranten van buiten de Europese Economische Ruimte (EER) langzaam toe. Het gaat dan vooral om een toename van arbeidsmigranten uit India en Syrië, maar ook het aandeel Russen en Oekraïners neemt al een aantal jaren relatief sterk toe. Op basis van het gemiddelde maandsalaris kan worden ingeschat dat meer dan de helft van alle arbeidsmigranten nog altijd laaggekwalificeerde arbeid uitvoert. Dat is sterker in een sector als de landbouw (70 procent) en voor uitzendkrachten (70 procent). Het aandeel arbeidsmigranten met een bovenmodaal inkomen, met name uit landen buiten de EER (o.a. kennismigranten) neemt langzaam toe, maar bedraagt niet meer dan maximaal 10 procent van het totaal.

Figuur S.1 Tussen 2006 en 2021 is het aantal arbeidsmigranten in Nederland verviervoudigd en bestaat voor twee derde uit werknemers uit Midden- en Oost-Europa

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

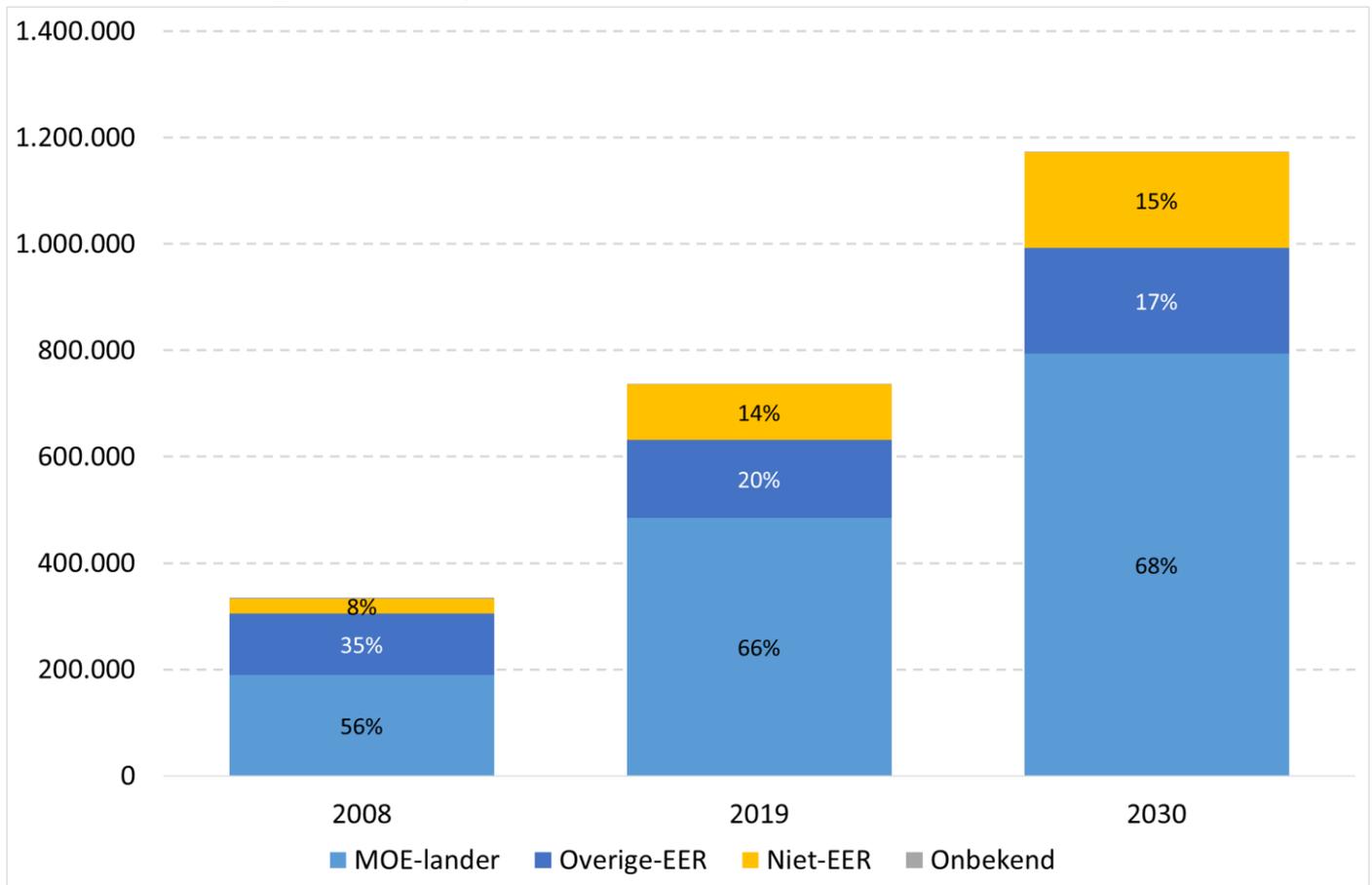
Tussen sectoren bestaan grote verschillen. Datzelfde geldt voor uitzendkrachten versus werknemers in direct dienst van werkgevers. Ongeveer de helft van alle arbeidsmigranten is werkzaam in de uitzendsector, waarvan 90 procent afkomstig is uit Midden- of Oost-Europa en 70 procent op een lager kwalificatieniveau werkzaam is. Werknemers in dienst van werkgevers in de ICT-sector zijn voor meer dan 60 procent afkomstig uit landen van buiten de EER en meer dan driekwart heeft een bovenmodaal maandsalaris. De andere sectoren zitten daar tussenin.

Prognose ontwikkeling arbeidsmigratie tot 2030

Om de ontwikkeling van arbeidsmigratie tot 2030 in te schatten, is gebruik gemaakt van een trendextrapolatie in combinatie met scenario's. Met de trendextrapolatie wordt een idee gegeven van de ontwikkeling van arbeidsmigratie als die ongeveer hetzelfde is als in recente jaren. Het recente verleden wordt echter gekenschetst door omgevingsfactoren die niet altijd hetzelfde zullen blijven. Een manier om de implicaties van die onzekerheid uitdrukking te geven, is via een scenario-analyse. De Adviesraad Migratie (de voormalige Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken, ACVZ) heeft in 2018 een advies uitgebracht over de ontwikkeling van migratie tot 2030, waarin werd gewerkt met vier scenario's om de belangrijkste onzekerheden rond migratie in beeld te brengen. In de huidige studie zijn die scenario's gekwantificeerd met behulp van variaties op de trendextrapolatie.

Een trendmatige ontwikkeling van het aantal arbeidsmigranten per sector en herkomst zorgt voor een toename van het totaal aantal arbeidsmigranten van 735 duizend in 2019 tot bijna 1,2 miljoen in 2030, zie Figuur S.2. Dat is een groei van 59 procent tussen 2019 en 2030 als vervolg op de groei van 120 procent tussen 2008 en 2019. De periode 2008-2019 is gekozen als uitgangperiode voor de trendextrapolatie, omdat het een volledige conjunctuurcyclus bevat tussen de vooravond van de kredietcrisis (eind 2008) en de vooravond van de coronacrisis (begin 2020).

Figuur S.2 Een extrapolatie van migratietrends tussen 2008 en 2019 tot 2030 resulteert in een groei van het aantal arbeidsmigranten met 59 procent

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Kwantificering van de vier scenario's over de toekomst van arbeidsmigratie van de Adviesraad Migratie, zorgt voor een nuancering van de trendextrapolatie, met een bandbreedte van de toename van arbeidsmigratie tussen de 17 en 70 procent, zie Tabel S.1. *Mondiaal* ten opzichte van *Nationaal* staat voor meer economische groei, een sterkere globalisering en een sterkere EU, waardoor er meer ruimte komt voor arbeidsmigratie. *Samen* ten opzichte van *Verdeeld* staat voor meer sociale cohesie en daarmee draagvlak voor (arbeids)migratie. In de context daarvan zijn aannames gemaakt voor de ontwikkeling van het aantal arbeidsmigranten naar herkomst die gerelateerd zijn aan de trendmatige ontwikkeling in het recente verleden. Op die manier is variatie verkregen in de ontwikkeling én samenstelling van arbeidsmigratie tot 2030. In alle scenario's neemt het aantal arbeidsmigranten verder toe ten opzichte van de situatie in 2019. Het totale aantal is substantieel en vraagt om een structurele maatschappelijke facilitering in termen van huisvesting, sociale voorzieningen en goed werkgeverschap.

Bijdrage arbeidsmigranten aan het nationaal inkomen

Arbeidsmigranten dragen ongeveer 3 procent bij aan het Bruto Binnenlands Product (BBP). Dat is minder dan hun aandeel in de totale werkgelegenheid, omdat ze vaak lager gekwalificeerde arbeid uitvoeren. Die bijdrage kan oplopen tot 3,5 tot 4,7 procent van het nationaal inkomen in 2030, afhankelijk van de ontwikkeling van het aantal arbeidsmigranten volgens de vier beschreven scenario's, zie Tabel S.1. Een deel van de bijdrage aan het nationaal inkomen komt direct of indirect ten goede aan arbeidsmigranten in de vorm van lonen en premies. Het overige deel komt ten goede aan alle Nederlanders in de vorm van extra welvaart (in de vorm van meer consumptieve keuzes, goedkopere producten of diensten, betere zorg of lagere belastingen). Per hoofd van de bevolking kwam die bijdrage aan de welvaart door arbeidsmigranten in 2019 neer op 650 euro, in de verschillende scenario's voor 2030 loopt die op tot maximaal 1.100 euro per hoofd van de bevolking. Hieruit blijkt overigens dat er ook bij arbeidsmigratie sprake is van afnemende meeropbrengsten, omdat arbeidsmigratie zorgt voor een lagere arbeidsparticipatie van de binnenlandse beroepsbevolking, minder arbeidsbesparende (proces)innovatie en meer maatschappelijke kosten in de vorm van bijvoorbeeld huisvesting.

Tabel S.1 Verschillende scenario's voor de ontwikkeling van arbeidsmigratie tot 2030 laten een groei zien van tussen de 17 en 70 procent ten opzichte van 2019, met een afnemende extra bijdrage van arbeidsmigranten aan het nationaal inkomen

Jaar:	2019	2030	2030	2030	2030
Scenario:		Mondiaal & Samen	Mondiaal & Verdeeld	Nationaal & Samen	Nationaal & Verdeeld
Kenmerk ontwikkeling					
Migratie algemeen		Sterke groei	Trendmatig	Matige groei	Beperking
Aandeel MOE-landers		Trendmatig	Trendmatig	Matige groei	Geen groei
Aandeel overig-EER		Trendmatig	Trendmatig	Trendmatig	Geen groei
Aandeel niet-EER		Sterke groei	Trendmatig	Matige groei	Geen groei
Totaal arbeidsmigranten	735.700	1.247.600	1.171.900	1.043.700	863.800
Groei t.o.v. 2019		70%	59%	42%	17%
Nationaal					
Jaarlijkse groei BBP		2,5%	2,0%	1,5%	1,0%
Omvang BBP	€ 722 miljard	€ 948 miljard	€ 898 miljard	€ 851 miljard	€ 806 miljard
Arbeidsmigranten					
Bruto bijdrage aan BBP	€ 22 miljard	€ 44 miljard	€ 40 miljard	€ 35 miljard	€ 28 miljard
Bruto aandeel in BBP	3,0%	4,7%	4,5%	4,1%	3,5%
Waarvan lonen en premies	€ 11 miljard	€ 24 miljard	€ 22 miljard	€ 18 miljard	€ 14 miljard
Netto	€ 11 miljard	€ 20 miljard	€ 18 miljard	€ 16 miljard	€ 14 miljard
Netto per capita	€ 650	€ 1.100	€ 1.000	€ 850	€ 750

Bron: Inschatting SEO Economisch Onderzoek o.b.v. ACVZ (2018)

Inhoudsopgave

Samenvatting		i
1	Aanleiding en vraagstelling	1
	1.1 Aanleiding	1
	1.2 Focus en onderzoeksvragen	2
	1.3 Definities en afbakening	2
	1.4 Leeswijzer	6
2	Aantal en samenstelling populatie buitenlandse werknemers in Nederland	7
	2.1 Ontwikkeling aantal buitenlandse werknemers	7
	2.2 Herkomst van buitenlandse werknemers	8
	2.3 Kwalificatieniveau op basis van salaris	15
	2.4 Verdeling over sectoren	16
3	Ontwikkeling aantal arbeidsmigranten tot 2030 in vier scenario's	26
	3.1 Trendmatige ontwikkeling arbeidsmigratie	27
	3.2 Vier scenario's volgens de Adviesraad Migratie	29
	3.3 Kwantificering verwachte ontwikkelingen in de vier scenario's	32
4	Bijdrage arbeidsmigranten aan het nationaal inkomen	35
	4.1 Aandeel arbeidsmigranten in de totale werkgelegenheid	36
	4.2 Berekening bijdrage arbeidsmigranten aan BBP	37
	4.3 Bijdrage arbeidsmigranten aan nationaal inkomen in vier scenario's	39
Referenties		42
Bijlage A	Ontwikkelingen per sector	43

1 Aanleiding en vraagstelling

Arbeidsmigratie is één van de mogelijke oplossingen voor krapte op de arbeidsmarkt als gevolg van een vergrijzende beroepsbevolking. Hoe ziet arbeidsmigratie er op dit moment uit en hoe zal zich dat naar verwachting gaan ontwikkelen tot 2030? Welke bijdrage leveren arbeidsmigranten aan het nationaal inkomen?

1.1 Aanleiding

De Nederlandse arbeidsmarkt heeft ondanks de coronapandemie inmiddels te maken met een ongekennde krapte. Prognoses wijzen erop dat die krapte in de nabije toekomst zal aanhouden. Dat heeft op de eerste plaats te maken met de vergrijzing van de beroepsbevolking en daarnaast met technologische ontwikkelingen die nieuwe skills vragen aan werkenden. Uit verschillende rapporten van o.a. CPB, CBS, VNO-NCW, SER en ACVZ blijkt dat onze binnenlandse beroepsbevolking naar verwachting blijft krimpen, terwijl in verschillende sectoren de vraag naar met name gekwalificeerd personeel toeneemt. Een stijgende arbeidsparticipatie van Nederlanders zal de krimp door vergrijzing en ontgroening niet kunnen opvangen. Daardoor neemt onder andere de vraag naar buitenlandse arbeidskrachten toe.

Om de bestaande productiestructuur en ons welvaartsniveau in stand te kunnen houden, kan het aantrekken van internationale arbeidskrachten een bijdrage vormen. Die internationale arbeidskrachten kunnen steeds minder gemakkelijk gevonden worden binnen de EU, waar sprake is van een vrij verkeer van personen, maar ook in andere EU-landen steeds meer sprake is van krapte op de arbeidsmarkt door vergrijzing. Daarom wordt steeds vaker gekeken naar het aantrekken van arbeidskrachten van buiten de EU. Het beleid voor de instroom van mensen uit deze zogenoemde derde landen is vraaggericht en casusgebonden. Dat wil zeggen dat er een concrete vraag moet zijn van een werkgever die een specifieke vacature wil vervullen met een werknemer van buiten de EU. Dat gaat dus alleen om de behoefte die er concreet op dit moment is en beperkt daarmee de mogelijkheden om in- en uitstroom van internationale werknemers te baseren op strategische overwegingen van werkgevers.

Aan de andere kant is de toestroom van internationale arbeidskrachten, via asielprocedures of op illegale wijze, ongecontroleerd en sluit niet altijd goed aan op de behoefte die er aan arbeidskrachten in Nederland bestaat. Daarom is er vanuit verschillende kanten de roep om meer nadruk op de (te verwachten) vraag binnen bepaalde sectoren of de vraag naar bepaalde kennis en expertise. Anders gezegd, gereguleerde toegang zou beter moeten matchen met de behoeften van de Nederlandse arbeidsmarkt om krapte op de arbeidsmarkt tegen te kunnen gaan.

De ABU wil de behoefte aan internationale arbeidskrachten beter in beeld krijgen, en dan met name voor functies op lager en middelbaar beroepsniveau. Om die reden heeft de ABU aan SEO Economisch Onderzoek gevraagd om onderzoek te doen naar de ontwikkeling van de vraag naar en het aanbod van internationale arbeidskrachten op dit moment en de ontwikkeling tot 2030. Daarmee moet in beeld worden gebracht wat de ontwikkeling is van het aanbod op onze arbeidsmarkt, waar er nu en in de toekomst tekorten zijn, en welke arbeidsmigranten hierin een rol (kunnen) hebben.

1.2 Focus en onderzoeksvragen

Het doel van dit onderzoek is om te bepalen welke rol arbeidsmigratie op dit moment vervult op de Nederlandse arbeidsmarkt en hoe zich dit naar verwachting ontwikkelt tot 2030. Om dit in beeld te brengen gaat dit onderzoek uit van drie delen: i) de huidige arbeidsmigratie, ii) de ontwikkelingen in de vraag naar en het aanbod van arbeidsmigratie richting 2030 en iii) de huidige en toekomstige toegevoegde waarde van arbeidsmigratie aan de economie (in termen van productie en nationaal inkomen). Voor deze drie delen van het onderzoek spelen verschillende dimensies. Zo gaat het onderzoek in op de verschillen tussen sectoren, tussen type arbeidsmigranten en tussen herkomstlanden. In de drie delen van het onderzoek worden verschillende onderzoeksvragen beantwoord:

Arbeidsmigratie nu

- Hoe ziet de huidige groep arbeidsmigranten in Nederland eruit?
- Welke nationaliteiten hebben arbeidsmigranten in Nederland?
- In welke sectoren zijn arbeidsmigranten werkzaam?
- Op welk kwalificatieniveau werken arbeidsmigranten in Nederland?
- Welke ontwikkelingen in deze groep zijn er te zien in de periode 2007-2021?

Ontwikkelingen in arbeidsmigratie tot 2030

- Welke ontwikkelingen in de vraag naar arbeid zijn er te verwachten tot 2030?
- Hoe verschilt dit naar (krapte)sectoren?
- Hoe verschilt dit tussen arbeidsmigranten van binnen de EU en daarbuiten?
- Welke invloed heeft dit op de vraag naar arbeidsmigranten?
- Hoe verschilt dit naar kwalificatieniveau en herkomst?
- Welke ontwikkelingen in het aanbod van arbeidsmigranten zijn er te verwachten tot 2030?
- Welke rol speelt (toekomstig) beleid hierin?

Economische waarde van arbeidsmigratie

- Wat is de economische waarde van arbeidsmigratie voor de Nederlandse economie?
- Hoe ontwikkelt zich dit naar 2030?
- Wat zijn de economische gevolgen wanneer het aanbod van arbeidsmigranten achterblijft bij de vraag?

In het onderzoek wordt onderscheid gemaakt naar kwalificatieniveaus van arbeidsmigranten. Omdat het kwalificatieniveau vaak onbekend is, wordt dit benaderd met het inkomensniveau. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de groep die een gemiddeld maandinkomen op of rond het wettelijk minimumloon heeft, een groep die boven de minimale inkomensgrens van de kennismigrantenregeling uitkomt (zonder perse voor die regeling in aanmerking te komen), en een tussenliggende groep. Onder de onderzoekspopulatie vallen daardoor zowel arbeidsmigranten die gekwalificeerd als ongekwalificeerd werk doen.

1.3 Definitie en afbakening

In dit rapport wordt met arbeidsmigranten alle buitenlandse werknemers bedoeld die voor werk naar Nederland zijn gekomen. Die groep is strikt genomen niet als zodanig te identificeren, omdat niet altijd duidelijk is wat de reden is geweest voor migranten om naar Nederland te komen. Daarom wordt dat benaderd met een indicatie van

hoe snel migranten na aankomst in Nederland zijn gaan werken. Om helder te zijn over de betekenis van de termen die we in dit rapport hanteren, worden de belangrijkste in deze paragraaf gedefinieerd.

Buitenlandse werknemers

Buitenlandse werknemers worden gedefinieerd als werknemers die werken bij werkgevers in Nederland en die niet de Nederlandse nationaliteit hebben, ongeacht de reden waarom ze naar Nederland zijn gekomen. Dat kunnen dus zowel arbeidsmigranten zijn als asielmigranten, gezinsmigranten of studiemigranten. Het betreft dus ook tweede generatie migranten die wel hier zijn geboren, maar niet de Nederlandse nationaliteit hebben, zoals een deel van de tweede generatie Marokkanen. Om de groep (buitenlandse) werknemers te identificeren, geldt de zogenoemde Polisadministratie als uitgangspunt. De daarin beschikbare registratiegegevens van UWV en de Belastingdienst geven een accuraat beeld van de totale groep werkzame personen in Nederland in dienst van een in Nederlandse gevestigde werkgever, waarvoor Nederlandse werknemersverzekeringspremies worden afgedragen. Werkenden in Nederland in dienst van een in het buitenland gevestigde werkgever (internationaal gedetacheerde werknemers) worden in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten.

Nationaliteit

De gegevens uit de Polisadministratie zijn bij het CBS in de Microdata op persoonsniveau te koppelen met andere registratiegegevens, zoals de registratiegegevens uit de Gemeentelijke Basisregistratie (GBA). Uit deze koppeling wordt duidelijk wat de persoonskenmerken zijn van de in Nederland werkzame personen die ingeschreven staan bij een Nederlandse gemeente. Die persoonskenmerken betreffen onder andere geslacht, leeftijd, nationaliteit en geboorteland. Op die manier kan worden vastgesteld welk deel van de in Nederland wonende werknemers niet de Nederlandse nationaliteit heeft.

Voor een deel van de werkzame personen uit de Polisadministratie is de koppeling met de GBA-registratiegegevens niet mogelijk, omdat zij niet staan ingeschreven bij een Nederlandse gemeente. Deze in Nederland werkzame personen kunnen gezien worden als tijdelijke arbeidsmigranten. Alhoewel deze groep niet helemaal volledig in beeld te brengen is, is het wel mogelijk de achtergrondkenmerken voor deze groep aan te vullen met informatie uit de zogenaamde niet-GBA-registratiegegevens. Op basis hiervan is het toch mogelijk om voor een deel van deze groep te bepalen wat de nationaliteit is. Alleen voor het meeste recente jaar in het onderzoek (2021) is dat niet goed mogelijk, omdat de niet-GBA-registratiegegevens met meer vertraging beschikbaar komen.

In het onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen buitenlandse werknemers uit Midden- en Oost-Europa (MOE-landers), uit de overige landen van de Europese Economische Ruimte (EER, dat zijn de EU-landen plus Liechtenstein, Noorwegen, IJsland en Zwitserland) en niet-EER (alle overige arbeidsmigranten, ook wel derdelanders genoemd).

Arbeidsmigranten

Buitenlandse werknemers die voor een in Nederland gevestigde werkgever werken zijn niet noodzakelijk arbeidsmigranten¹, zij zijn mogelijk ook vanwege andere redenen naar Nederland gekomen. Om de groep buitenlandse werknemers af te bakenen die specifiek voor arbeid naar Nederland is gekomen, wordt deze groep gedefinieerd als de groep buitenlandse werknemers die binnen twee maanden na de maand van hun eerste komst naar Nederland werk hadden (gemeten vanaf 2006). Binnen die groep wordt bovendien nog apart onderscheid gemaakt tussen arbeidsmigranten die korter dan 5 jaar geleden voor het eerst naar Nederland kwamen, ongeacht

¹ De term 'arbeidsmigranten' wordt hier niet uitsluitend in de juridische betekenis gebruikt als arbeidsmigranten van buiten de EU waarvoor een tewerkstellingsvergunning in Nederland is aangevraagd, maar in een brede betekenis: alle in Nederland werkende werknemers zonder Nederlandse nationaliteit die naar Nederland zijn gekomen om arbeid te verrichten, dus inclusief alle werknemers van binnen de EU die onder het vrije verkeer van personen vallen.

de tussenliggende verblijfsduur in Nederland ('nieuwe arbeidsmigranten'), en de groep die langer dan 5 jaar geleden naar Nederland kwam. Deze groepen veranderen dus elk jaar, omdat iemand die in 2013 naar Nederland kwam en binnen twee maanden werk had in 2018 nog tot de groep 'nieuwe arbeidsmigranten' behoorde en in 2019 niet meer.

Typen buitenlandse werknemers naar kwalificatieniveau

Arbeidsmigranten in Nederland vormen een zeer diverse groep, niet alleen naar leeftijd, geslacht en nationaliteit, maar ook naar het type werk dat zij uitvoeren. Zo zijn er hoogopgeleide internationale werknemers in sectoren zoals de ICT en zakelijke dienstverlening die onder andere via de Kennismigrantenregeling naar Nederland zijn gekomen. Daarnaast zijn er arbeidsmigranten die gekwalificeerd en vakspecifiek werk doen, zoals vakkrachten in de bouw en verplegend personeel in de zorg. Tot slot is er een grote groep arbeidsmigranten die ongekwalificeerd werk uitvoeren, maar zelf niet noodzakelijk laagopgeleid zijn. Het gaat dan vaak om banen in de land- en tuinbouw, de (voedsel)industrie en de logistiek. In de beschikbare registratiegegevens is zowel het opleidingsniveau als het kwalificatieniveau dat nodig is voor het uitvoeren van het werk meestal onbekend. Wel hangt het salaris vaak sterk samen met het kwalificatieniveau van de functie of van de werknemer, waardoor het verschil in typen arbeidsmigranten kan worden *benaderd* met het salarisniveau. Daarvoor wordt gekeken naar het gemiddelde maandsalaris, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen een minimum, modaal en bovenmodaal maandsalaris:

- **Minimum:** het gemiddelde maandsalaris komt niet boven het voltijd wettelijk minimumloon uit, bijvoorbeeld omdat een beperkt aantal uren wordt gewerkt of het uurloon niet (veel) hoger is dan het wettelijk minimumloon. Dit gaat over het algemeen om arbeidsmigranten die ongekwalificeerd werk doen.
- **Bovenmodaal:** het gemiddelde maandsalaris voldoet aan de minimumeisen om te kwalificeren voor de Kennismigrantenregeling, ook al komt men daar op basis van andere kenmerken (o.a. herkomst) niet voor in aanmerking. Daarbij is rekening gehouden met verschillende minimum salariseisen, afhankelijk van leeftijd en kalenderjaar. Het gaat hier in het algemeen om hooggekwalificeerd personeel en in het bijzonder om kennismigranten.
- **Modaal:** het gemiddelde maandsalaris valt tussen het minimum en bovenmodaal in. Dit betreft alle overige arbeidsmigranten, vaak vakkrachten die gekwalificeerd werk uitvoeren.

Sectoren

Op basis van de Polisadministratie is bekend in welke sectoren arbeidsmigranten werken. De sector is ingedeeld volgens de Standaard Bedrijfsindeling (SBI). Die kent naast 21 hoofdsectoren tal van subsectoren. In dit onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen de volgende sectoren op basis van de SBI 2008 (code tussen haakjes):

- **Landbouw:** Landbouw, bosbouw en visserij (A)
- **Delfstoffen:** Winning van delfstoffen (B)
- **Voeding:** Voedingsmiddelenindustrie
 - Vervaardiging van voedingsmiddelen (10)
- **Metaal:** Metaalindustrie
 - Vervaardiging van metalen in primaire vorm (24)
 - Vervaardiging van producten van metaal (geen machines en apparaten) (25)
- **Machines:** Machines en apparaten
 - Vervaardiging van overige machines en apparaten (28)
 - Reparatie en installatie van machines en apparaten (33)
- **Overige industrie** (C, met uitzondering van 10, 24, 25, 28 en 33)
- **Nutsbedrijven** (D en E)
 - Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht (D)

- Winning en distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering (E)
- **Bouwnijverheid** (F)
- **Groothandel** (G, met uitzondering van 47)
- **Detailhandel**
 - Detailhandel (niet in auto's) (47)
- **Vervoer** (H, met uitzondering van 52 en 53)
- **Logistiek**
 - Opslag en dienstverlening voor vervoer (52)
 - Post en koeriers (53)
- **Horeca**: Logies-, maaltijd- en drankverstrekking (I)
- **ICT**: Informatie en communicatie (J)
- **Finance**: Financiële instellingen en onroerend goed (K en L)
 - Financiële instellingen (K)
 - Verhuur van en handel in onroerend goed (L)
- **Zakelijk**: Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening (M)
- **Verhuur**: Verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening (N, met uitzondering van 78)
- **Uitzendsector**: Arbeidsbemiddeling
 - Arbeidsbemiddeling, uitzendbureaus en personeelsbeheer (78)
- **Openbaar bestuur**: Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen (O)
- **Onderwijs** (P)
- **Zorg**: Gezondheids- en welzijnszorg (Q)
- **Overig** (R, S, T en U)
 - Cultuur, sport en recreatie (R)
 - Overige dienstverlening (S)
 - Huishoudens als werkgever; niet-gedifferentieerde productie van goederen (T)
 - Extraterritoriale organisaties en lichamen (U)

Deze indeling is gekozen om naast de hoofdsectoren zoveel mogelijk apart de deelsectoren te onderscheiden waar relatief veel arbeidsmigranten werken. De uitzendsector wordt benaderd door de gehele sector arbeidsbemiddeling, die ook andere vormen van arbeidsbemiddeling en personeelsbeheer omvat dan alleen uitzendarbeid. Verreweg het grootste deel van de sector arbeidsbemiddeling betreft echter uitzendkrachten, waaronder veel arbeidsmigranten. Voor de groep arbeidsmigranten die als uitzendkracht werkzaam zijn, kan uit de beschikbare registratiegegevens niet worden afgeleid door welke sector zij worden ingeleend. Voor uitzendwerknemers in het algemeen wordt in de Uitzendmonitor² wel een koppeling gelegd met de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS, waarmee een indruk kan worden verkregen van die verdeling over inlenende sectoren. Specifiek voor buitenlandse werknemers is die koppeling minder zinvol. De steekproef van de EBB is namelijk niet representatief (te maken) voor arbeidsmigranten, omdat zij minder gemakkelijk kunnen worden bereikt. De verdeling van uitzendkrachten over inlenende sectoren in de EBB is daarom geen goede proxy voor de sector waarin arbeidsmigranten werken. Voor een analyse van de ontwikkeling van arbeidsmigratie tot 2030 is het echter niet noodzakelijk om precies te weten naar welke sectoren uitzendkrachten worden uitgezonden.

² Zie Heyma, Vervliet, Bussink en Klinker (2022). *Uitzendmonitor 2021*. SEO-rapport 2022-28. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek. In opdracht van de ABU.

1.4 Leeswijzer

Dit rapport is verder als volgt ingedeeld. Hoofdstuk 2 gaat in op de ontwikkeling en samenstelling van arbeidsmigratie tussen 2006 en 2021. Daarbij staat het onderscheid naar herkomst, type arbeidsmigrant en sector centraal. Vervolgens wordt in Hoofdstuk 3 op zoek gegaan naar de verdere ontwikkeling in arbeidsmigratie tot 2030, waarbij trendextrapolatie wordt gecombineerd met vier scenario's gebaseerd op het rapport 'Op weg naar 2030; Migratie: een toekomstverkenning' van de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ) uit 2018 (tegenwoordig de Adviesraad Migratie). Tot slot wordt in Hoofdstuk 4 ingegaan op de bijdrage die arbeidsmigranten leveren aan ons nationaal inkomen, mede in het licht van de verschillende scenario's voor de ontwikkeling van arbeidsmigratie tot 2030.

2 Aantal en samenstelling populatie buitenlandse werknemers in Nederland

Tussen 2006 en 2021 is het aantal arbeidsmigranten in Nederland verviervoudigd. Vooral het aandeel arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa is flink toegenomen, van een derde naar twee derde. De laatste jaren neemt ook het aandeel arbeidsmigranten van buiten de Europese Economische Ruimte (EER) langzaam toe. Het gaat bij meer dan de helft van alle arbeidsmigranten nog altijd om laaggekwalificeerde arbeid.

Het eerste deel van het onderzoek richt zich op de vraag hoe de groep arbeidsmigranten in Nederland er op dit moment uitziet. Het gaat zowel om de nationaliteit van buitenlandse werknemers, de sectoren waarin zij werkzaam zijn en het type werk dat zij doen. Wat betreft dit laatste is onderscheid te maken tussen hooggekwalificeerde arbeidsmigranten (o.a. kennismigranten), gekwalificeerde vakkrachten en arbeidskrachten die ongekwalificeerd werk verrichten. De totale groep arbeidsmigranten in Nederland is op basis van de CBS Microdata redelijk compleet in beeld te brengen voor de periode 2006-2021.

2.1 Ontwikkeling aantal buitenlandse werknemers

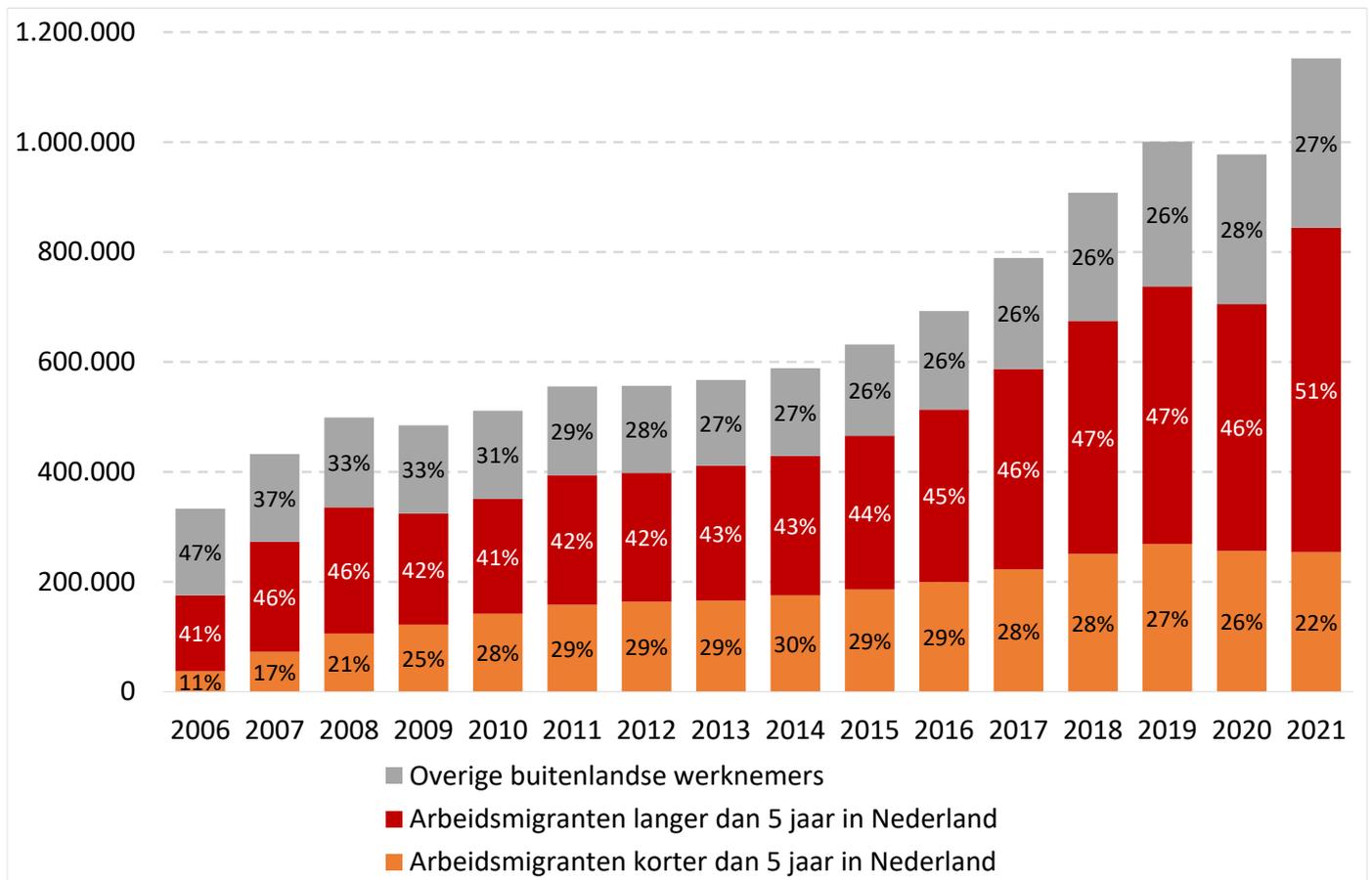
De analyse van de omvang en samenstelling van de groep arbeidsmigranten in Nederland begint bij de identificatie van buitenlandse werknemers die voor een in Nederland gevestigde werkgever werken. Dit zijn niet noodzakelijk allemaal arbeidsmigranten, omdat deze mensen ook voor studie, asiel of gezinshereniging naar Nederland kunnen zijn gekomen en later werk kunnen hebben gevonden. Figuur 2.1 laat de ontwikkeling van dat aantal buitenlandse werknemers in Nederland zien tussen 2006 en 2021. Die groep is in die periode bijna verviervoudigd. Duidelijk is dat de groei van het aantal buitenlandse werknemers tijdens perioden van hoogconjunctuur (2006-2008 en 2014-2019) groter is geweest dan tijdens perioden van laagconjunctuur (na de kredietcrisis in de periode 2009-2013 en de coronacrisis in 2020).

Binnen de groep buitenlandse werknemers kunnen arbeidsmigranten apart worden geïdentificeerd als werknemers die binnen twee maanden na hun komst naar Nederland hier werk hadden. Het gaat om een toenemend aandeel van inmiddels rond de 75 procent van het totaal. Arbeidsmigratie als migratiemotief wordt daarmee steeds belangrijker in de totale groep buitenlandse werknemers in Nederland.

De groep arbeidsmigranten kan vervolgens weer worden verdeeld in een groep die al langer in Nederland werkzaam is (al langer dan 5 jaar geleden voor het eerst naar Nederland is gekomen) en een groep die minder dan 5 jaar geleden voor het eerst naar Nederland is gekomen ('nieuwe arbeidsmigranten'). De samenstelling van die groepen verschillen per jaar, omdat een werknemer die 5 jaar geleden naar Nederland is gekomen voor werk op een gegeven moment verschuift van de groep nieuwe arbeidsmigranten naar de groep die al langer geleden naar Nederland is gekomen voor werk. Het is daarbij niet van belang of deze arbeidsmigranten al dan niet de gehele tussenliggende tijd in Nederland hebben gewerkt of gewoond, omdat een deel van de arbeidsmigranten vaker terugkeren naar Nederland om te werken, bijvoorbeeld vanwege seizoensarbeid in de land- en tuinbouw. Hoewel

het aandeel arbeidsmigranten in het totaal aantal buitenlandse werknemers stijgt, neemt het aandeel nieuwe arbeidsmigranten langzaam af. Dat betekent dat er steeds minder nieuwe arbeidsmigranten bijkomen en steeds meer arbeidsmigranten voor langere tijd naar Nederland terugkomen voor werk of zich hier langdurig vestigen.

Figuur 2.1 Aantal buitenlandse werknemers is tussen 2006 en 2021 bijna verviervoudigd in Nederland

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

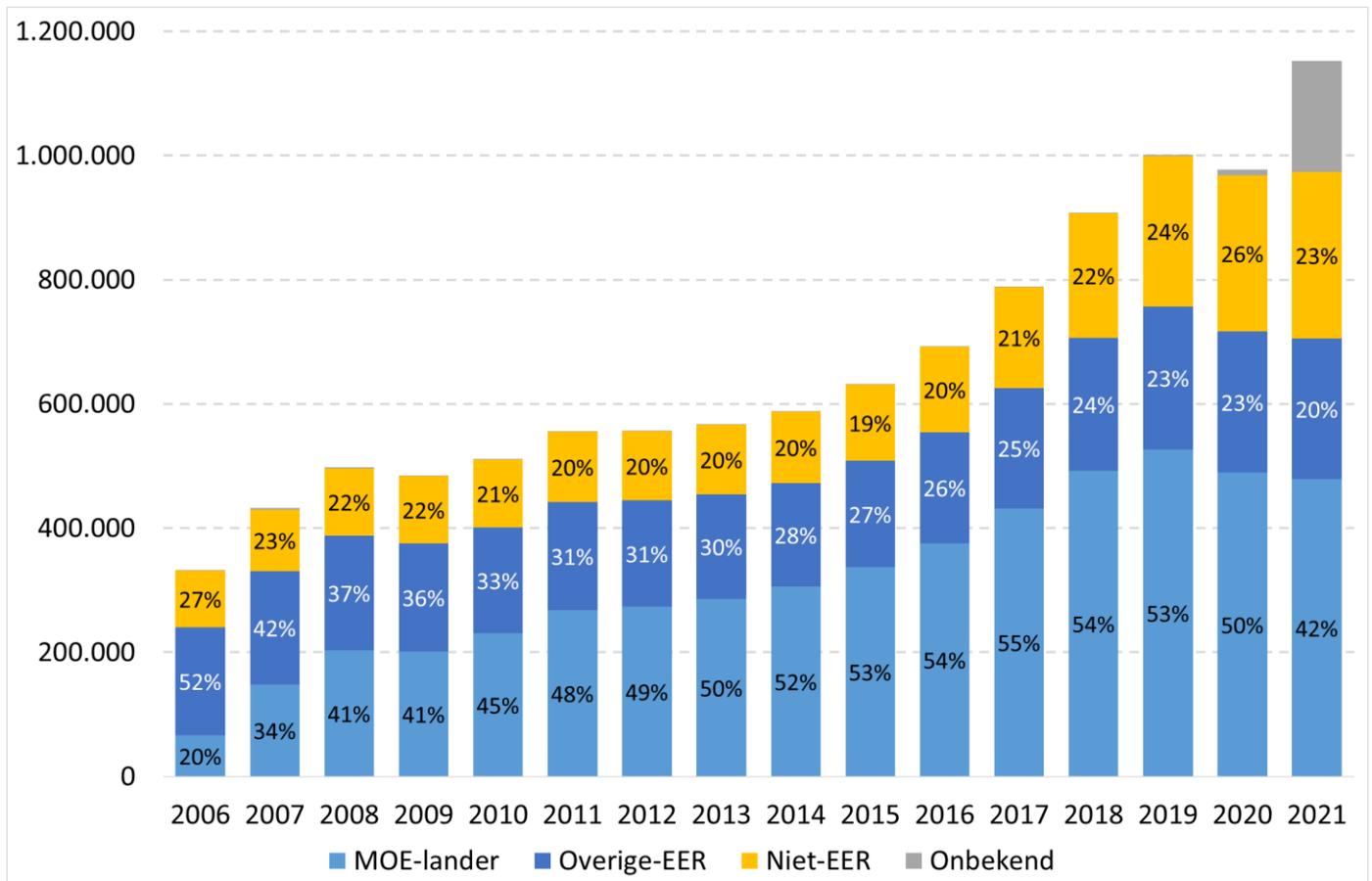
2.2 Herkomst van buitenlandse werknemers

Figuur 2.2 laat zien dat meer dan de helft van alle buitenlandse werknemers afkomstig is uit Midden- en Oost-Europa (MOE-landers). De laatste jaren is het echter vooral de groep van buiten de Europese Economische Ruimte (niet-EER) die in aandeel het sterkst is gegroeid, tot bijna een kwart in 2019. Voor 2021 is niet altijd bekend wat de herkomst is van buitenlandse werknemers, omdat een deel zich (nog) niet heeft ingeschreven bij een gemeente, waardoor de nationaliteit pas later kan worden achterhaald.

De Figuren 2.3 en 2.4 laten zien wat het aandeel is van verschillende nationaliteiten binnen de groep buitenlandse werknemers uit Europa, met een vergelijking tussen 2008 en 2019. In de groep uit Midden- en Oost-Europa waren in 2008 de Polen nog dominant met 86 procent van het totaal. Inmiddels maken Polen nog ongeveer 60 procent uit

van alle buitenlandse werknemers uit Midden- en Oost-Europa, en is vooral het aandeel van Roemenen (van 2 naar 16 procent) en Bulgaren (van 1 naar 8 procent) flink toegenomen.

Figuur 2.2 Buitenlandse werknemers in Nederland komen de laatste jaren steeds vaker van buiten de Europese Economisch Ruimte (EER)

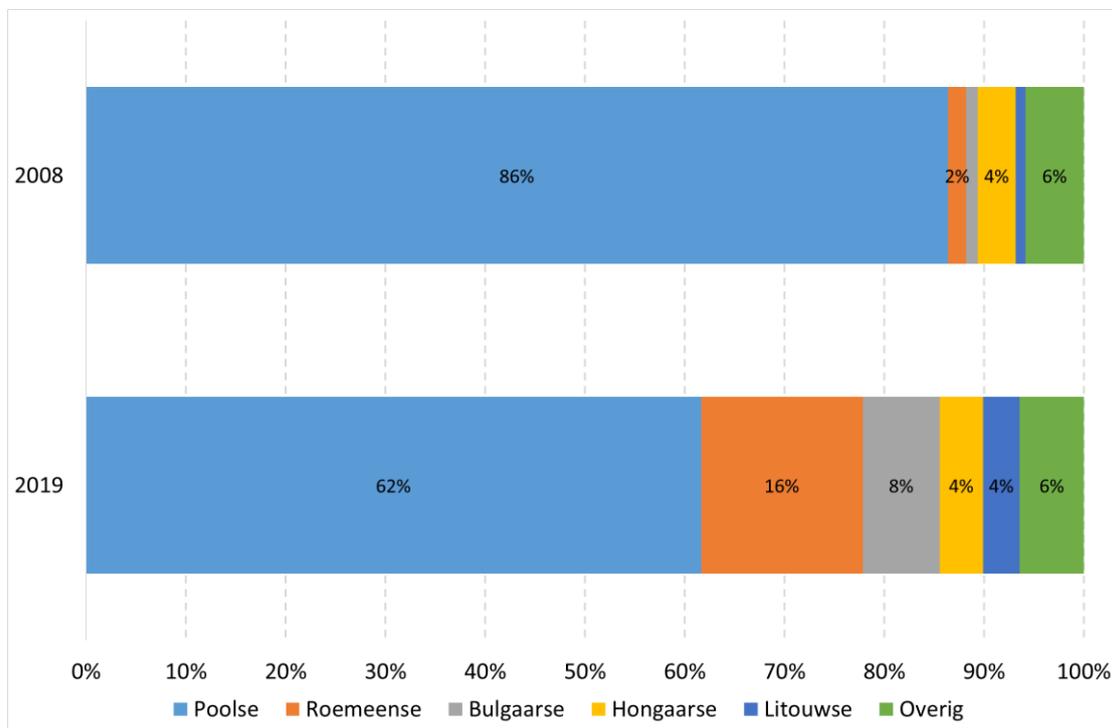

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Ook uit de rest van Europa komen steeds meer verschillende nationaliteiten in Nederland werken. Vooral de aandelen Italianen en Spanjaarden zijn tussen 2008 en 2019 toegenomen, ten koste van het traditioneel grote aandeel Duitse werknemers in Nederland. Die vormen nog steeds samen met werknemers uit België de grootste groep buitenlandse werknemers uit de westelijke Europese landen, onder andere vanwege de grenspendel uit die landen.

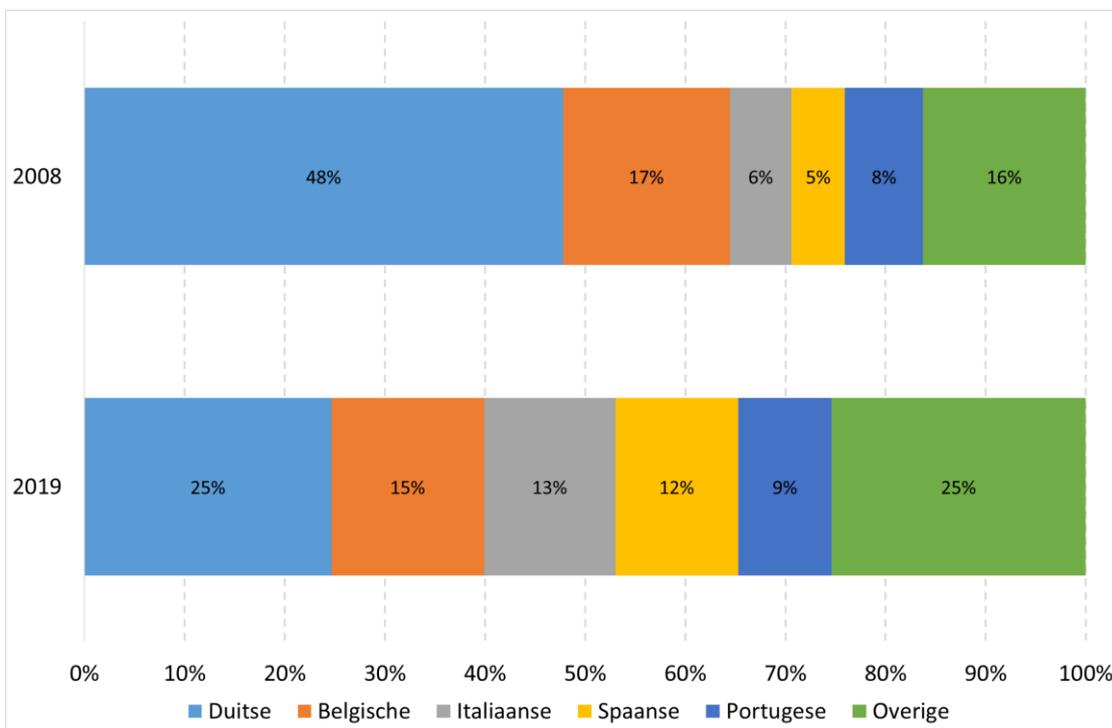
Tabel 2.1 geeft de belangrijkste nationaliteiten weer van de groep buitenlandse werknemers in Nederland van buiten de Europese Economische Ruimte (niet-EER). De twee grootste groepen daarin, de Britten en Turken, zijn qua aandeel een stuk kleiner geworden tussen 2008 en 2019. In plaats daarvan zijn het vooral Indiase kennismigranten en Syrische vluchtelingen die tussen 2008 en 2019 in Nederland werk hebben gevonden. Ook de toename van het aandeel Eritrese, Russische en Oekraïense werknemers in Nederland valt op. Voor dat laatste geldt dat dit al ruim voor de oorlog in Oekraïne plaatsvond.

Figuur 2.3 Samenstelling groep buitenlandse werknemers uit Midden- en Oost-Europa is tussen 2008 en 2019 veranderd door relatief sterke groei aandeel Roemeense en Bulgaarse werknemers

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur 2.4 Samenstelling werknemers uit overige landen van de Europese Economische Ruimte (EER) steeds gevarieerder en minder gedomineerd door Duitsers

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Tabel 2.1 Samenstelling groep buitenlandse werknemers van buiten de Europese Economische Ruimte (niet-EER) steeds gevarieerder, grootste groei in aandeel Indiase en Syrische werknemers

Nationaliteit	2008	2019
Britse	23%	13%
Turkse	21%	12%
Indiase	3%	10%
Chinese	6%	8%
Syrische	0%	6%
Marokkaanse	8%	4%
Amerikaanse	5%	4%
Eritrese	0%	3%
Indonesische	4%	3%
Braziliaanse	1%	3%
Russische	1%	3%
Oekraïense	0%	2%
Filipijnse	1%	2%
Zuid-Afrikaanse	1%	1%
Iraanse	0%	1%
Surinaamse	1%	1%
Japanse	3%	1%
Thaise	1%	1%
Ghanese	1%	1%
Afghaanse	0%	1%
Egyptische	0%	1%
Tunesische	0%	0%
Algerijnse	0%	0%
Overige	18%	20%

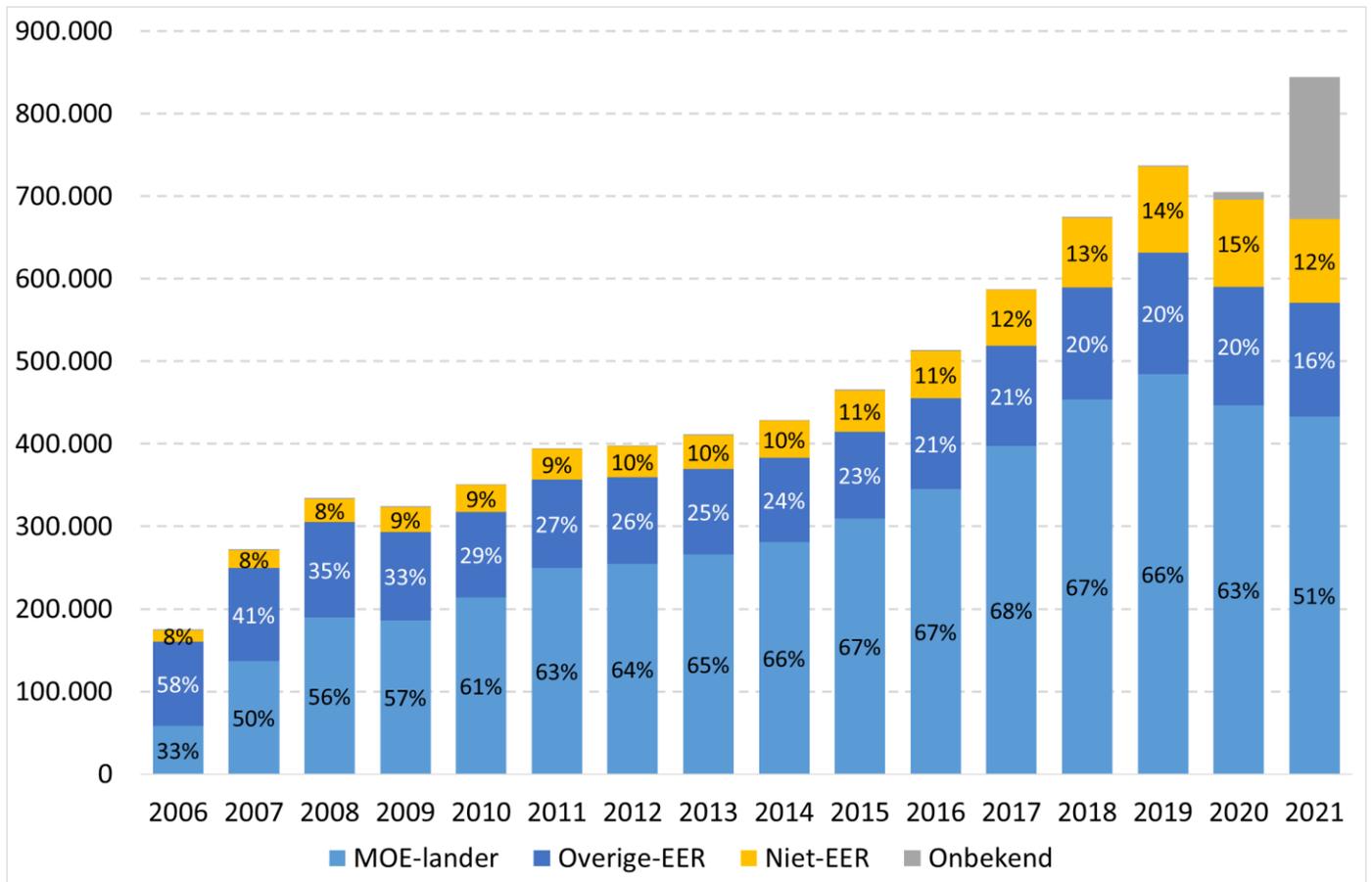
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Arbeidsmigranten

De herkomst van de groep arbeidsmigranten is in grote lijnen hetzelfde als van de groep buitenlandse werknemers, waarvan zij meer dan drie kwart uitmaken, maar toch zijn er ook een paar verschillen. Zo laat Figuur 2.5 zien dat in de groep arbeidsmigranten het aandeel uit Midden- en Oost-Europa hoger ligt dan in de totale groep buitenlandse

werknemers in Nederland (twee derde in plaats van ruim de helft) en dat het aandeel van buiten de EER juist een stuk lager ligt onder arbeidsmigranten (14 in plaats van 24 procent in 2019). Ook onder arbeidsmigranten stijgt dat aandeel langzaam. Gemiddeld genomen betekent dat onder andere dat buitenlandse werknemers die specifiek voor arbeid naar Nederland zijn gekomen van minder ver weg komen.

Figuur 2.5 Arbeidsmigranten komen nog steeds voor twee derde uit Midden- en Oost-Europa, maar het aandeel van buiten de Europese Economisch Ruimte (niet-EER) neemt langzaam toe

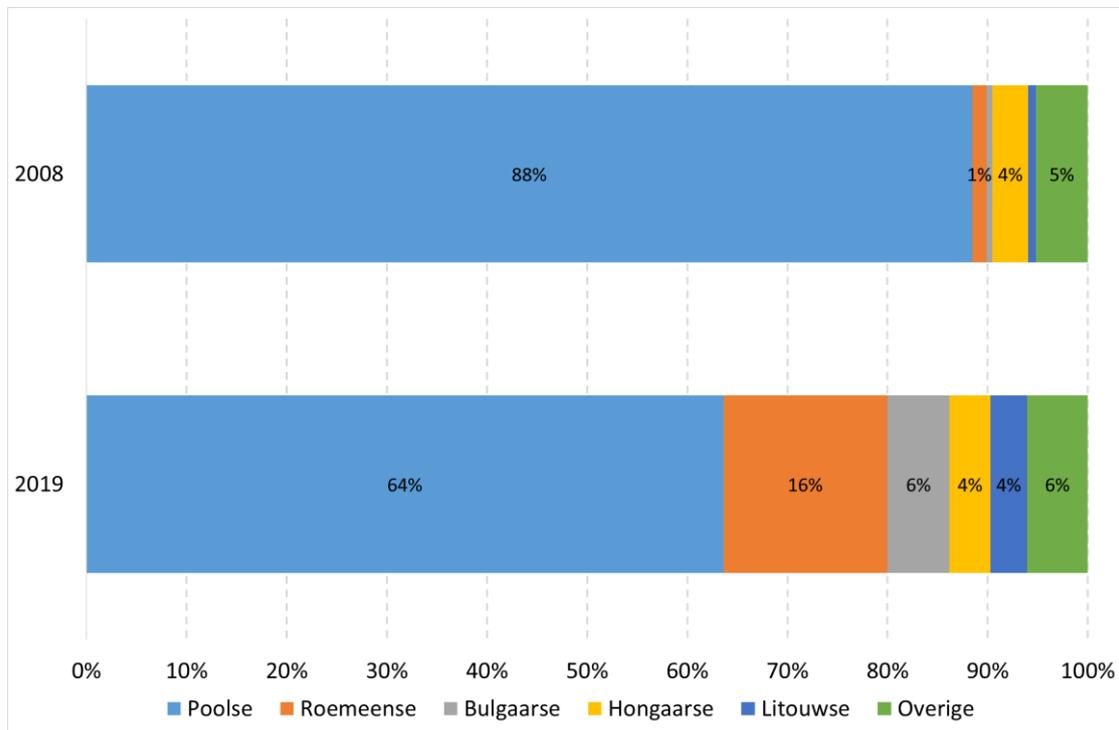

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

De Figuren 2.6 en 2.7 laten zien wat het aandeel is van verschillende nationaliteiten binnen de groep arbeidsmigranten uit Europa, met een vergelijking tussen 2008 en 2019. In de groep uit Midden- en Oost-Europa waren in 2008 de Polen nog dominant met 88 procent van het totaal, nog dominanter dan bij buitenlandse werknemers in het algemeen. Inmiddels maken Polen nog ongeveer 64 procent uit van alle buitenlandse werknemers uit Midden- en Oost-Europa, en is vooral het aandeel van Roemenen (van 1 naar 16 procent), Bulgaren (van 1 naar 6 procent) en Litouwers (van 1 naar 4 procent) toegenomen.

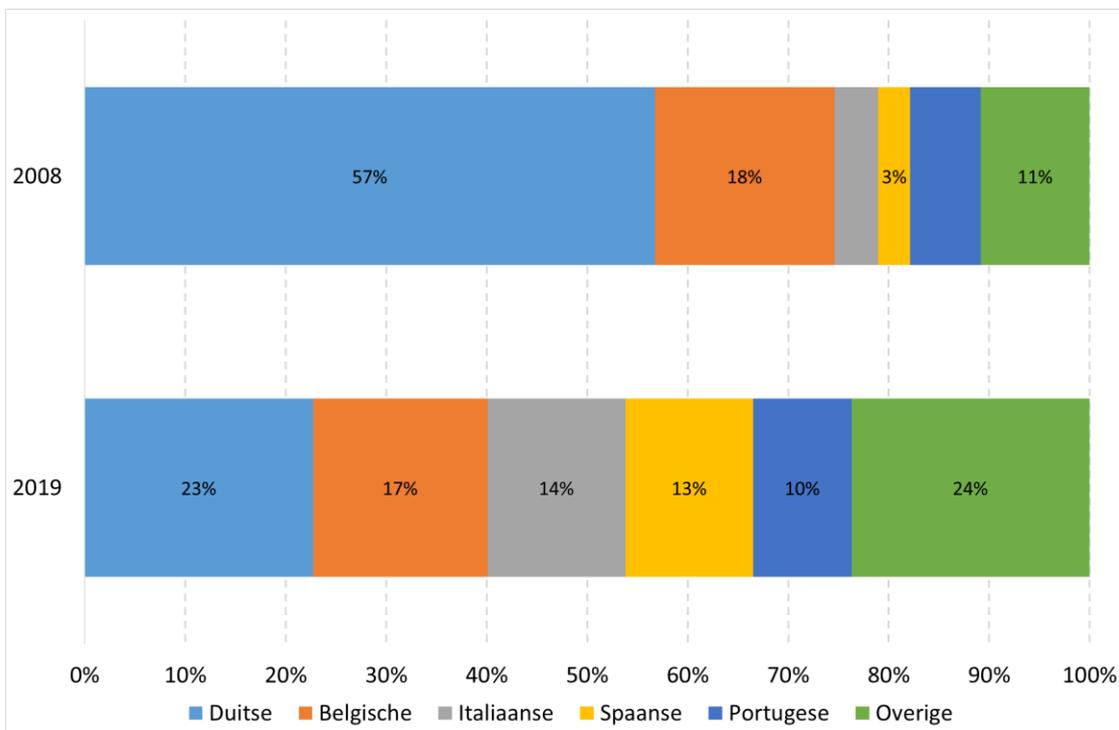
Ook uit de rest van Europa komen steeds meer verschillende arbeidsmigranten in Nederland werken. Vooral de aandelen Italianen en Spanjaarden zijn tussen 2008 en 2019 toegenomen, ten koste van het traditioneel grote aandeel Duitse arbeidsmigranten in Nederland. Hier zijn veel gelijkenissen met de totale groep buitenlandse werknemers in Nederland.

Figuur 2.6 Samenstelling groep arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa is tussen 2008 en 2019 veranderd door relatief sterke groei aandeel Roemeense, Bulgarse en Litouwse werknemers

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur 2.7 Samenstelling arbeidsmigranten uit overige landen van de Europese Economische Ruimte (EER) steeds gevarieerder en minder gedomineerd door Duitsers

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Tabel 2.2 geeft de belangrijkste nationaliteiten weer van de groep arbeidsmigranten in Nederland van buiten de Europese Economische Ruimte (niet-EER). De grootste groep daarin, de Britten, zijn qua aandeel een stuk kleiner geworden tussen 2008 en 2019. In plaats daarvan zijn het vooral Indiase kennismigranten die tussen 2008 en 2019 in Nederland werk hebben gevonden. De groei van andere groepen is beperkter, ook in vergelijking met de ontwikkeling van het aandeel buitenlandse werknemers naar nationaliteit in het algemeen (arbeidsmigranten en niet-arbeidsmigranten). Vooral het ontbreken van een substantiële groep Syrische vluchtelingen valt op ten opzichte van Tabel 2.1. Die groep is wel op relatief grote schaal in Nederland aan het werk, maar kunnen niet worden aangemerkt als arbeidsmigranten.

Tabel 2.2 Samenstelling groep arbeidsmigranten van buiten de Europese Economische Ruimte (niet-EER) steeds gevarieerder, grootste groei in aandeel Indiase werknemers

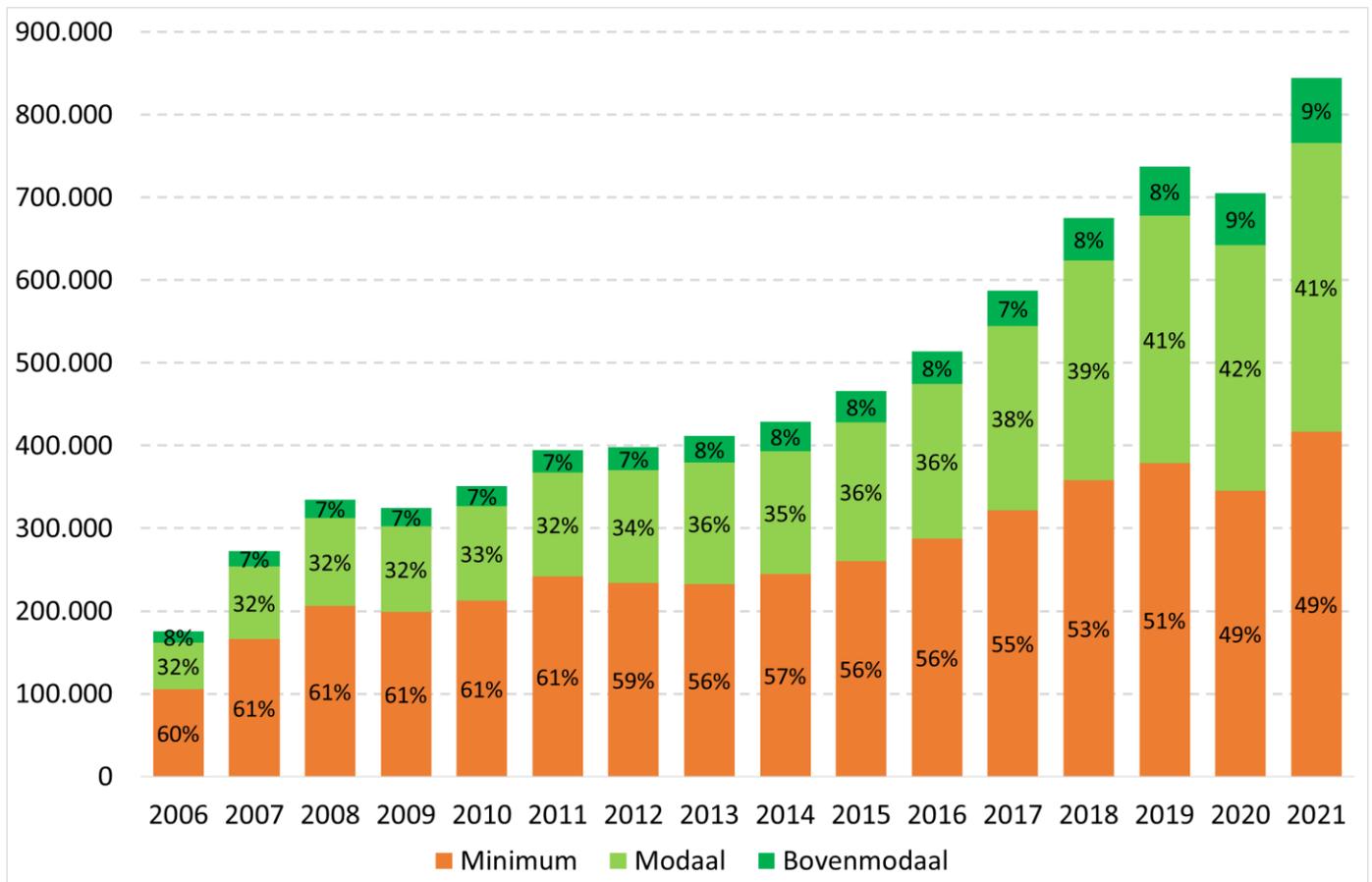
Nationaliteit	2008	2019
Britse	36%	18%
Indiase	10%	17%
Turkse	7%	9%
Chinese	6%	8%
Amerikaanse	7%	6%
Russische	2%	3%
Marokkaanse	4%	3%
Oekraïense	1%	3%
Braziliaanse	1%	3%
Zuid-Afrikaanse	2%	2%
Filipijnse	1%	2%
Japanse	4%	2%
Australische	2%	2%
Canadese	2%	1%
Iraanse	0%	1%
Egyptische	0%	1%
Surinaamse	0%	1%
Indonesische	1%	1%
Ghanese	0%	1%
Servische	0%	1%

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

2.3 Kwalificatieniveau op basis van salaris

Zoals eerder vermeld bevatten de beschikbare registratiegegevens geen informatie over het kwalificatieniveau van arbeidsmigranten of van de functie die zij uitoefenen. Voor de meeste werknemers in Nederland kan in de CBS Microdata wel een koppeling worden gemaakt met het opleidingsniveau, maar specifiek voor (met name korter verblijvende) arbeidsmigranten is dat opleidingsniveau vaak onbekend. Wel is voor vrijwel alle werknemers het salaris bekend dat bij de baan hoort. Het salaris of loon is vaak een goede indicatie van het kwalificatieniveau van werknemers. Daarom wordt dat hier gebruikt om het kwalificatieniveau van het werk dat arbeidsmigranten uitvoeren te *benaderen*. Figuur 2.8 geeft de verdeling van arbeidsmigranten over een minimum, modaal en bovenmodaal salarisniveau, waarbij is uitgegaan van het gemiddelde maandsalaris. Ongeveer de helft van alle arbeidsmigranten heeft een salaris rond het voltijd wettelijk minimumloon. Daarbij kan het uurloon weliswaar hoger zijn, maar kan men door een minder dan voltijd aantal werkuren toch op een maandsalaris van rond het voltijd wettelijk minimumloon uitkomen. De grootste groep arbeidsmigranten werkt daarmee op een lager kwalificatieniveau. Een bovenmodaal maandloon is weggelegd voor minder dan 10 procent van alle arbeidsmigranten. Dat is inclusief de buitenlandse werknemers die in Nederland werkt via de Kennismigrantenregeling. De overige 40 procent werkt tegen een modaal maandsalaris, hetgeen een indicatie is van een gemiddeld kwalificatieniveau.

Figuur 2.8 Meer dan de helft van alle arbeidsmigranten verdient rond het wettelijk minimumloon per maand, maar het aandeel modaal en vooral bovenmodaal verdienende arbeidsmigranten groeit langzaam

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

2.4 Verdeling over sectoren

Naast herkomst en kwalificatieniveau wordt in dit onderzoek nadrukkelijk onderscheid gemaakt naar sector. Tussen sectoren zijn grote verschillen waarneembaar in de samenstelling van de groep arbeidsmigranten naar zowel herkomst als kwalificatieniveau. Die verschillen worden in deze paragraaf beschreven.

Belangrijk is het onderscheid tussen de uitzendsector en de overige sectoren. Van uitzendkrachten is in de beschikbare registratiegegevens namelijk niet bekend naar welke sector zij worden uitgeleend. Ze vallen daarom allemaal onder de 'uitzendsector', hetgeen een aanduiding is voor de bredere sector 'arbeidsbemiddeling', waaronder behalve uitzendarbeit ook andere vormen van personeelsbemiddeling vallen, zoals payrolling, detachering, en werving & selectie. Verreweg de grootste groep werknemers in dienst van deze sector betreft echter uitzendkrachten. Voor de meeste uitzendkrachten kan op basis van andere bronnen, waaronder de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS, globaal worden achterhaald naar welke sectoren zij worden uitgeleend, zie bijvoorbeeld de Uitzendmonitor.³ Voor arbeidsmigranten met een uitzendbaan ligt dat anders, omdat zij vaak niet opgenomen zijn in de EBB. Ook kan niet worden verondersteld dat arbeidsmigranten met een uitzendbaan naar dezelfde sectoren worden uitgeleend als andere uitzendkrachten. Op basis van een incidentele studie van Concluser Research (2016) is voor 2016 vastgesteld in welke sectoren arbeidsmigranten met een uitzendbaan aan het werk waren. Tabel 2.3 geeft daarvan een overzicht en vergelijkt dat met de gemiddelde verdeling van uitzendkrachten over sectoren in 2017 op basis van de Uitzendmonitor 2018.

Tabel 2.3 laat een oververtegenwoordiging van flexmigranten (arbeidsmigranten met een uitzendbaan) in de logistiek, de voedingsindustrie, de metaalindustrie en de land- en tuinbouw zien. Tegelijkertijd zijn flexmigranten ondervertegenwoordigd in de groep uitzendkrachten in de zakelijke dienstverlening, de bouwnijverheid, bij de overheid en in de zorg. Omdat informatie over de sector waarnaar flexmigranten worden uitgeleend ontbreekt in de beschikbare registratiegegevens, en het aantal flexmigranten sinds 2016 sterk is toegenomen, is onduidelijk hoe de verdeling van flexmigranten over sectoren er momenteel uitziet. Daarom is ervoor gekozen om alle uitzendkrachten in dit rapport onder de uitzendsector te scharen. Dat betekent tegelijkertijd dat de cijfers over alle overige sectoren uitsluitend werknemers in directe dienst van werkgevers in die sectoren betreffen.

Meer dan de helft van alle arbeidsmigranten in Nederland werkt (voornamelijk als uitzendkracht) in de uitzendsector, zie Figuur 2.9. Opvallend is dat flexmigranten over het algemeen langer in Nederland werkzaam zijn dan arbeidsmigranten in directe dienst van werkgevers in de andere sectoren. Dat is het geval wanneer bijvoorbeeld seizoenwerkers vaak als uitzendkracht werken en voor meerdere jaren terugkeren naar Nederland om dat werk uit te voeren. Maar ook wanneer arbeidsmigranten die zich uiteindelijk voor langere tijd in Nederland vestigen relatief vaak gebruik maken van uitzendarbeit om aan het werk te zijn.

Figuur 2.10 geeft vervolgens de verdeling van werknemers in directe dienst over sectoren in Nederland. De meeste arbeidsmigranten in directe dienst werken in de land- en tuinbouw, groothandel, horeca, zakelijke dienstverlening en ICT. De land- en tuinbouw heeft dus relatief veel arbeidsmigranten in directe dienst én maakt daarnaast nog relatief veel gebruik van flexmigranten. Dat laatste geldt ook voor de logistiek, maar die sector heeft veel minder arbeidsmigranten in directe dienst. Verder valt nog op dat arbeidsmigranten in de landbouw al relatief lang in Nederland werken, hetgeen erop duidt dat voor seizoensarbeid vaak dezelfde arbeidsmigranten blijven terugkomen.

³ Zie Heyma, Vervliet, Bussink en Klinker (2022). *Uitzendmonitor 2021*. SEO-rapport 2022-28. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek. In opdracht van de ABU.

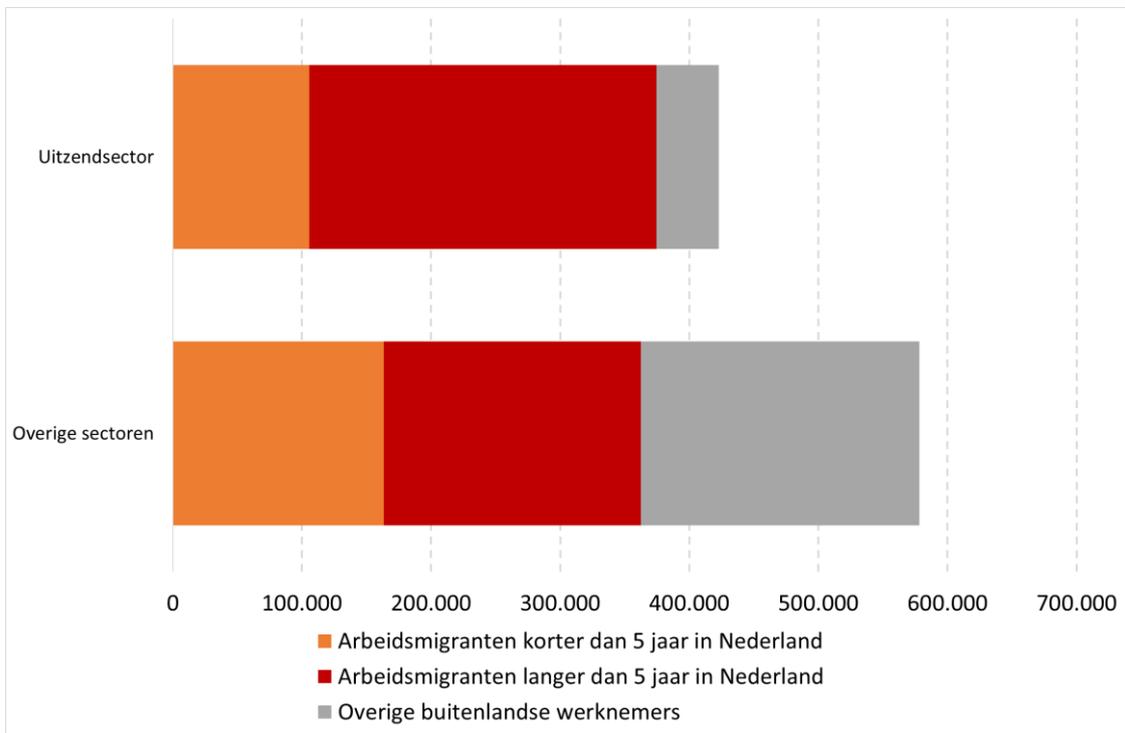
Tabel 2.3 Arbeidsmigranten met een uitzendbaan (flexmigranten) zijn anders over sectoren verdeeld dan alle uitzendkrachten gemiddeld

Sector	Aandeel van flexmigranten in 2016 volgens Conclusr Research 2016	Aandeel van alle uitzendkrachten in 2017 volgens Uitzendmonitor 2018
Industrie		24 %
Voedingsindustrie	18 %	
Metaalindustrie	10 %	
Vervoer en opslag		12 %
Logistiek	32 %	
Overige zakelijke dienstverlening		12 %
Handel		10 %
Detailhandel	2 %	
Bouwnijverheid	3 %	9 %
Openbaar bestuur en overheid		9 %
Zorg		6 %
Landbouw, visserij en delfstoffen		2 %
Tuinbouw	19 %	
Landbouw	6 %	
Haven, scheepvaart en visserij	2 %	
Overig	8 %	16 %

Bron: Conclusr Research (2016) en Uitzendmonitor 2018.

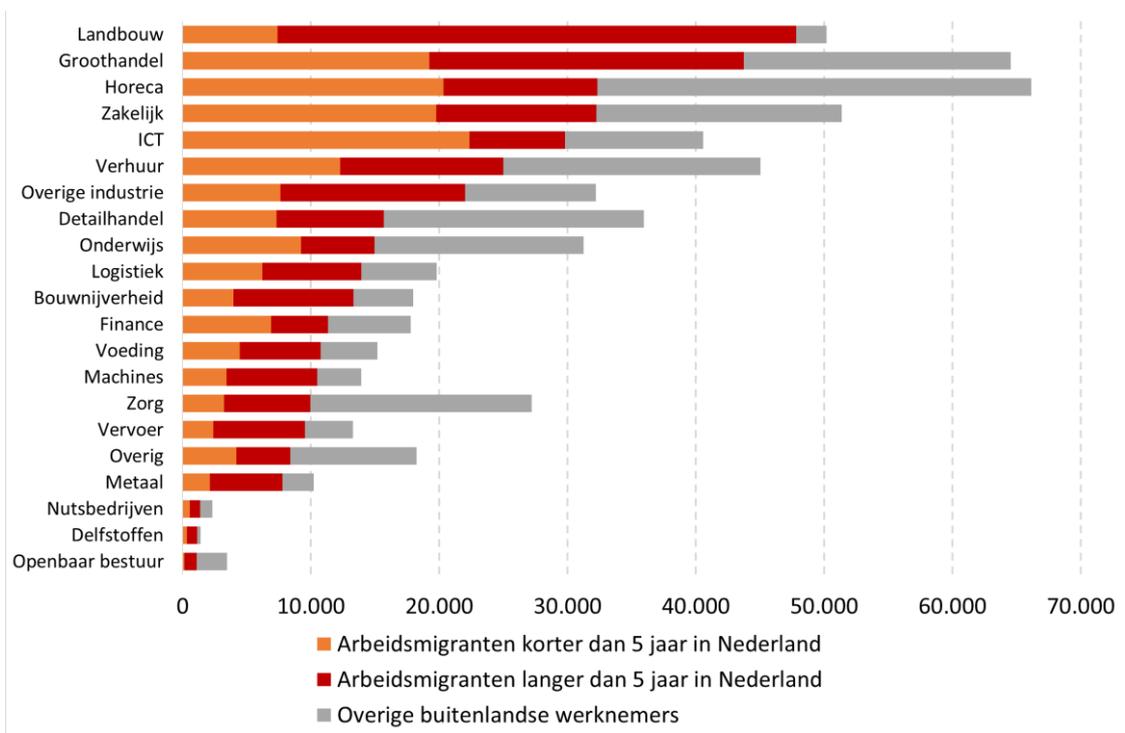
In het resterende deel van deze paragraaf wordt in figuren de verdeling van arbeidsmigranten naar herkomst en kwalificatieniveau voor verschillende sectoren getoond. Bijlage A bevat meer van deze figuren voor de belangrijkste onderscheiden sectoren. In deze paragraaf worden alleen de meest opvallende sectoren gepresenteerd. Zo kent de land- en tuinbouw bijvoorbeeld het grootste aandeel arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa, met gemiddeld de laagste salarisniveaus. Dat laat zien dat er daar vooral laaggekwalificeerd werk wordt uitgevoerd door arbeidsmigranten. De stijging van het aantal arbeidsmigranten is beperkt ten opzichte van het landelijke beeld (een kleine verdubbeling ten opzichte van bijna een verviervoudiging tussen 2006 en 2021). Daartegenover staat de ICT met een relatief sterke groei van het aantal arbeidsmigranten tussen 2006 en 2021 (meer dan een vertienvoudiging) en met het grootste aandeel arbeidsmigranten van buiten de EER (inmiddels meer dan 60 procent). Een derde deel van alle arbeidsmigranten in de ICT heeft bovendien een bovenmodaal maandsalaris. Dat duidt op de inzet van vooral veel hooggekwalificeerde (kennis)migranten. Andere sectoren zitten daar tussenin, waarbij sommige nog een relatief sterke groei van het aantal MOE-landers laat zien (o.a. voedingsmiddelenindustrie en logistiek) en anderen een voorzichtige substitutie naar meer arbeidsmigranten van buiten de EER (o.a. de bouwnijverheid). Arbeidsmigranten in de uitzendsector lijken qua samenstelling sterk op die in de land- en tuinbouw: de grote meerderheid betreft MOE-landers die vooral werken in laaggekwalificeerde arbeid.

Figuur 2.9 Iets meer dan de helft van alle arbeidsmigranten in Nederland werkt via de uitzendsector, relatief veel daarvan werken al meer dan 5 jaar in Nederland (2019)

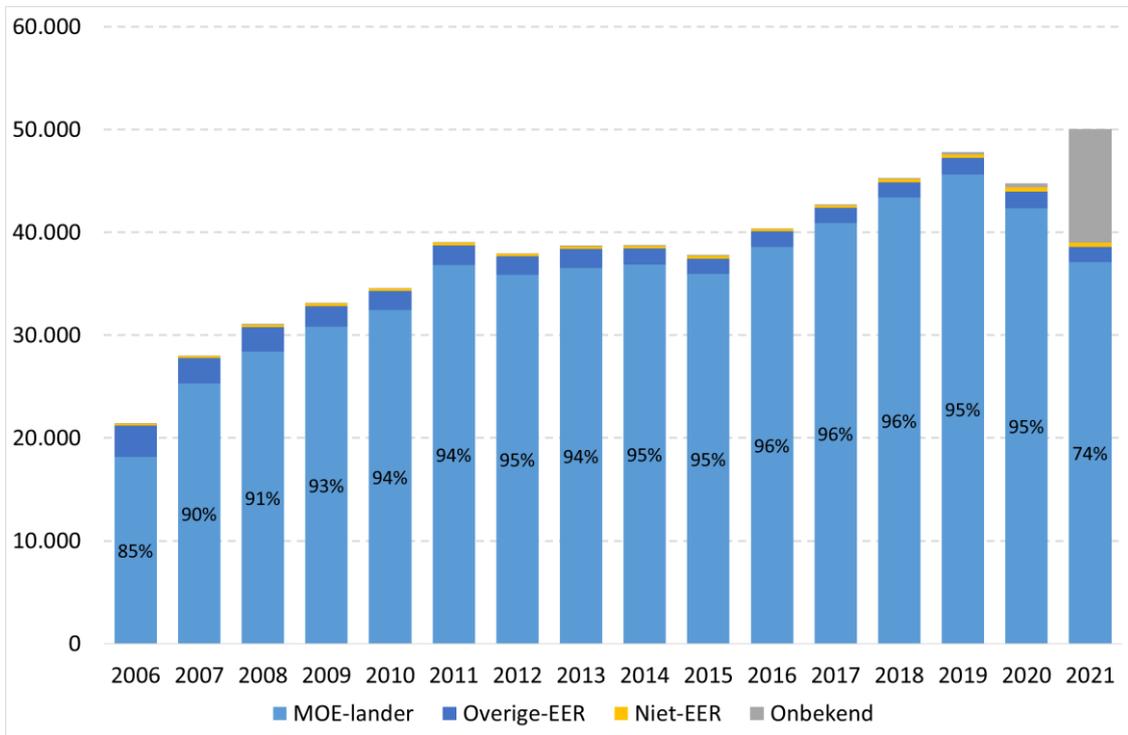
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur 2.10 Sectoren waar veel arbeidsmigranten direct in dienst zijn, zijn de landbouw, groothandel, horeca, zakelijke dienstverlening en ICT (2019)

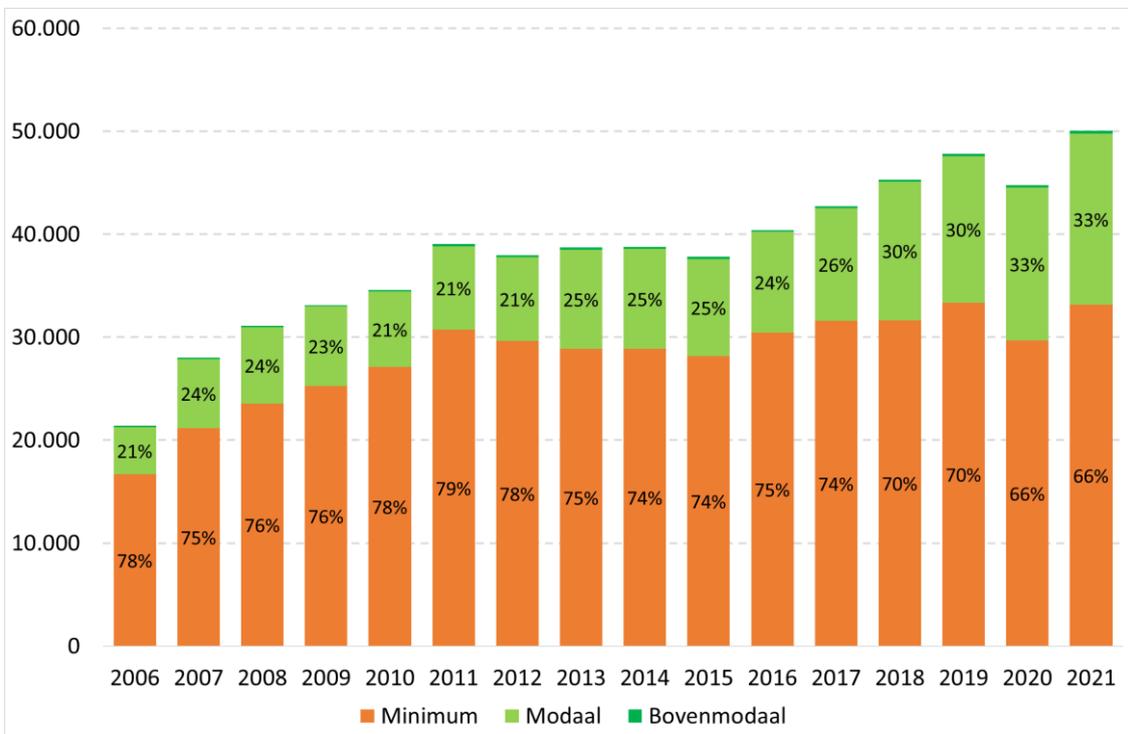
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur 2.11 In de **landbouw** is 95 procent van alle arbeidsmigranten afkomstig uit Midden- of Oost-Europa

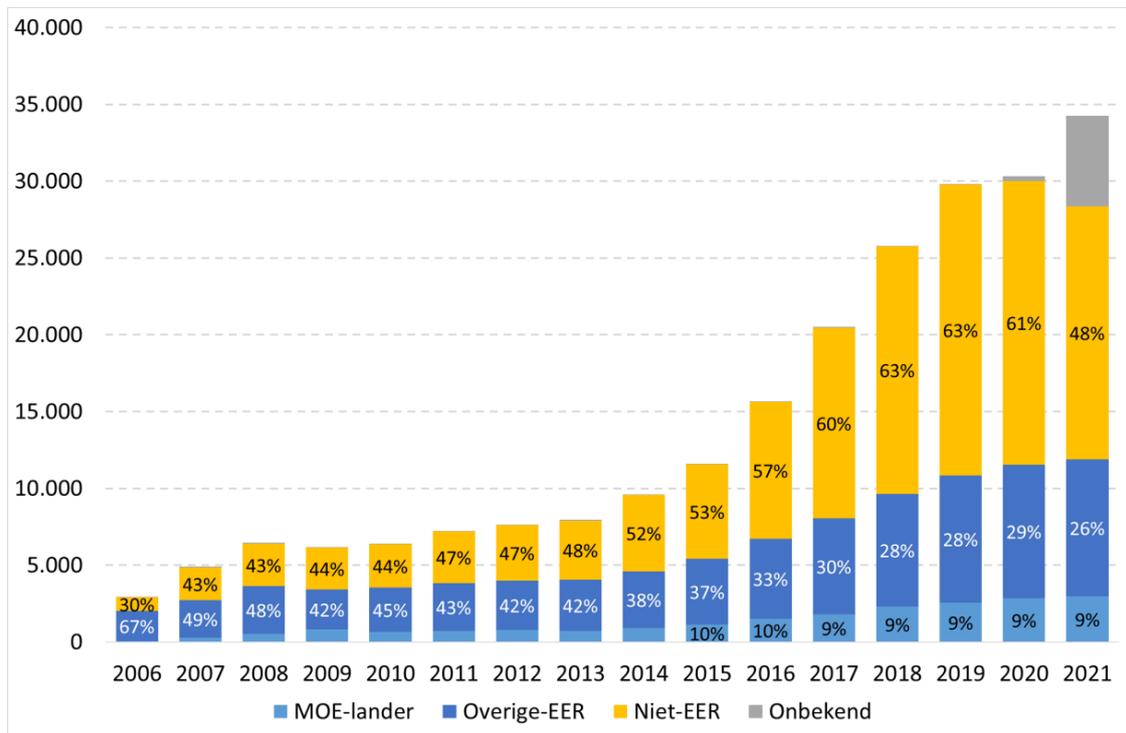
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur 2.12 Ruim 70 procent van alle arbeidsmigranten in de **landbouw** werkt op het minimumloonniveau, functies met een bovenmodaal salaris komen bijna niet voor in de landbouw

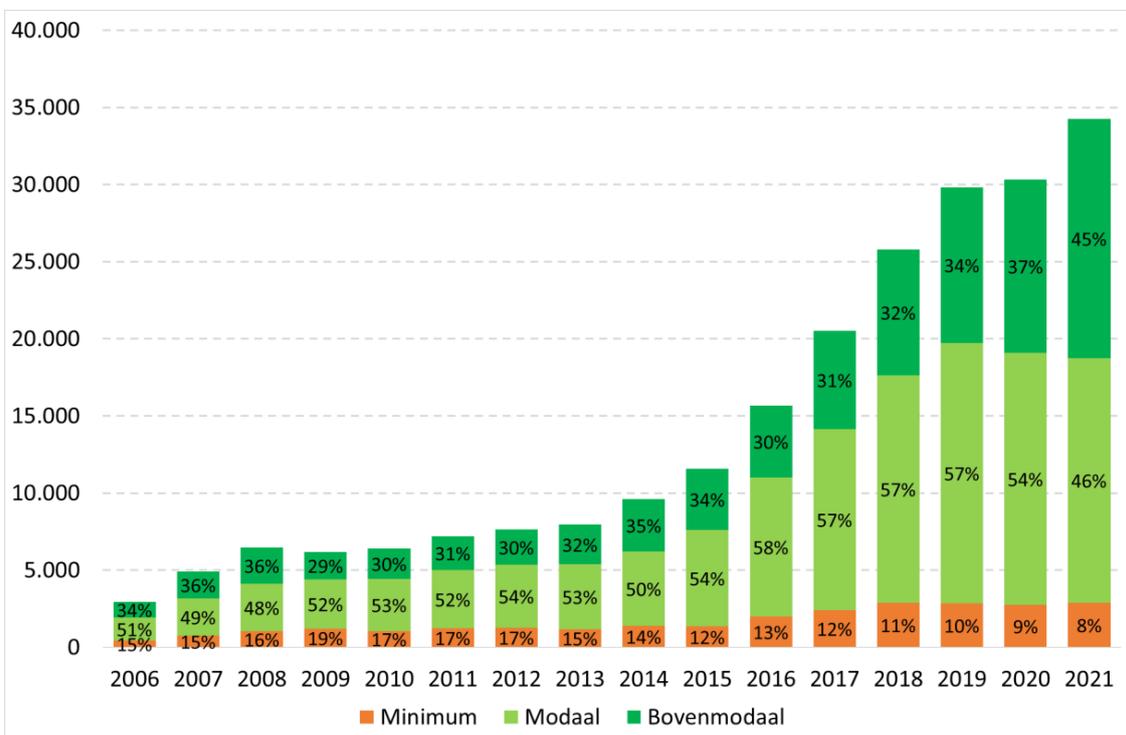
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur 2.13 In de **ICT** is ruim 60 procent van alle arbeidsmigranten afkomstig van buiten de Europese Economische Ruimte (niet-EER) en dit aandeel is de laatste jaren sterk gegroeid

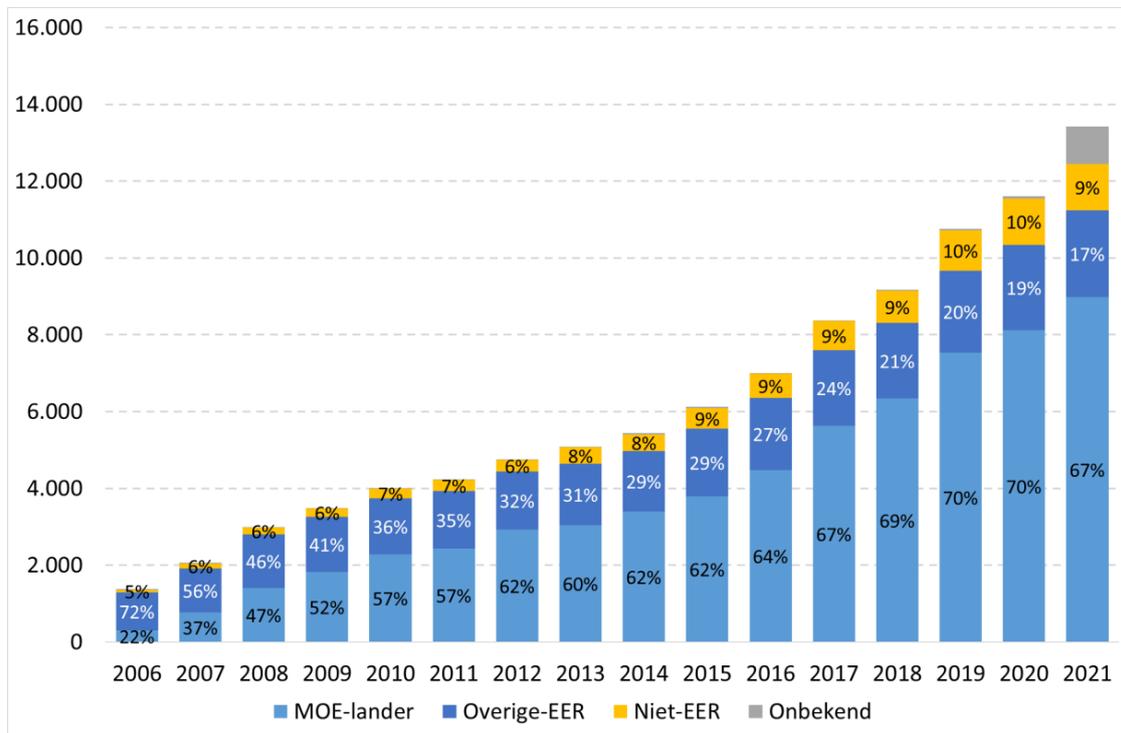
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur 2.14 Een derde van arbeidsmigranten in de **ICT** heeft een functie met een bovenmodaal salaris

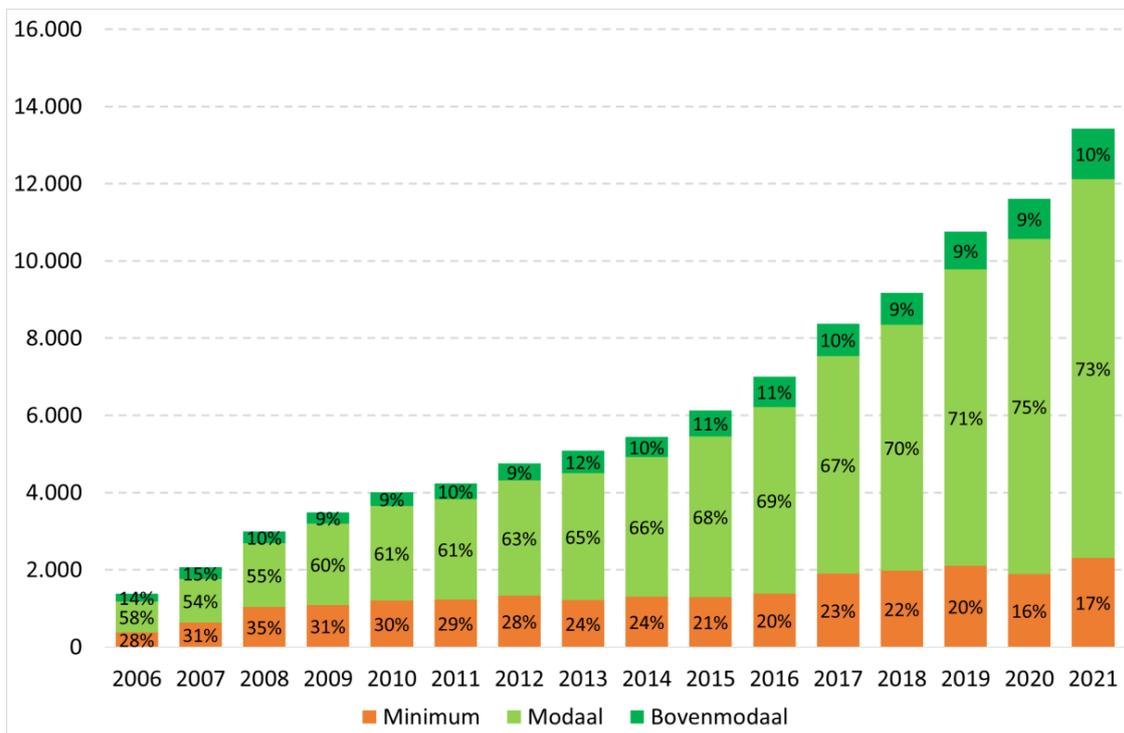
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur 2.15 In de **voedingsmiddelenindustrie** groeit zowel het aandeel arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa als van buiten de Europese Economische Ruimte (niet-EER)

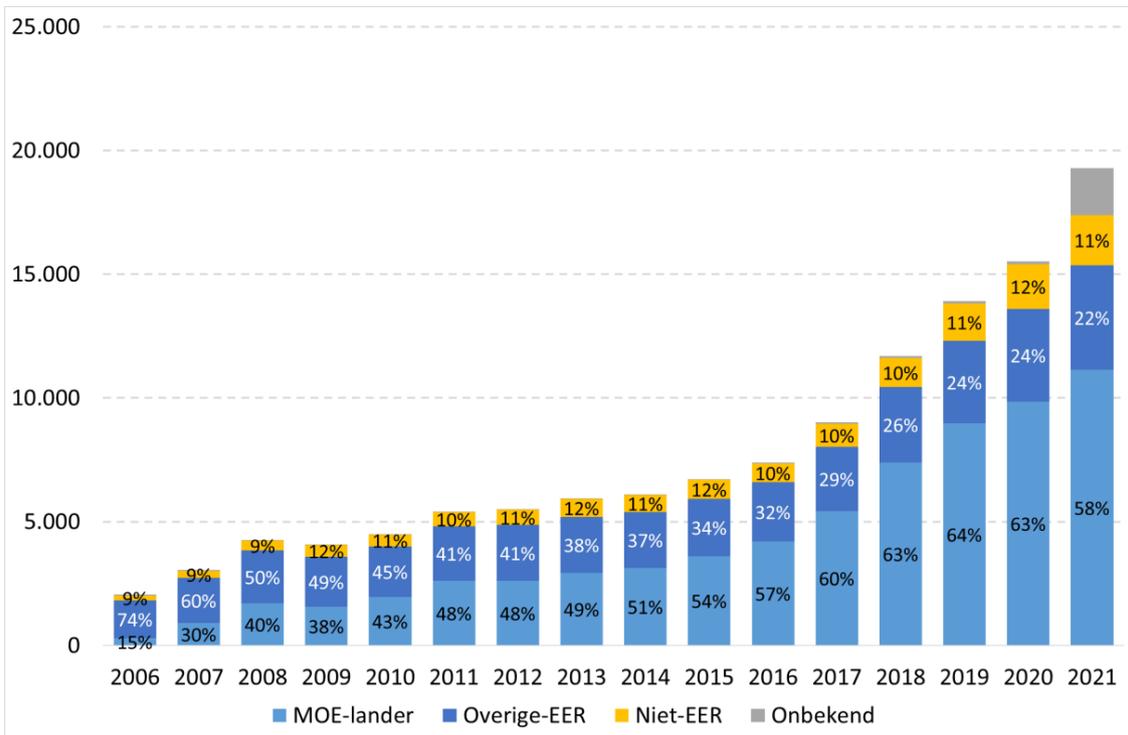
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur 2.16 Bijna driekwart van alle arbeidsmigranten in de **voedingsmiddelenindustrie** heeft een functie tegen een modaal salaris

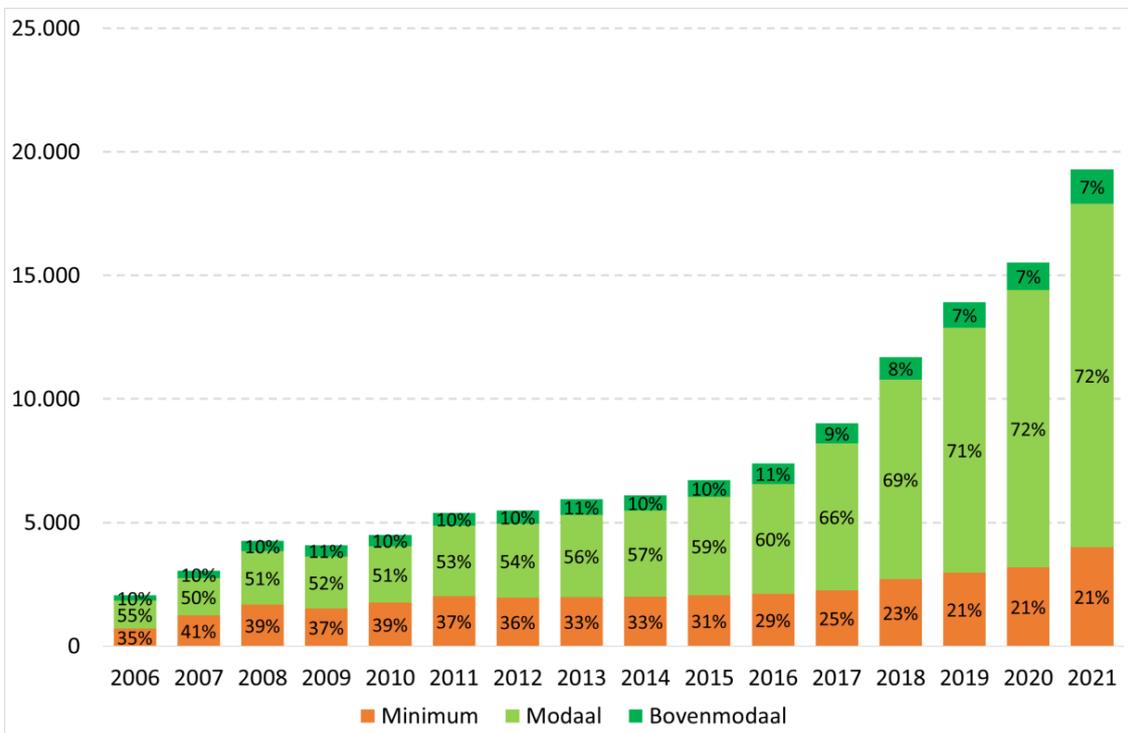
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur 2.17 In de **logistiek** groeit nog altijd het aandeel arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa sterk

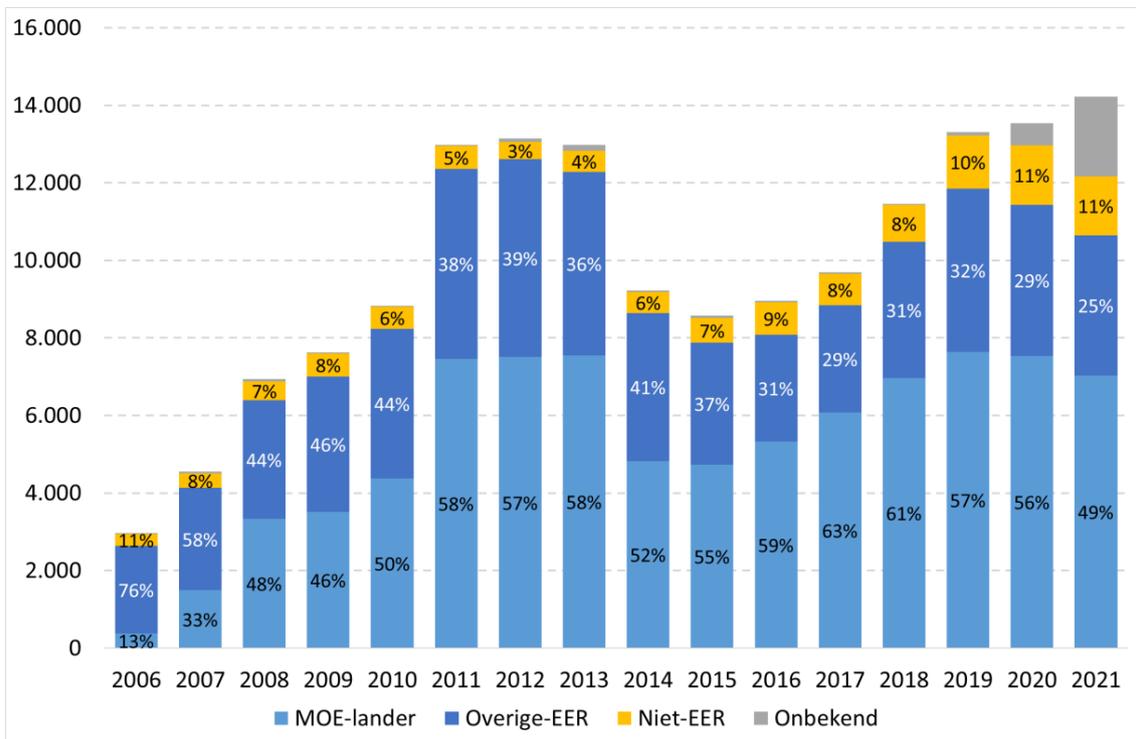
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur 2.18 Een steeds groter aandeel van alle arbeidsmigranten in de **logistiek** heeft een functie tegen een modaal salaris

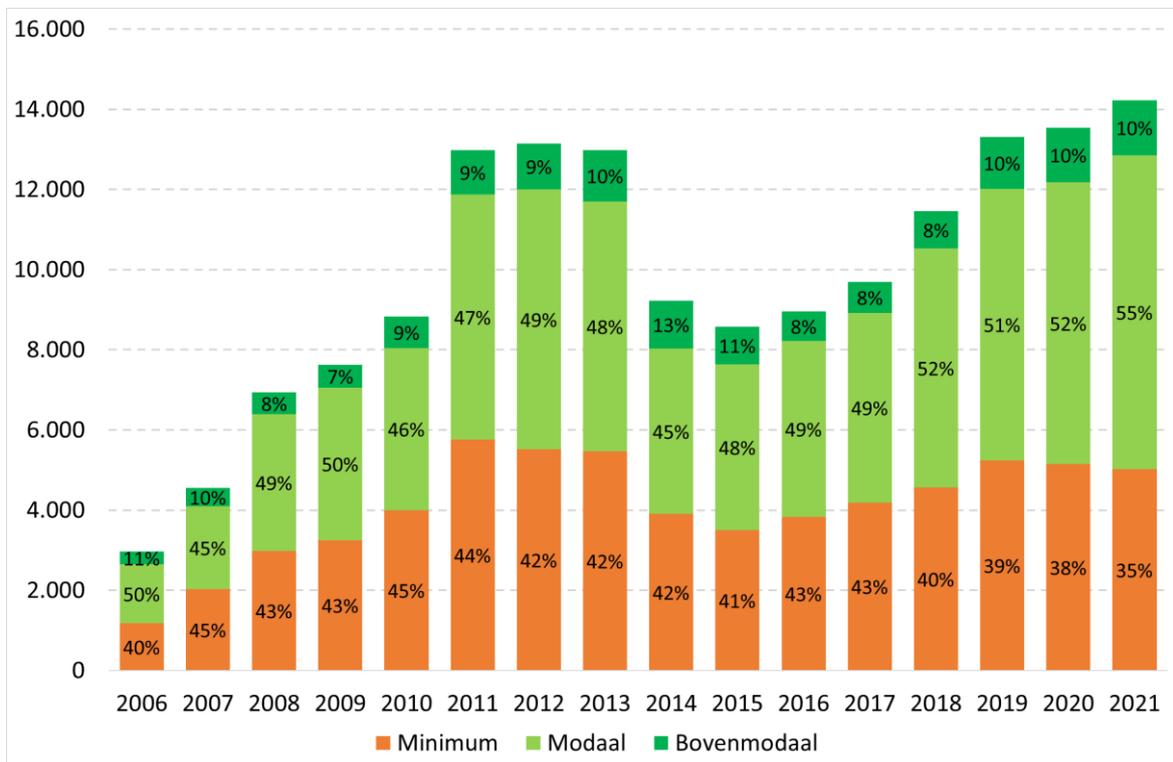
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur 2.19 Ruim de helft van alle arbeidsmigranten in de **bouwnijverheid** komt uit Midden- of Oost-Europa, de laatste jaren is er een lichte substitutie naar arbeidsmigranten van buiten Europa zichtbaar

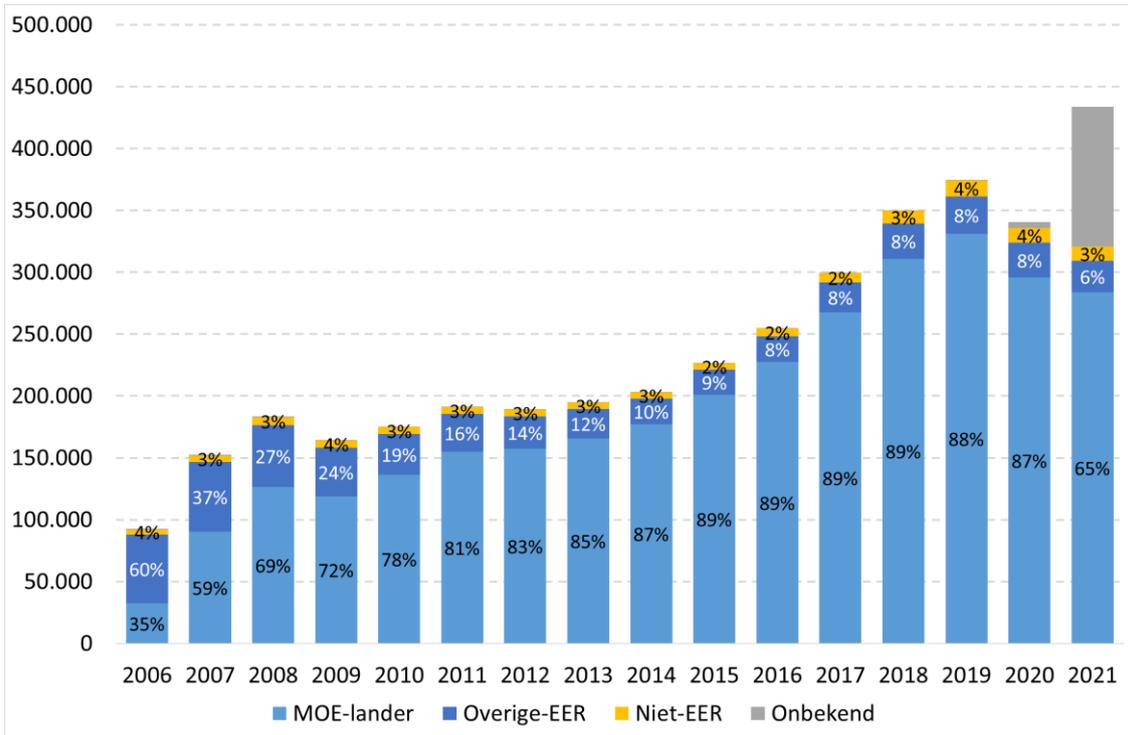
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur 2.20 Steeds minder arbeidsmigranten in de **bouwnijverheid** hebben een functie op minimumniveau

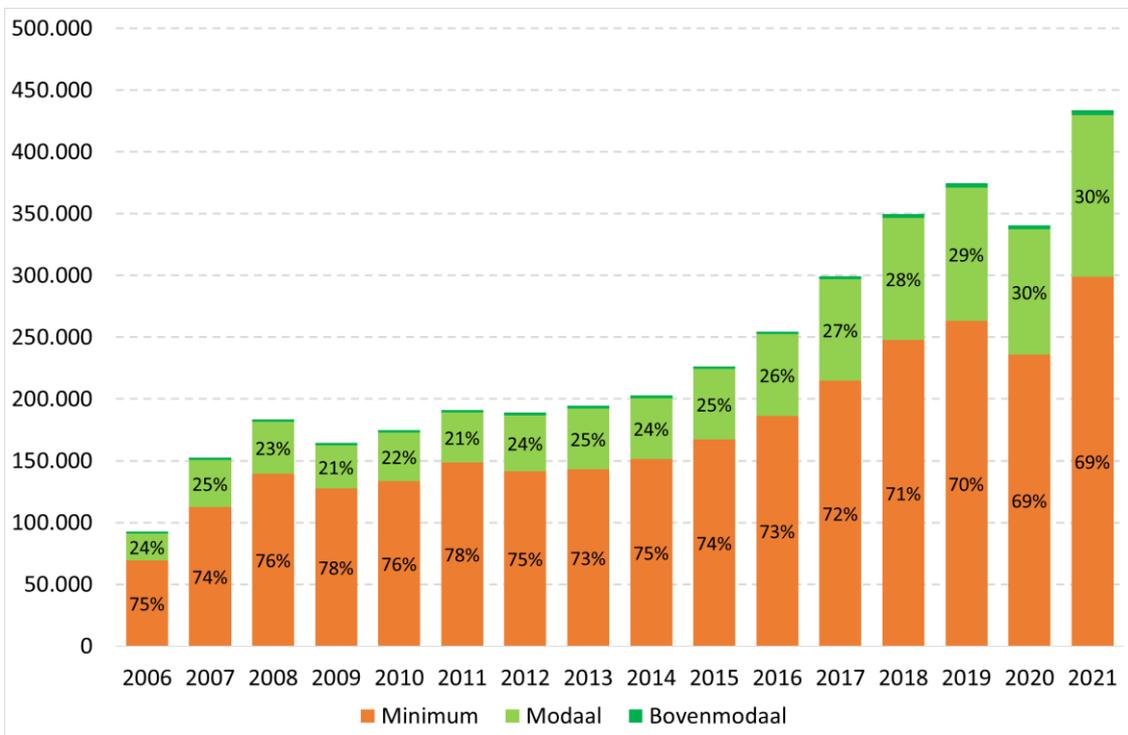
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur 2.21 Bijna 90 procent van alle arbeidsmigranten in de **uitzendsector** komt uit Midden- of Oost-Europa

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur 2.22 Ruim 70 procent van de arbeidsmigranten in de **uitzendsector** heeft een functie rond het minimumloonniveau

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

3 Ontwikkeling aantal arbeidsmigranten tot 2030 in vier scenario's

Een trendmatige ontwikkeling van arbeidsmigratie zorgt voor een toename van het aantal arbeidsmigranten van 735 duizend in 2019 tot bijna 1,2 miljoen in 2030. Kwantificering van vier scenario's over de toekomst van arbeidsmigratie van de Adviesraad Migratie, zorgt voor een nuancering van die ontwikkeling, met een bandbreedte van de toename van arbeidsmigratie tussen de 17 en 70 procent.

De ontwikkeling van het aantal arbeidsmigranten dat in Nederland werkzaam is in 2030 hangt af van tal van factoren die invloed hebben op de vraag naar arbeidsmigranten, op het aanbod van arbeidsmigranten, of op allebei.

Vraag naar arbeidsmigranten

Aan de vraagkant zijn belangrijke factoren de economische ontwikkeling, het binnenlandse aanbod van arbeid, ofwel de mate van arbeidsparticipatie, de mate van innovatie, het kwalificatieniveau of de arbeidsproductiviteit van arbeidsmigranten, de relatieve kosten van arbeidsmigranten voor werkgevers, de wet- en regelgeving rond (arbeids)migratie en het maatschappelijke draagvlak voor arbeidsmigratie. Hoe groter de economische groei, hoe hoger de consumptie en daarmee de vraag naar arbeid, inclusief arbeidsmigranten. Hoe kleiner de binnenlandse beroepsbevolking, bijvoorbeeld door vergrijzing, hoe groter de behoefte aan arbeid uit het buitenland. Gegeven de omvang van de beroepsbevolking geldt dat hoe groter de arbeidsparticipatie, hoe kleiner de vraag naar arbeidsmigranten. Ten aanzien van innovatie moet een onderscheid worden gemaakt tussen procesinnovatie, of arbeidsbesparende innovatie, en productinnovatie. In het eerste geval daalt de totale vraag naar arbeid en daarmee ook die naar arbeidsmigranten, in het tweede geval is er een extra of in ieder geval andere vraag naar arbeid, waarmee ook de vraag naar arbeidsmigranten kan toenemen. Hoe hoger het kwalificatieniveau van arbeidsmigranten, hoe hoger de arbeidsproductiviteit en daarmee de vraag naar arbeidsmigranten. De kosten van arbeidsmigranten in verhouding tot die van binnenlandse werknemers (en de aangeboden arbeidsproductiviteit) spelen ook een belangrijke rol, zeker wanneer wordt gekeken naar arbeidskosten inclusief zaken als huisvesting en vervoer. Een relatieve toename van die kosten zorgt voor een dalende vraag naar arbeidsmigranten. Ook arbeidsmigratiebepurende wet- en regelgeving kan zorgen voor extra kosten voor arbeidsmigranten, waardoor de vraag afneemt. Tot slot zal de vraag naar arbeidsmigranten toenemen naarmate het maatschappelijk draagvlak voor de inzet van arbeidsmigranten groter is.

Aanbod van arbeidsmigranten

De vraag naar arbeidsmigranten kan alleen worden vervuld wanneer er voldoende passende aanbod is. Het aanbod van arbeidsmigranten wordt onder andere beïnvloed door de economische ontwikkeling en de bevolkingsontwikkeling in de landen van herkomst, het loon-, welvaarts- en voorzieningenniveau in Nederland in vergelijking met dat in de landen van herkomst en de toegankelijkheid van de Nederlandse arbeidsmarkt, die mede wordt bepaald door wet- en regelgeving. Economische ontwikkeling in landen van herkomst hebben geen lineair verband met het aantal arbeidsmigranten uit die landen. Vaak moet het welvaartsniveau eerst voldoende toenemen om migranten de gelegenheid (middelen) te geven om naar andere landen te reizen om hun arbeid aan te bieden. Een toename van de economische groei van een relatief arm land leidt dan tot een groter aanbod van arbeidsmigranten. Wanneer het welvaartsniveau van een land verder toeneemt, zullen de mogelijkheden om daar

tegen relatief goede arbeidsvoorwaarden arbeid te verrichten toenemen, waardoor het aanbod van arbeidsmigranten voor Nederland juist afneemt. Een sterkere bevolkingsontwikkeling in het land van herkomst kan ook zorgen voor een groter aanbod van arbeidsmigranten. De prikkel om naar Nederland te komen voor werk wordt groter naarmate het loon-, welvaarts- en voorzieningenniveau in Nederland hoger ligt ten opzichte van het land van herkomst. Onder voorzieningen vallen onder meer opleidingsmogelijkheden, huisvesting, politieke en culturele vrijheid, en sociale zekerheid. Verder zal het aanbod van arbeidsmigranten hoger liggen wanneer de toegankelijkheid van de Nederlandse arbeidsmarkt groter is, bijvoorbeeld in termen van taal, diploma-eisen, verblijfsvergunning en culturele acceptatie. Daarbij spelen ook wet- en regelgeving een rol.

Aanpak prognose omvang arbeidsmigratie

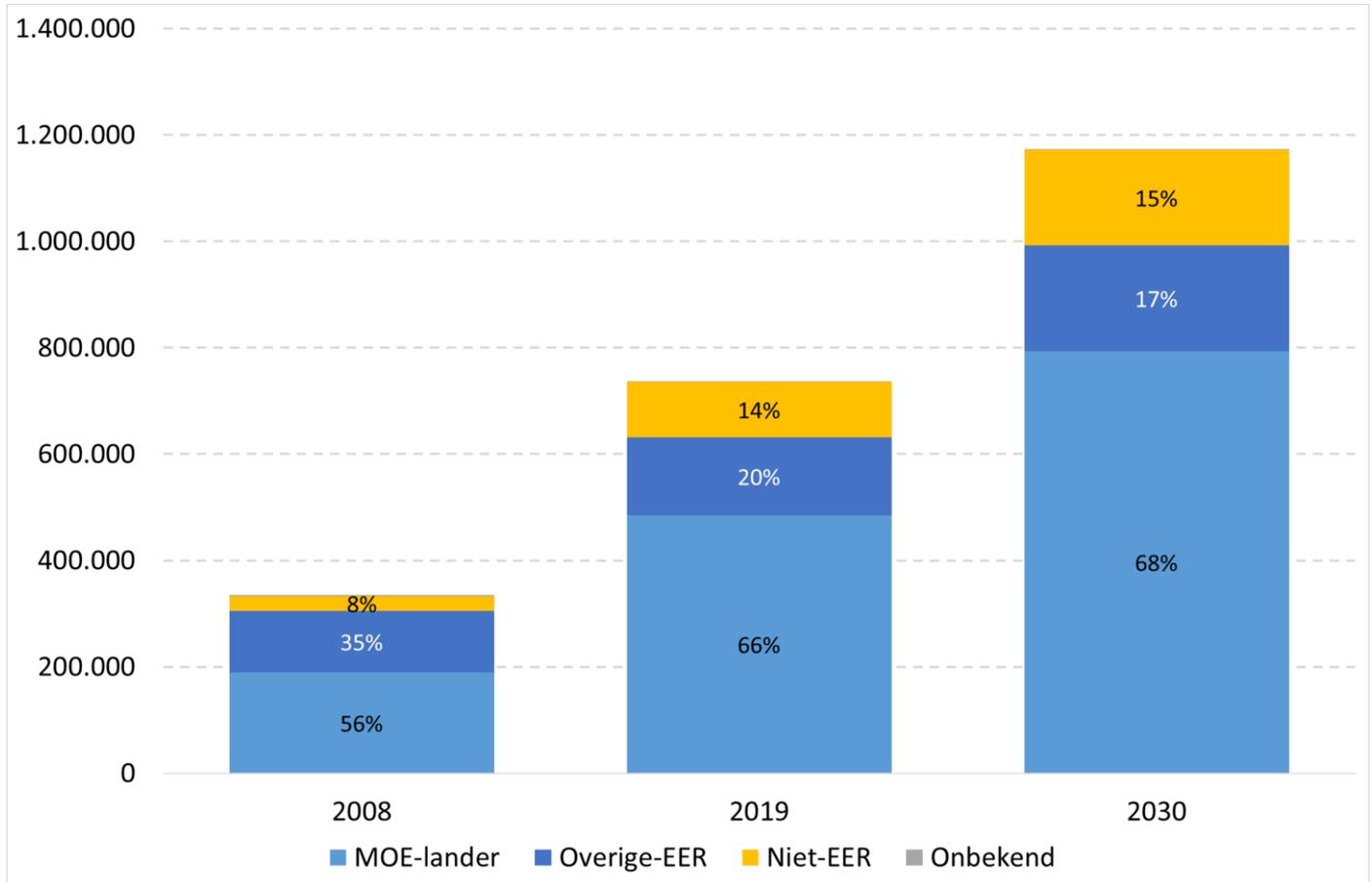
Om de ontwikkeling van arbeidsmigratie tot 2030 in te schatten, wordt gebruik gemaakt van een trendextrapolatie in combinatie met scenario's. Met de trendextrapolatie wordt een idee gegeven van de ontwikkeling van arbeidsmigratie als die ongeveer hetzelfde is als in recente jaren. Hoewel resultaten uit het verleden geen garantie vormen voor de toekomst, zijn recente trends wel de beste informatie die beschikbaar is om de toekomst in te kunnen schatten. De trendextrapolatie wordt uitgebreid beschreven in paragraaf 3.1.

Het recente verleden wordt gekenschetst door omgevingsfactoren die niet altijd hetzelfde zullen blijven. Voor een aantal van die omgevingsfactoren kan goed worden ingeschat hoe die zich zullen ontwikkelen. Een goed voorbeeld daarvan is de demografische ontwikkeling in Nederland en in landen van herkomst. De bestaande bevolkingsopbouw bepaalt in belangrijke mate de ontwikkeling van de bevolkingsopbouw in de komende jaren. Bevolkingsprognoses tot 2030 kunnen daarom nauwkeurig worden uitgevoerd. Tegelijkertijd zijn er tal van onzekere factoren die de omvang van arbeidsmigratie beïnvloeden. Een manier om de implicaties van die onzekerheid uitdrukking te geven, is via een scenario-analyse. De Adviesraad Migratie (de voormalige Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken, ACVZ) heeft in 2018 een advies uitgebracht over de ontwikkeling van migratie tot 2030, waarin werd gewerkt met vier scenario's om de belangrijkste onzekerheid rond migratie in kaart te brengen. In het huidige rapport wordt gebruik gemaakt van deze vier scenario's, die door de ACVZ niet kwantitatief werden ingevuld. Dat wordt in paragraaf 3.2 wel gedaan, gebruik makend van (varianten op) de trendextrapolatie uit paragraaf 3.1.

3.1 Trendmatige ontwikkeling arbeidsmigratie

Een trendextrapolatie van arbeidsmigratie tot 2030 houdt in dat trends uit het recente verleden worden doorgetrokken naar de nabije toekomst. Voor die trends wordt onderscheid gemaakt tussen sectoren en naar de drie herkomstgroepen (MOE-landers, overige EER, niet-EER). Dat betekent dat voor alle sector-herkomst combinaties aparte trendextrapolaties zijn uitgevoerd en deze over alle sectoren zijn opgeteld om de landelijke ontwikkeling in kaart te brengen. De trends zijn afgebakend tussen 2008 en 2019. In het jaar 2008 stonden we aan de vooravond van de kredietcrisis, in het jaar 2019 aan de vooravond van de coronacrisis. In de tussentijd heeft zich een volledige conjunctuurcyclus afgespeeld, met zowel een economische crisis (laagconjunctuur in de jaren 2009-2013) als grote economische voorspoed (hoogconjunctuur in de jaren 2014-2019). De ontwikkelingen tussen 2008 en 2019 kunnen daarmee worden gezien als een gemiddelde ontwikkeling over langere tijd in de huidige maatschappelijke en internationale context. Om iets te kunnen zeggen over de nabije toekomst, ligt het daarom voor de hand om de gemiddelde ontwikkeling uit het recente verleden binnen dezelfde context door te trekken. Met de trendextrapolatie wordt aangesloten bij het jaar 2021, waarin de economie (en de ontwikkeling van het aantal arbeidsmigranten) grotendeels hersteld is van de neergang in het coronajaar 2020. Figuur 3.1 laat zien hoe het aantal arbeidsmigranten zich trendmatig tot 2030 zou ontwikkelen, met onderscheid naar herkomst.

Figuur 3.1 Wanneer trends in de ontwikkeling van het aantal arbeidsmigranten naar herkomst van tussen 2008 en 2019 worden doorgetrokken naar 2030, dan komt het totaal uit op bijna 1,2 miljoen

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

In het vorige hoofdstuk werd duidelijk dat de omvang van arbeidsmigratie bijna is verviervoudigd tussen 2006 en 2021. Tussen 2008 en 2019 was sprake van een meer beperkte groei van nog altijd 120 procent. Wanneer de trend voor alle sector-herkomst combinaties wordt doorgetrokken vanaf 2021 tot 2030, dan stijgt de omvang van de arbeidsmigratie tussen 2019 en 2030 met 59 procent, van bijna 750 duizend arbeidsmigranten in 2019 tot bijna 1,2 miljoen arbeidsmigranten in 2030. Arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa zouden ook in 2030 de grootste groep vormen met een licht toenemend aandeel ten opzichte van 2019 (van 66 naar 68 procent). Het gaat daarbij vaker om Roemenen en Bulgaren en minder vaak om Polen, die niet zozeer in aantal, maar wel in aandeel zullen krimpen. Ook het aandeel van arbeidsmigranten van buiten de Europese Economische Ruimte (EER) zal toenemen, maar in beperkte mate. Beide gaan ten koste van het aandeel arbeidsmigranten uit EER-landen buiten Midden- en Oost-Europa, waarvan het aantal echter nog altijd zal toenemen. De trend(extrapolatie) laat dus een beperkte substitutie zien naar arbeidsmigranten van buiten Europa, maar niet zozeer als vervanging van arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa. Het is de vraag of dat een realistisch scenario is. Loopt deze trend niet op tegen limieten als het gaat om de beschikbaarheid van arbeidsmigranten uit voornamelijk Polen, waarvoor arbeidsmigratie waarschijnlijk ook steeds minder voordelen oplevert in termen van loonverschillen en carrièremogelijkheden? Hoe realistisch is de verdere groei van het aantal arbeidsmigranten van buiten Europa? Op dat soort vragen is nog geen

zeker antwoord mogelijk. Des te meer reden om die onzekerheden uit te drukken in een aantal scenario's over migratie.

3.2 Vier scenario's volgens de Adviesraad Migratie

In het rapport 'Op weg naar 2030; Migratie: een toekomstverkenning' schetst de Adviescommissie Vreemdelingenzaken (ACVZ) vier omgevingsscenario's en drie beleidsscenario's waarbinnen arbeidsmigratie zich kan ontwikkelen. Onderstaande beschrijving is gedeeltelijk overgenomen uit dat rapport.

Zekere factoren die migratie beïnvloeden

De omgevingsscenario's bevatten zekere en onzekere factoren die van invloed zijn op de omvang van migratie in de nabije toekomst. Relatief zeker zijn de bevolkingsgroei en sociaaleconomische ontwikkelingen in Europa, Afrika en Azië. In Europa wordt de bevolkingsontwikkeling gekenmerkt door een grote vergrijzing. Dat zorgt voor krapte op de arbeidsmarkt, maar de vraag is in hoeverre dit een (grotere) behoefte aan arbeidsmigranten met zich meebrengt. Dat hangt af van andere factoren, zoals sociaaleconomische ontwikkelingen in Europa en de gevolgen van technologische innovatie voor de behoefte aan (vervangende) arbeidskrachten. In Afrika en Azië blijft de bevolking sterker groeien. Deze groei, in combinatie met de welvaartverschillen binnen die continenten zelf en de verschillen tussen deze continenten en Europa, leidt tot een onverminderd groot migratiepotentieel. De vraag of de bevolkingsgroei daadwerkelijk leidt tot migratie is afhankelijk van andere (voornamelijk sociaaleconomische) factoren. Tot 2030 blijft de economie in Afrika en Azië harder groeien dan in Europa. Het welvaartverschil tussen Europa enerzijds en veel landen in Azië en Afrika anderzijds neemt daardoor af, maar blijft tot 2030 groot vanwege de grote voorsprong die Europa heeft. De economische groei in Afrika en Azië leidt tot een groeiende middenklasse en een onverminderd groot migratiepotentieel uit die landen. Het is vaak juist de middenklasse die de mogelijkheden en bereidheid heeft om elders werk te zoeken (Oomes et al, 2019).

Meest bepalende onzekere factoren

De onzekere factoren die naar het oordeel van ACVZ (2018) de meeste invloed hebben op de mogelijkheid om migratie te managen zijn enerzijds globalisering, de ontwikkeling van de internationale rechtsorde en de ontwikkeling van de EU, en anderzijds de sociale cohesie in Nederland. Deze twee factoren zijn in Figuur 3.2 op een assenstelsel geplaatst, op basis waarvan vier scenario's voor migratie zijn beschreven.

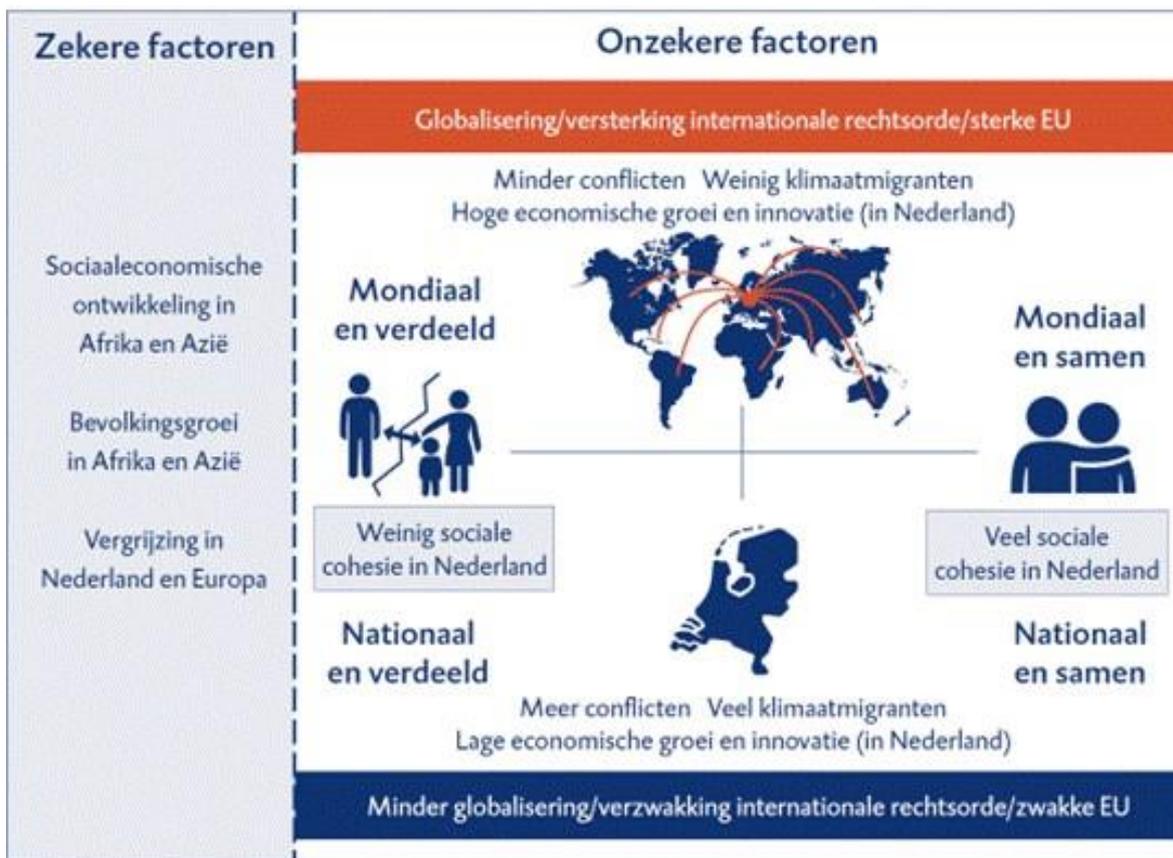
Door globalisering ontstaat een verbreding, verdieping en versnelling van wereldwijde contacten. Om te kunnen concurreren moeten overheden hun economie open houden voor handel, investeringen en migratie. Het is mogelijk dat het proces van globalisering zich voortzet. Globalisering is recent ook onder druk komen te staan, wat zich uit in een toenemend protectionisme.

Sinds de Tweede Wereldoorlog wordt de internationale rechtsorde gekenmerkt door een streven naar overleg en samenwerking. Recent worden op internationaal niveau afspraken gemaakt over onder meer de gevolgen van klimaatverandering, het tegengaan van irreguliere migratie en de opvang van vluchtelingen. Het is mogelijk dat internationale samenwerking op diverse terreinen verder toeneemt, waarbij ook verdere afspraken worden gemaakt over de regulering van migratie, wat leidt tot meer beheersbare migratiestromen. Het is ook mogelijk dat de trend van toenemend nationalisme en protectionisme verder doorzet, er minder wordt samengewerkt en ieder land in toenemende mate zijn eigen belang nastreeft, waardoor de migratiestromen in pieken en dalen blijven komen, met de grote kans dat dit onregelmatige patroon nog verder toeneemt.

De EU is bezig om één beleid voor asiel en migratie te ontwikkelen. Dat is een uiterst moeizaam proces, maar het is mogelijk dat de EU hierin steeds beter slaagt. De EU is echter sinds de Brexit onder druk komen te staan. Het is ook mogelijk dat de EU uiteenvalt of in ieder geval aan belang inboet.

Er is momenteel sprake van een zekere mate van polarisatie in Nederland. Opvattingen over migratie spelen hierin een belangrijke rol. De mogelijkheid bestaat dat deze trend zich voortzet, maar deze zou ook gekeerd kunnen worden, onder andere door politieke besluiten en initiatieven vanuit de maatschappij.

Figuur 3.2 Omgevingsscenario's migratie in 2030

Bron: Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ, 2018). Op weg naar 2030; Migratie: een toekomstverkenning.

Overige onzekere factoren

Naast globalisering, de kracht van de internationale rechtsorde en van de EU, en de sociale cohesie in Nederland, is er ook onzekerheid over conflicten in de wereld die kunnen leiden tot migratiestromen. Het is volstrekt onzeker of het aantal conflicten in de toekomst zal toe- of afnemen. Andere factoren die eveneens als drijvende krachten voor migratie zijn aangemerkt, zoals economische groei en daarmee gepaard gaande sociaaleconomische ontwikkeling, hebben een positief effect op 'de vreedzaamheid'. Momenteel is echter ook een opleving van gewelddadige conflicten in de nabijheid van het EU-grondgebied te zien, met als gevolg een groot migratiepotentieel richting de EU. Het is mogelijk dat deze trend zich de komende jaren voortzet.

Hoewel er zekerheid is over het plaatsvinden van klimaatverandering, is er wel veel onzekerheid over de plaatsen waar en de intensiteit waarmee dat zich manifesteert en daarmee dus ook over de aantallen klimaatmigranten. De meeste wetenschappers verwachten dat klimaatmigratie zich voornamelijk regionaal zal voordoen, maar een 'absolute zekerheid' is dit niet.

De te verwachten behoefte aan arbeidsmigranten is onzeker en hangt in belangrijke mate af van de vraag of en hoe hard de Europese/Nederlandse economie groeit en van ontwikkelingen op het gebied van innovatie.

Vier omgevingsscenario's

Variatie in de belangrijkste onzekere factoren leidt tot vier scenario's: Mondiaal & Samen, Mondiaal & Verdeeld, Nationaal & Samen, en Nationaal & Verdeeld.

In de omgevingsscenario's Mondiaal wordt ervan uitgegaan dat de globalisering verder doorzet en dat er een intensivering is van de internationale samenwerking en de ontwikkeling van de internationale rechtsorde (inclusief de EU). Afrika en Azië kennen een hoge economische groei en een hoge bevolkingsgroei, er is vergrijzing in Nederland en Europa. Daarnaast neemt het aantal conflicten in de wereld af, heeft de klimaatverandering nog tot weinig klimaatmigranten richting Europa geleid, groeit de Nederlandse economie hard en heeft deze een hoog innovatief karakter. In het omgevingsscenario Mondiaal & Samen is er veel sociale cohesie in Nederland, in omgevingsscenario Mondiaal & Verdeeld weinig.

In de omgevingsscenario's Nationaal wordt ervan uitgegaan dat er een keerpunt is in de ontwikkeling van de internationale rechtsorde en dat er een proces van deglobalisering op gang komt. De internationale rechtsorde zwakt af en de EU verwatert. Afrika en Azië kennen een hoge sociaaleconomische groei én een hoge bevolkingsgroei. Aan de andere kant is er vergrijzing in Nederland en Europa. Veel innovatieve bedrijven hebben zich verplaatst naar Azië. Daarnaast neemt het aantal conflicten in de wereld toe, leidt de klimaatverandering tot veel klimaatmigranten, groeit de economie langzaam en heeft deze een laag innovatief karakter. In omgevingsscenario Nationaal & Samen is er veel sociale cohesie binnen Nederland, in omgevingsscenario Nationaal & Verdeeld weinig.

Drie beleidsscenario's

Naast de vier omgevingsscenario's presenteert ACVZ (2018) ook drie beleidsscenario's. Die verkennen 'wenselijk geachte, toekomstige toestanden van een beleidsvraagstuk' (visies) en het beleid dat nodig is om deze toestanden te realiseren (strategieën). In een beleidsscenario wordt meestal verondersteld dat een bepaalde waarde de komende decennia het beleid zal domineren. Beleidsscenario's zijn dus - in tegenstelling tot omgevingsscenario's - normatief van aard. Het zwaartepunt in de gepresenteerde beleidsscenario's ligt bij het vreemdelingenbeleid, maar er worden ook voorstellen op het gebied van de arbeidsmarkt, sociale zekerheid, buitenlandbeleid, ontwikkelingssamenwerking, integratie, onderwijs en gezondheidszorg gedaan. Aan de drie beleidsscenario's liggen drie verschillende visies ten grondslag. Deze visies omvatten naar het oordeel van de ACVZ de verschillende posities die het migratiedebat in Nederland anno 2017 domineerden en die naar verwachting ook de komende jaren van betekenis blijven. De visies zijn achtereenvolgens:

- Een Nederlands Economisch Belang: Deze visie heeft als doelstelling Nederland economisch te laten profiteren van migratie.
- Een Humanitaire Opdracht: Deze visie heeft als doelstelling bescherming te bieden aan vluchtelingen en migranten en hun rechtspositie te versterken.
- Een Last voor de Samenleving: Deze visie heeft als doelstelling om immigratie naar Nederland zo veel mogelijk te beperken, omdat het nadelig wordt geacht voor de samenleving.

Het huidige migratiebeleid draagt kenmerken van alle drie de visies in zich. Het kennismigrantenbeleid is een voorbeeld van een strategie die is gebaseerd op de eerste visie. Het asielbeleid is voornamelijk het resultaat van een combinatie van de tweede en de derde visie. Enerzijds is er een met waarborgen omklede asielprocedure en kunnen vreemdelingen die bescherming nodig hebben in Nederland een verblijfsvergunning en asiel krijgen (mits ze zich al in Nederland bevinden). Dat reflecteert de tweede visie. Anderzijds voert Nederland een restrictief toelatingsbeleid voor vluchtelingen, onder meer door hen geen legale toegangswegen tot Nederland te bieden. Dit past bij de derde visie, die als doel heeft immigratie naar Nederland zo veel mogelijk te beperken.

De verschillende visies of beleidsscenario's kunnen gecombineerd worden met de verschillende omgevingsscenario's tot tal van mogelijke toekomstige contexten waarbinnen migratie zich ontwikkelt. Niet alle visies passen echter even goed bij alle omgevingsscenario's. De beleidsscenario's kunnen daarom vooral worden gezien als een verrijking van de omgevingsscenario's in plaats van mutaties daarvan. Zo zijn de beleidsscenario's Een Nederlands Economisch Belang en Een Humanitaire Opdracht het makkelijkst in te passen in een wereld die verder globaliseert en waarin de internationale rechtsorde en de EU versterkt zijn. Beide beleidsscenario's doen het beter in een samenleving met veel sociale cohesie. Het beleidsscenario Een Last voor de Samenleving is het makkelijkst in te passen in een wereld waarin de globalisering wordt gekeerd, de internationale rechtsorde aan belang inboet en de EU verder verzwakt. Het past beter in een wereld met weinig sociale cohesie. Geen enkel beleidsscenario houdt stand in alle vier de omgevingsscenario's. Ongeacht welk normatief kader als uitgangspunt wordt genomen, zal voor een zinvol beleid een voortdurende afstemming met de omgeving noodzakelijk zijn.

Door de verrijking van de omgevingsscenario's met de beleidsscenario's, wordt het onderscheid tussen de scenario's in termen van de ontwikkeling van arbeidsmigratie duidelijker. In een context van globalisering, een sterke sociale cohesie en dominantie van de visie Een Nederlands Economisch Belang, zullen de mogelijkheden en het maatschappelijke draagvlak voor arbeidsmigratie optimaal zijn, terwijl in een context van deglobalisering, een zwakke sociale cohesie en dominantie van de visie Een Last voor de Samenleving die mogelijkheden en draagvlak beperkt zijn. In de volgende paragraaf wordt een verband gelegd tussen deze contexten en variaties op de trendmatige ontwikkeling van arbeidsmigratie uit paragraaf 3.1.

3.3 Kwantificering verwachte ontwikkelingen in de vier scenario's

Mondiaal & Verdeeld

Van de vier door de ACVZ (2018) geschetste scenario's beschrijft Mondiaal & Verdeeld het beste de context waarin het aantal arbeidsmigranten in Nederland tussen 2008 en 2019 kon groeien met 120 procent. Enerzijds leven we in een globaliserende wereld, met een duidelijke internationale rechtsorde en een uitgebreide EU die probeert het internationale personen- en handelsverkeer in goede banen te leiden, maar waarin individuele landen ook hun eigen belang benadrukken bij een substantiële mate van polarisatie in de samenleving. Dat geldt ook voor Nederland en dat beperkt het maatschappelijke draagvlak voor arbeidsmigratie. Desondanks is die arbeidsmigratie in de afgelopen jaren sterk toegenomen, onder andere als gevolg van de ruimte die in eerdere jaren van internationale samenwerking is gecreëerd. Wanneer die context zich in grote lijnen handhaaft, dan kan arbeidsmigratie zich verder trendmatig ontwikkelen zoals werd beschreven in paragraaf 3.1 (zie ook figuur 3.1).

In Tabel 3.1 wordt het scenario Mondiaal & Verdeeld in de derde kolom nader gekwantificeerd en afgezet tegen de omvang van de arbeidsmigratie in 2019. Alle groepen arbeidsmigranten naar herkomst groeien trendmatig met

een dominante positie van arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa. In dat scenario neemt het aantal arbeidsmigranten toe van 736 duizend in 2019 tot bijna 1,2 miljoen in 2030, ofwel met 59 procent.

Tabel 3.1 Aantal arbeidsmigranten in Nederland groeit met naar verwachting tussen 17 en 70 procent tot 2030, afhankelijk van het gevolgde scenario

Jaar:	2019	2030	2030	2030	2030
Scenario:		Mondiaal & Samen	Mondiaal & Verdeeld	Nationaal & Samen	Nationaal & Verdeeld
Kenmerk ontwikkeling					
Migratie algemeen		Sterke groei	Trendmatig	Matige groei	Beperking
Aandeel MOE-landers		Trendmatig	Trendmatig	Matige groei	Geen groei
Aandeel overig-EER		Trendmatig	Trendmatig	Trendmatig	Geen groei
Aandeel niet-EER		Sterke groei	Trendmatig	Matige groei	Geen groei
Totaal aantal					
Nieuwe MOE	137.600	190.000	190.000	164.000	138.000
Langdurige MOE	347.200	603.000	603.000	539.000	475.000
Nieuwe niet-EER	70.600	155.000	113.000	92.000	71.000
Langdurige niet-EER	33.500	100.000	67.000	50.000	34.000
Overige EER	146.800	199.000	199.000	199.000	147.000
Totaal arbeidsmigranten	735.700	1.247.000	1.172.000	1.044.000	865.000
Groei sinds 2019		70%	59%	42%	17%

Bron: Inschatting SEO Economisch Onderzoek o.b.v. ACVZ (2020)

Nationaal & Verdeeld

In een context van lage economische groei, deglobalisering, aantasting van de internationale rechtsorde, een zwakke EU en weinig sociale cohesie, is er geen ruimte voor een verdere groei van de arbeidsmigratie. In dit scenario is de omvang van het aantal arbeidsmigranten in 2030 daarom gelijkgesteld aan 2019, met uitzondering van het aantal arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa dat zich langdurig in Nederland vestigt. Die groep zal zich ook in dit scenario gedeeltelijk blijven vestigen in Nederland, omdat zij hier al langere tijd werken. Daarbij is verondersteld dat de groei van deze groep de helft is van de trendmatige ontwikkeling in het scenario Mondiaal & Verdeeld. Daardoor stijgt het totaal aantal arbeidsmigranten dat in Nederland werkt met 17 procent, van 736 duizend in 2019 naar 865 duizend in 2030. Er is in dit scenario niet verondersteld dat er een daling van het aantal arbeidsmigranten zal plaatsvinden, omdat die daling in het recente verleden alleen is waargenomen in jaren met extreme economische schokken (als gevolg van de kredietcrisis in 2009 en de coronacrisis in 2020). Daarbij was echter altijd sprake van een kortstondig effect met compensatie in de jaren erna. Zonder langdurige economische crisis of grootschalige internationale conflicten waarbij Nederland betrokken raakt, zal het aantal arbeidsmigranten daarom niet afnemen.

Nationaal & Samen

In het scenario Nationaal & Samen is er enerzijds sprake van matige economische groei, deglobalisering, een zwakkere internationale rechtsorde en een zwakke EU, maar tegelijkertijd een sterkere mate van sociale cohesie. Die laatste zorgt ervoor dat er ten opzichte van het scenario Nationaal & Verdeeld wel ruimte is voor een groei van de arbeidsmigratie, al is die beperkt. Voor arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa geeft het vrije verkeer van personen ruimte voor die groei, voor arbeidsmigranten van buiten de Europese Economische Ruimte (EER) zorgt de sociale cohesie voor voldoende draagvlak om arbeidsmigranten uit verder weg gelegen landen uit te nodigen om in Nederland langer openstaande vacatures op te vullen. In dit scenario is daarom verondersteld dat de groei van beide groepen tussen die uit de scenario's Mondiaal & Verdeeld en Nationaal & Verdeeld inzit. Voor de arbeidsmigratie uit de rest van de EER wordt wel een trendmatige groei aangehouden, omdat de uitwisseling van personen uit de rest van de EER minder problematisch lijkt te zijn en in tijden van beperkte arbeidsmigratie uit andere gebieden bovendien aantrekkelijker wordt. Tabel 3.1 laat zien dat de totale arbeidsmigratie tussen 2019 en 2030 in dit scenario groeit met 42 procent, van 736 duizend in 2019 tot ruim een miljoen arbeidsmigranten in 2030.

Mondiaal & Samen

Tot slot geeft het scenario Mondiaal & Samen de maximale ruimte voor arbeidsmigratie als gevolg van een sterke economische groei, een sterke globalisering en sociale cohesie, en veel maatschappelijke en politieke draagvlak voor de inzet van arbeidsmigranten in het belang van de Nederlandse economie. Dat heeft vooral gevolgen voor de restricties die nu nog gelden voor de inzet van arbeidsmigranten van buiten de EER. Verondersteld is daarom dat de groei van deze groep het dubbele bedraagt van de trendmatige groei in het scenario Mondiaal & Verdeeld. Voor de groepen arbeidsmigranten van binnen de EER is net zoals in het scenario Mondiaal & Verdeeld een trendmatige groei verondersteld, omdat de restricties voor die groepen in de huidige context ook al beperkt zijn én omdat de vraag naar deze arbeidsmigranten ook in andere landen toeneemt. In het scenario Mondiaal & Samen stijgt de totale omvang van de arbeidsmigratie tussen 2019 en 2030 met 70 procent, van 736 duizend in 2019 tot ruim 1,2 miljoen in 2030. Daarbij groeit vooral het aandeel arbeidsmigranten van buiten de Europese Economische Ruimte (EER).

4 Bijdrage arbeidsmigranten aan het nationaal inkomen

Arbeidsmigranten dragen ongeveer 3 procent bij aan het Bruto Binnenlands Product (BBP). Dat is minder dan hun aandeel in de totale werkgelegenheid, omdat ze vaak lager gekwalificeerde arbeid uitvoeren. Die bijdrage kan oplopen tot 3,5 tot 4,7 procent van het nationaal inkomen in 2030, afhankelijk van de ontwikkeling van het aantal arbeidsmigranten volgens de vier beschreven scenario's. Ook bij arbeidsmigratie is er sprake van afnemende meeropbrengsten.

Gelet op de ontwikkeling van het aantal arbeidsmigranten in Nederland, hebben ze inmiddels een belangrijke en structurele positie op de Nederlandse arbeidsmarkt en in de Nederlandse economie ingenomen. Dat belang kan worden uitgedrukt in een bijdrage aan het Bruto Binnenlands Product (BBP), ofwel het nationaal inkomen van Nederland. In dit hoofdstuk wordt die bijdrage gekwantificeerd, zowel voor de huidige situatie als voor de verschillende scenario's voor de ontwikkeling van arbeidsmigratie tot 2030.

Methode

Periodiek publiceert het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) een Input-Outputtabel waarin voor 81 onderscheiden sectoren de productiewaarde en toegevoegde waarde wordt gerapporteerd. In een Input-Outputtabel staat hoeveel productiewaarde een sector produceert en in welke andere sector deze wordt ingezet voor verdere productie. Het laat zien hoe de onderlinge afhankelijkheid is van sectoren als gevolg van de inzet van intermediaire goederen en diensten in het productieproces van een andere sector. Op die manier zorgt de productie in sector A ook weer voor productie door toeleveranciers in sector B. De toegevoegde waarde is gelijk aan de output (omzet) van een sector, minus de kosten van de input die voor die productie nodig is. Het verschil is de waarde die een sector toevoegt aan de productieketen. Wanneer de toegevoegde waarde van alle sectoren wordt opgeteld, dan resulteert het Bruto Binnenlands Product (BBP). Dat is wat er in Nederland wordt verdiend aan de productie van goederen en diensten.

De bijdrage van arbeidsmigranten aan het BBP kan worden uitgerekend wanneer duidelijk is wat de bijdrage is van arbeidsmigranten aan de toegevoegde waarde. Die bijdrage is gelijk aan het aandeel dat arbeidsmigranten hebben in de totale arbeidsproductiviteit. Wanneer de arbeidsproductiviteit van arbeidsmigranten gelijk zou zijn aan die van niet-arbeidsmigranten, dan zou de bijdrage van arbeidsmigranten aan de toegevoegde waarde gelijk zijn aan hun aandeel in de totale werkgelegenheid. In werkelijkheid is de arbeidsproductiviteit van arbeidsmigranten gemiddeld lager dan van niet-arbeidsmigranten. Dat wordt geïllustreerd in de figuren van hoofdstuk 2, die de verdeling van arbeidsmigranten over salarisoniveaus laat zien. Relatief veel arbeidsmigranten zitten op een minimum salarisoniveau en slechts een klein deel zit op een bovenmodaal salarisoniveau. Aangezien het salarisoniveau een goede benadering is voor de individuele arbeidsproductiviteit, kan het aandeel van arbeidsmigranten in de totale arbeidsproductiviteit per sector goed worden benaderd door het aandeel dat arbeidsmigranten hebben in de totale loonsom van een sector.

De bijdrage van arbeidsmigranten aan het BBP kan daarom via de volgende stappen worden benaderd:

- Vaststellen van het aandeel arbeidsmigranten in de totale werkgelegenheid per sector.

- Vaststellen van het aandeel arbeidsmigranten in de totale loonsom per sector. In plaats van informatie over de werkelijke loonsom per sector, wordt hier gebruik gemaakt van de verhouding tussen het aandeel van arbeidsmigranten in de werkgelegenheid en het aandeel in de loonsom zoals die is vastgesteld in een eerdere studie naar de economische waarde van arbeidsmigranten, zie Heyma et al. (2018).⁴
- De bijdrage van arbeidsmigranten aan de toegevoegde waarde per sector wordt gelijkgesteld aan het berekende aandeel van arbeidsmigranten in de totale loonsom per sector.
- Door deze bijdrage op te tellen over alle sectoren, resulteert de bruto bijdrage van arbeidsmigranten aan het Bruto Binnenlands Product (BBP): het totaal aan toegevoegde waarde in het productieproces van een sector dat leidt tot nationaal inkomen in de vorm van lonen (werknemers), winsten (bedrijven) en belasting en premies (overheid).
- Door van deze bruto bijdrage de door arbeidsmigranten ontvangen lonen en premies af te trekken, resulteert de netto bijdrage aan het BBP. Dat is de bijdrage aan het BBP die ten goede komt aan Nederland en al haar inwoners als geheel.
- De door arbeidsmigranten ontvangen lonen en premies worden per sector berekend als het aandeel van arbeidsmigranten in de totale loonsom per sector maal de totaal uitbetaalde lonen en premies in een sector. Dat totaal aan lonen en premies staat per sector weergegeven in de Input-Outputtabellen van het CBS.

Hieronder wordt eerst ingegaan op het aandeel van arbeidsmigranten in de totale werkgelegenheid. Vervolgens wordt de bijdrage aan de toegevoegde waarde per sector uitgerekend en de totale bijdrage aan het nationaal inkomen. Dat wordt gedaan voor het jaar 2019, omdat daarvoor de meest recente Input-Outputtabel beschikbaar is. Tot slot wordt de bijdrage van arbeidsmigranten aan het BBP voor het jaar 2030 uitgerekend in de vier onderscheiden scenario's. Op die manier kan worden ingeschat hoeveel nationaal inkomen wordt misgelopen wanneer er minder arbeidsmigratie wordt gerealiseerd dan in het voor arbeidsmigratie meest ruime scenario.

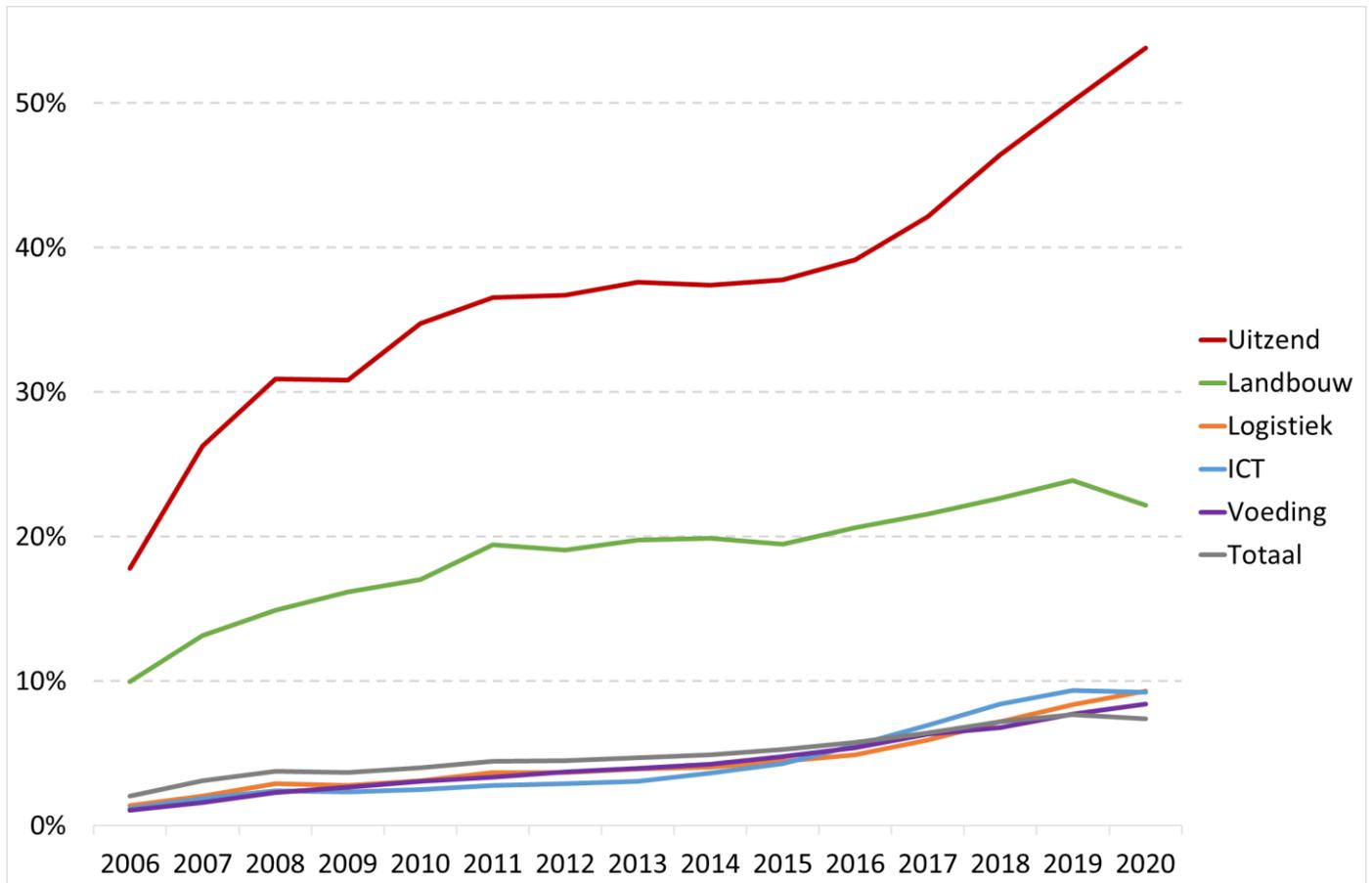
4.1 Aandeel arbeidsmigranten in de totale werkgelegenheid

Figuur 4.1 laat het aandeel banen van arbeidsmigranten zien in het totaal aantal banen in Nederland per jaar, plus het aandeel voor de vijf sectoren waarin het aandeel arbeidsmigranten groter is dan gemiddeld. Belangrijk om daarbij te vermelden is dat een baan een heel jaar of korter kan duren en een onbepaald aantal werkuren omvat. Wanneer arbeidsmigranten voor een korte periode in Nederland werk verrichten, of voor een beperkt aantal uren per week, dan ligt het aandeel arbeidsmigranten in het totaal aantal FTE's een stuk lager dan het aandeel arbeidsmigranten in het totaal aantal banen.

Voor heel Nederland ligt het aandeel banen van arbeidsmigranten op ongeveer 8 procent. In de uitzendsector is dat aandeel de laatste jaren sterk gegroeid en ligt op meer dan de helft van alle banen. In de land- en tuinbouw is dat ruim 20 procent. De andere drie sectoren (logistiek, ICT en de voedingsmiddelenindustrie) zitten net boven het gemiddelde. Voor alle sectoren geldt een gestage groei van het aandeel sinds 2006, met een versnelling vanaf 2015, toen de economie opveerde na een langdurige kredietcrisis.

⁴ Heyma, A., Bisschop, P. & Biesenbeek, C. (2018). De economische waarde van arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa voor Nederland, SEO-rapport 2018-37. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

Figuur 4.1 Aandeel arbeidsmigranten in het totaal aantal banen vooral groot in uitzendsector en in de landbouw

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

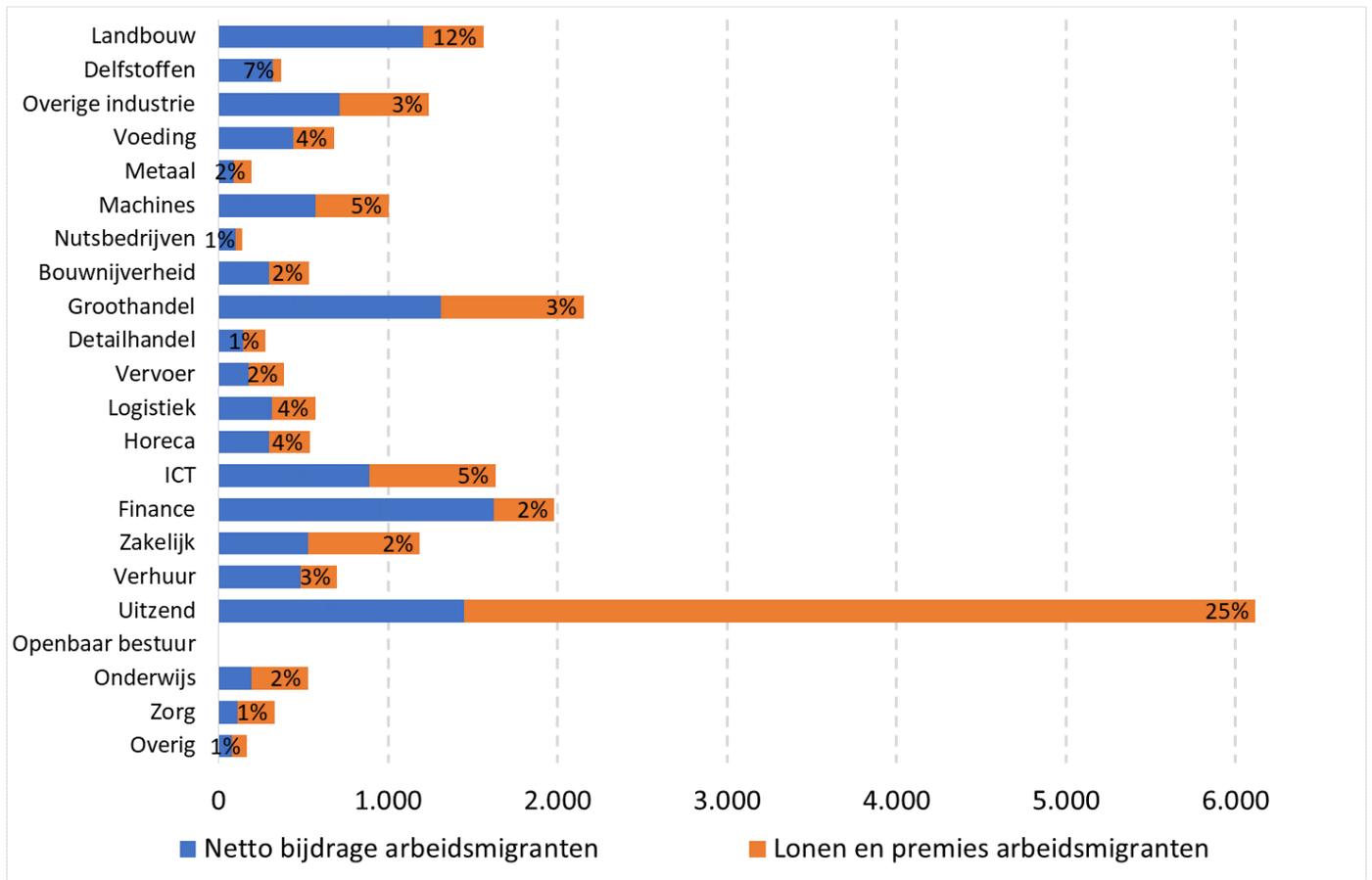
4.2 Berekening bijdrage arbeidsmigranten aan BBP

In Heyma et al. (2018) is voor arbeidsmigranten zowel hun aandeel in de werkgelegenheid als hun aandeel in de totale loonsom berekend. De verhouding daartussen bedraagt ongeveer 0,5. Dat betekent dat het aandeel van arbeidsmigranten in de totale loonsom ongeveer de helft is van het aandeel van arbeidsmigranten in de totale werkgelegenheid. Dat komt vooral doordat arbeidsmigranten gemiddeld op een lager kwalificatieniveau actief zijn. Omdat het loon een goede benadering is van de arbeidsproductiviteit van werknemers, is het aandeel in de loonsom een goede benadering van het aandeel in de productie en toegevoegde waarde. Door nu het aandeel in de werkgelegenheid per sector te vermenigvuldigen met 0,5 wordt bij benadering het aandeel in de productie en toegevoegde waarde per sector verkregen. Dat aandeel per sector wordt getoond in Figuur 4.2.

Figuur 4.2 toont de absolute bijdrage in miljoenen euro's van arbeidsmigranten aan het BBP per sector (de volledige balken) en het relatieve aandeel in de totale bijdrage van een sector aan het BBP (de percentages). De bijdrage van arbeidsmigranten kan vervolgens nog worden gesplitst in de lonen en premies die direct of indirect ten goede komen aan arbeidsmigranten (de oranje balken) en de resterende (netto) bijdrage aan het BBP door arbeidsmigranten (de blauwe balken). De netto bijdrage van arbeidsmigranten aan het BBP is inkomen dat ten

goede komt aan de gehele Nederlandse maatschappij, bijvoorbeeld in de vorm van een grotere keuze aan producten in de supermarkt, een snellere en goedkopere bezorging van pakketjes of een grotere toegankelijkheid van de zorg.

Figuur 4.2 Relatieve bijdrage arbeidsmigranten aan toegevoegde waarde vooral groot in uitzendsector en land- en tuinbouw, in absolute omvang (miljoenen euro's) daarnaast ook in groothandel, financiële sector en ICT (2019)

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Door het grote aandeel arbeidsmigranten in sectoren als de uitzendsector, de land- en tuinbouw, de machine-industrie en ICT, zijn daar de relatieve én absolute bijdragen van arbeidsmigranten aan het nationaal inkomen het grootst. Daarnaast is de toegevoegde waarde relatief groot in de groothandel, overige industrie, financiële en zakelijke dienstverlening, waardoor ook een beperkt aandeel arbeidsmigranten voor een in absolute termen relatief grote bijdrage aan het nationaal inkomen zorgt.

Bij elkaar opgeteld is in 2019 ruim 22 miljard euro van de in totaal 722 miljard euro aan BBP toe te schrijven aan de inzet van arbeidsmigranten, ofwel 3 procent van ons nationaal inkomen. Ongeveer de helft daarvan komt direct of indirect ten goede aan deze arbeidsmigranten in de vorm van lonen en premies. De andere helft komt ten goede aan de gehele Nederlandse bevolking. Uitgesmeerd over 18 miljoen inwoners komt die 11 miljard neer op een welvaartsverbetering van 650 euro per hoofd van de Nederlandse bevolking.

4.3 Bijdrage arbeidsmigranten aan nationaal inkomen in vier scenario's

De berekening van de bijdrage van arbeidsmigranten aan het nationaal inkomen in 2019 hierboven, kan ook worden uitgevoerd voor de vier scenario's tot 2030 uit hoofdstuk 3. Daarvoor dienen wel een aantal aanvullende veronderstellingen te worden gemaakt. De eerste is de omvang van het nationaal inkomen in 2030. Dat is hoger naarmate er sprake is van een hogere economische groei tussen 2019 en 2030. In de vier scenario's is aangegeven dat er sprake is van een hogere of lagere economische groei. Hier is dat gekwantificeerd als een verschil in de gemiddelde economische groei, oplopend van 1,0 procent per jaar in Nationaal & Verdeeld tot 2,5 procent per jaar in Mondiaal & Samen. Dat resulteert in een nationaal inkomen van 806 miljard euro in 2030 in scenario Nationaal & Verdeeld, tot 948 miljard euro in Mondiaal & Samen. De andere twee scenario's zitten daar tussenin, zie Tabel 4.1.

Tabel 4.1 Ontwikkeling van bijdrage arbeidsmigranten aan nationaal inkomen (BBP) hangt sterk af van de ontwikkeling van bestaande migratiestromen (van binnen de Europese Economische Ruimte)

Jaar:	2019	2030	2030	2030	2030
Scenario:		Mondiaal & Samen	Mondiaal & Verdeeld	Nationaal & Samen	Nationaal & Verdeeld
Kenmerk ontwikkeling					
Migratie algemeen		Sterke groei	Trendmatig	Matige groei	Beperking
Aandeel MOE-landers		Trendmatig	Trendmatig	Matige groei	Geen groei
Aandeel overig-EER		Trendmatig	Trendmatig	Trendmatig	Geen groei
Aandeel niet-EER		Sterke groei	Trendmatig	Matige groei	Geen groei
Totaal arbeidsmigranten	735.700	1.247.600	1.171.900	1.043.700	863.800
Groei t.o.v. 2019		70%	59%	42%	17%
Nationaal					
Jaarlijkse groei BBP		2,5%	2,0%	1,5%	1,0%
Omvang BBP	€ 722 miljard	€ 948 miljard	€ 898 miljard	€ 851 miljard	€ 806 miljard
Arbeidsmigranten					
Bruto bijdrage aan BBP	€ 22 miljard	€ 44 miljard	€ 40 miljard	€ 35 miljard	€ 28 miljard
Bruto aandeel in BBP	3,0%	4,7%	4,5%	4,1%	3,5%
Waarvan lonen en premies	€ 11 miljard	€ 24 miljard	€ 22 miljard	€ 18 miljard	€ 14 miljard
Netto	€ 11 miljard	€ 20 miljard	€ 18 miljard	€ 16 miljard	€ 14 miljard
Netto per capita	€ 650	€ 1.100	€ 1.000	€ 850	€ 750

Bron: Inschatting SEO Economisch Onderzoek o.b.v. ACVZ (2020)

Een tweede veronderstelling is dat de omvang van de groep niet-arbeidsmigranten in alle scenario's gelijk blijft. Dat betekent dat de omvang van de binnenlandse beroepsbevolking en de mate waarin die participeert op de arbeidsmarkt in alle scenario's hetzelfde is. De omvang van de binnenlandse beroepsbevolking is vooral demografisch bepaald, maar de veronderstelling van een gelijke arbeidsparticipatiegraad is wel een vereenvoudiging van de werkelijkheid. Een grotere economische groei en vraag naar arbeid zal immers een grotere arbeidsparticipatie uitlokken. Daar staat echter tegenover dat het grotere aantal arbeidsmigranten die groei weer zal beperken. Ook zal er dan meer arbeidsbesparende innovatie plaatsvinden en zullen inkomenseffecten juist zorgen voor een daling van de arbeidsparticipatie, in ieder geval in uren per week (meer deeltijdwerk). Bovendien is de gemiddelde arbeidsparticipatie de laatste decennia nauwelijks veranderd, ondanks verschillen in economische groei tussen de jaren. Daarom lijkt die veronderstelling toch realistisch.

Wanneer vervolgens de bijdrage van arbeidsmigranten aan het nationaal inkomen in de vier scenario's wordt doorgerekend, op basis van de daarin gekwantificeerde omvang van de arbeidsmigratie, het bijbehorende aandeel in de werkgelegenheid en het aandeel in de totale loonsom van arbeidsmigranten, dan stijgt die bijdrage van 3,0 procent in 2019 naar 3,5 tot 4,7 procent in 2030, afhankelijk van het scenario, zie Tabel 4.1. Dat komt omdat bij een gelijkblijvende binnenlandse beroepsbevolking, het aandeel van arbeidsmigranten in de totale werkgelegenheid en daarmee in de productie en toegevoegde waarde toeneemt.

In de achtereenvolgende scenario's neemt de procentuele bijdrage aan het nationaal inkomen echter minder toe dan de procentuele bijdrage aan de totale werkgelegenheid. Er is dus sprake van afnemende meeropbrengsten van arbeidsmigranten. Dat heeft verschillende oorzaken. Ten eerste voegen arbeidsmigranten gemiddeld genomen relatief laagproductieve arbeid toe aan de economie. Hoe meer arbeidsmigranten, hoe groter het aandeel van deze relatief laagproductieve arbeid. Op de tweede plaats zal de beschikbaarheid van arbeidsmigranten ertoe leiden dat er minder binnenlands arbeidsaanbod wordt uitgelokt, waardoor de arbeidsparticipatie minder groot zal zijn dan in een situatie zonder arbeidsmigranten. Iets soortgelijks geldt voor de mate van (arbeidsbesparende proces)innovatie, ook die zal minder groot zijn als er meer arbeidsmigranten beschikbaar zijn in de economie. De behoefte om de productiefactor arbeid te vervangen door kapitaal is dan immers kleiner. Verder zal een zekere mate van verdringing, hoe klein en kortdurend deze ook is, groter zijn als er meer arbeidsmigranten naar Nederland komen.

Tegenover de factoren die leiden tot afnemende meeropbrengsten van arbeidsmigranten, zijn er ook factoren die kunnen zorgen voor toenemende meeropbrengsten. De relatie tussen economische groei en arbeidsmigratie is endogeen. Dat betekent dat meer aanbod van arbeidsmigranten niet alleen een grotere economische groei mogelijk maakt, maar ook dat een grotere economische groei een grotere arbeidsmigratie uitlokt. Dat mechanisme zit al ingebouwd in de beschreven scenario's. Verder zorgt meer ruimte voor arbeidsmigratie er ook voor dat er gericht gezocht kan worden naar arbeidsmigranten die een grotere toegevoegde waarde hebben voor de Nederlandse economie, waardoor de gemiddelde arbeidsproductiviteit van arbeidsmigranten toeneemt. Ook dat zit al verwerkt in de scenario's in de zin dat het beleidsscenario Een Nederlands Economisch Belang beter past bij het omgevingsscenario Mondiaal & Samen.

Per saldo leidt een grotere mate van arbeidsmigratie nog altijd tot een grotere bijdrage van arbeidsmigranten aan het nationaal inkomen. Uiteraard in de eerste plaats waar het gaat om de lonen en premies die ten goede komen aan arbeidsmigranten voor de geleverde arbeid. Maar daarnaast ook in termen van de netto bijdrage aan het BBP die ten goede komt aan alle inwoners van Nederland. Waar voor 2019 een netto bijdrage van 650 euro per hoofd van de bevolking werd berekend, stijgt die in de verschillende scenario's naar maximaal 1.100 euro per hoofd van de bevolking in Mondiaal & Samen. Gemiddeld wordt in dat scenario iedereen in Nederland 1.100 euro rijker door

de inzet van arbeidsmigranten. In de praktijk zal een deel van die rijkdom worden ingezet voor voorzieningen die moeten worden getroffen om de inzet van deze arbeidsmigranten in Nederland te faciliteren. Daarbij moet gedacht worden aan huisvesting, gezondheidszorg en sociale voorzieningen. Dat zorgt op zich niet voor een lager nationaal inkomen, wel voor een herverdeling van het nationaal inkomen.

Referenties

ACVZ (2018). *Op weg naar 2030; Migratie: een toekomstverkenning*. Den Haag: Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken.

Conclusr Research (2017). *Flexmigranten in Nederland; Onderzoek 2016*. Presentatie. Breda: Conclusr Research. In opdracht van de ABU.

Heyma, A., Bisschop, P. & Biesenbeek, C. (2018). *De economische waarde van arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa voor Nederland*, SEO-rapport 2018-37. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek. In opdracht van de ABU.

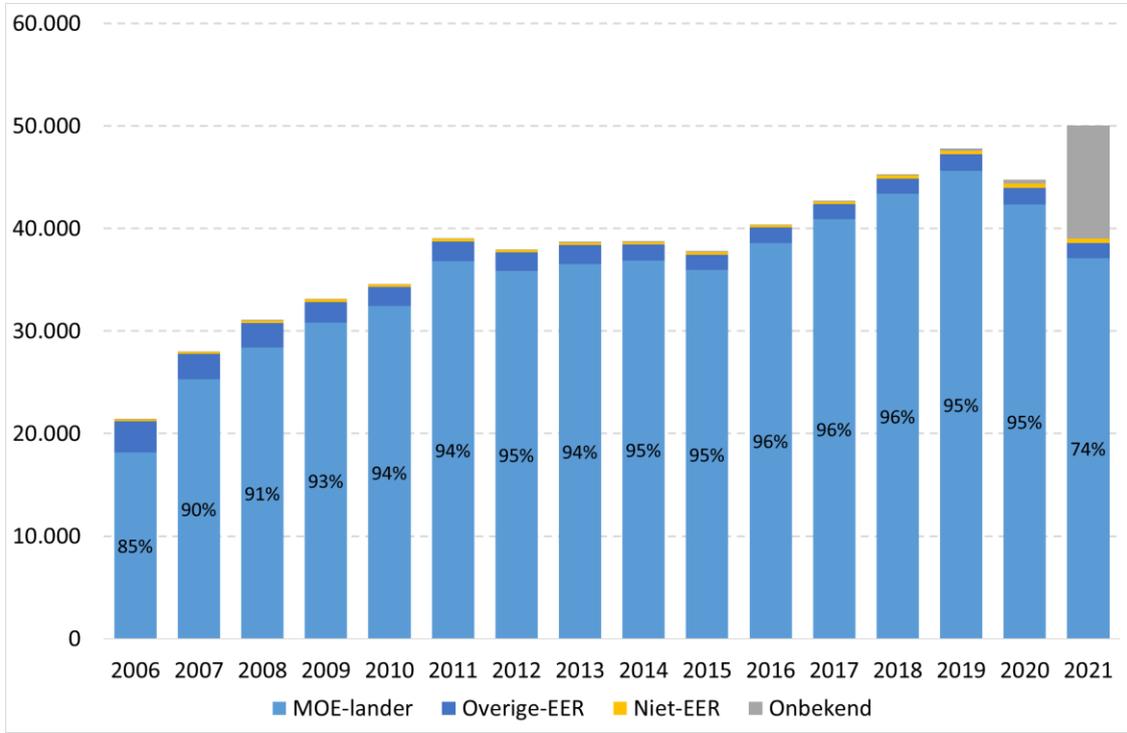
Heyma, A., Vervliet, T., Bussink, H. & Klinker, I. (2022). *Uitzendmonitor 2021*. SEO-rapport 2022-28. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek. In opdracht van de ABU.

Oomes, N., Heyma, A., Belt, Th., Berthiaume, N., Bisschop, P., Jongerius, D. Spanikova, V., Dietz, T., Akinyoade, A., Hoog, T. van der & Kaag, M. (2019). *Dutch labour market shortages and potential labour supply from Africa and the Middle East: Is there a Match?* SEO-rapport 2019-24. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek. In opdracht van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Wit, W., Vermeulen, H., Leest, B. & Druuten, Loes van (2018). *Uitzendmonitor 2018*. Nijmegen, KBA Nijmegen. In opdracht van de ABU.

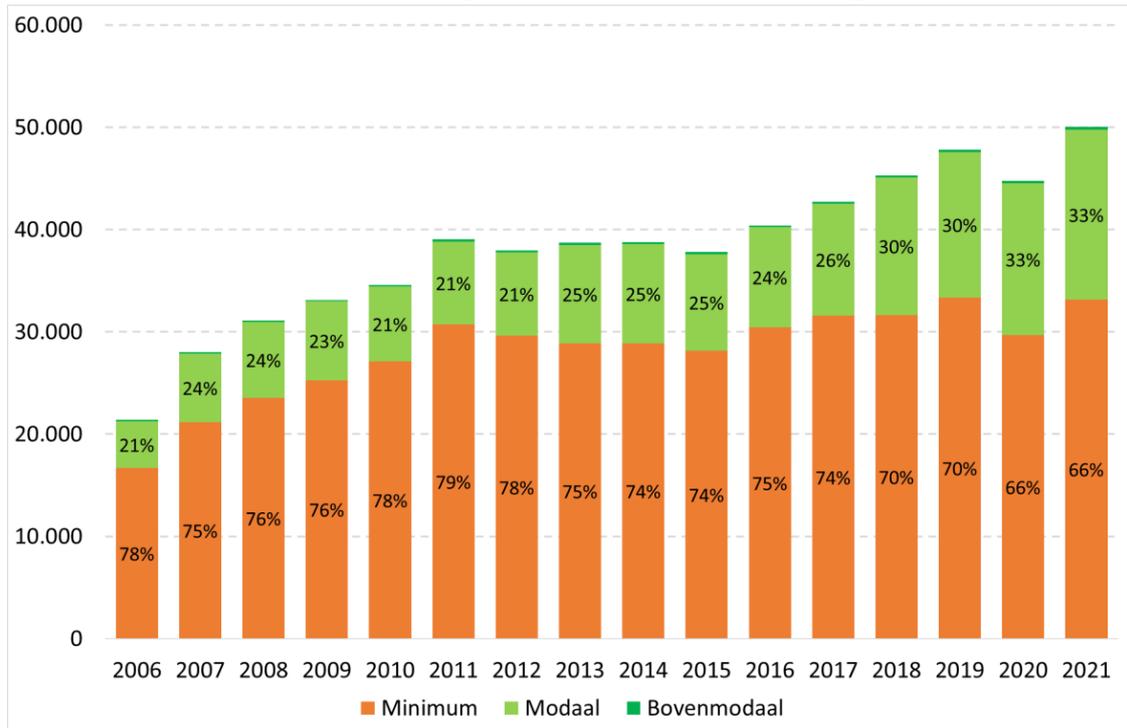
Bijlage A Ontwikkelingen per sector

Figuur A.1 Herkomst van arbeidsmigranten in de **landbouw**

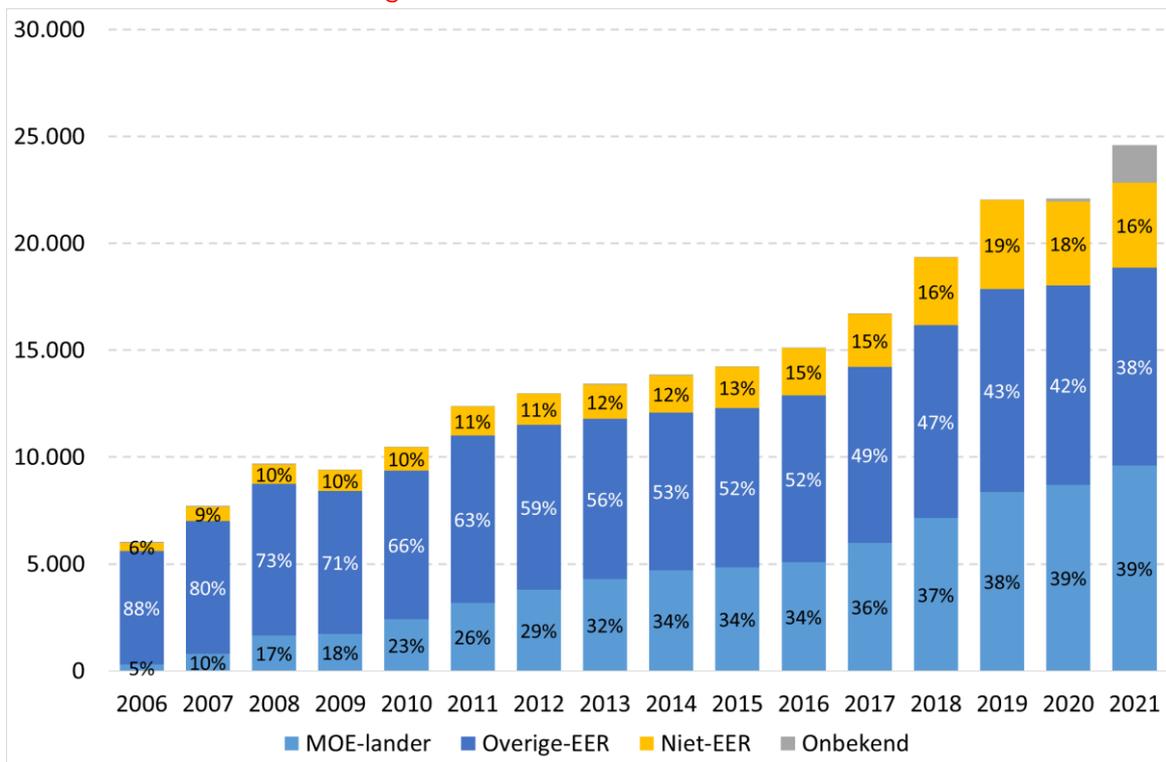
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.2 Kwalificatieniveau van arbeidsmigranten in de **landbouw** (o.b.v. gemiddeld maandsalaris)

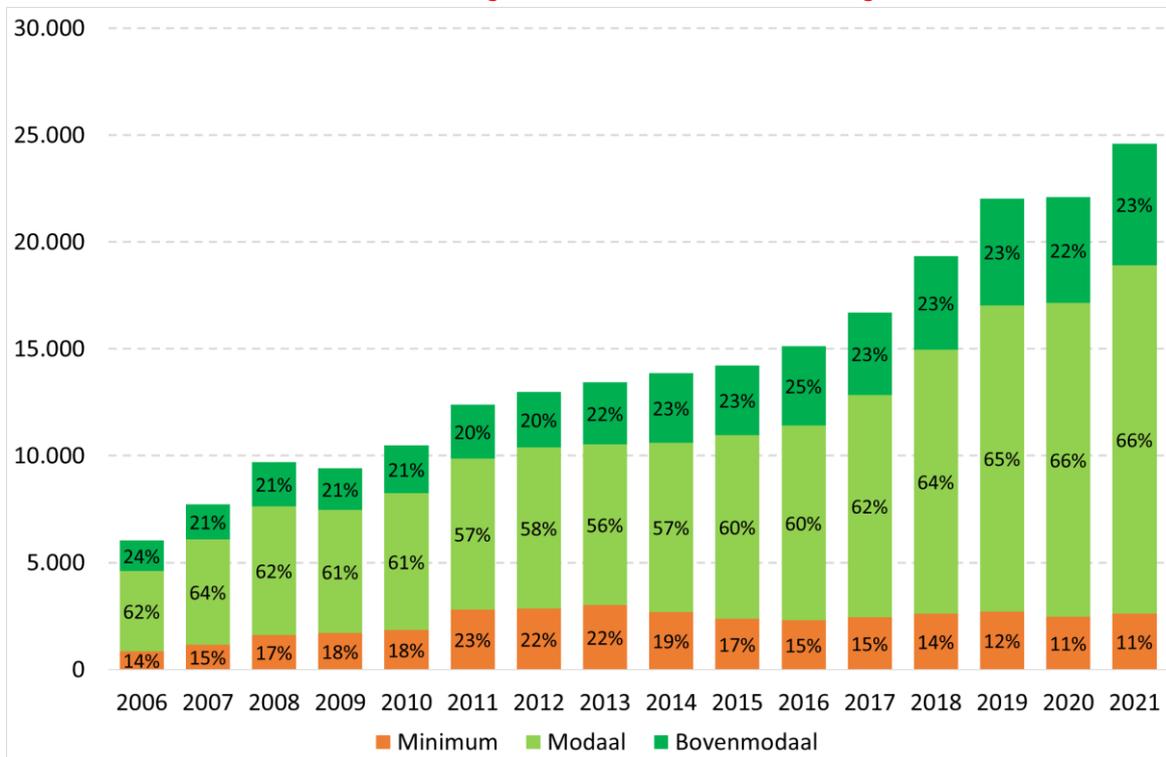
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.3 Herkomst van arbeidsmigranten in de **industrie**

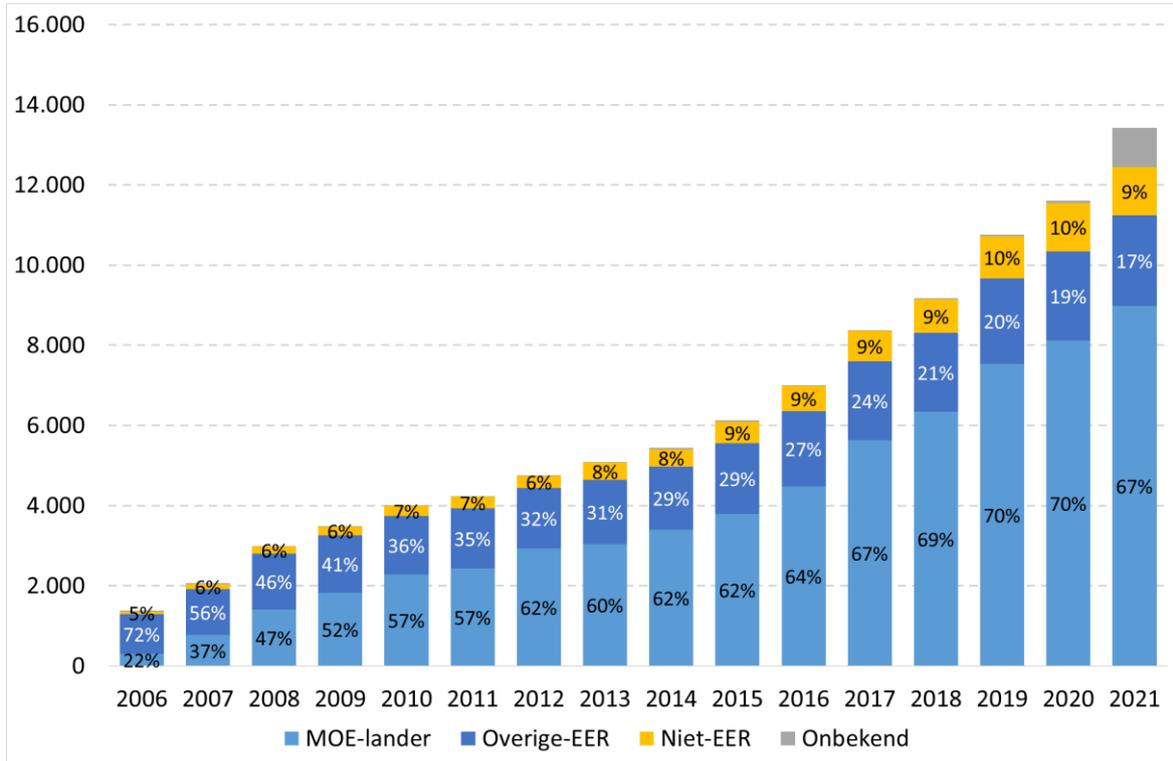
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.4 Kwalificatieniveau van arbeidsmigranten in de **industrie** (o.b.v. gemiddeld maandsalaris)

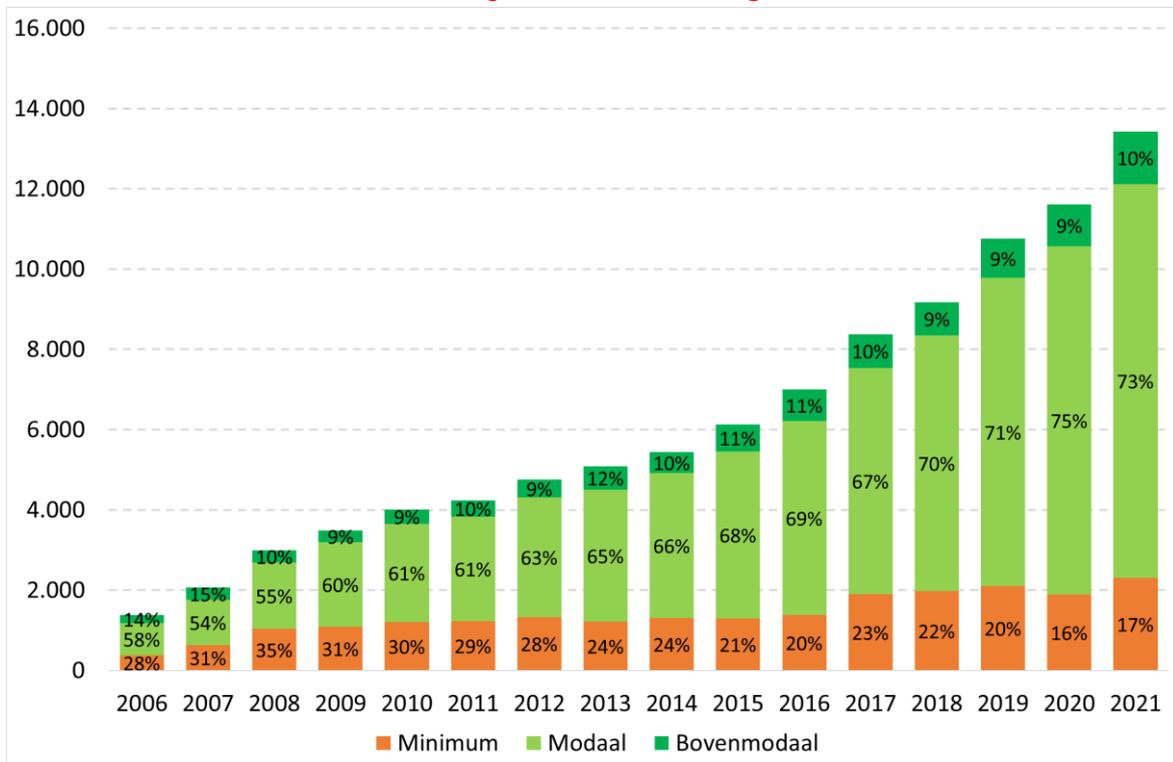
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.5 Herkomst van arbeidsmigranten in de **voedingsmiddelenindustrie**

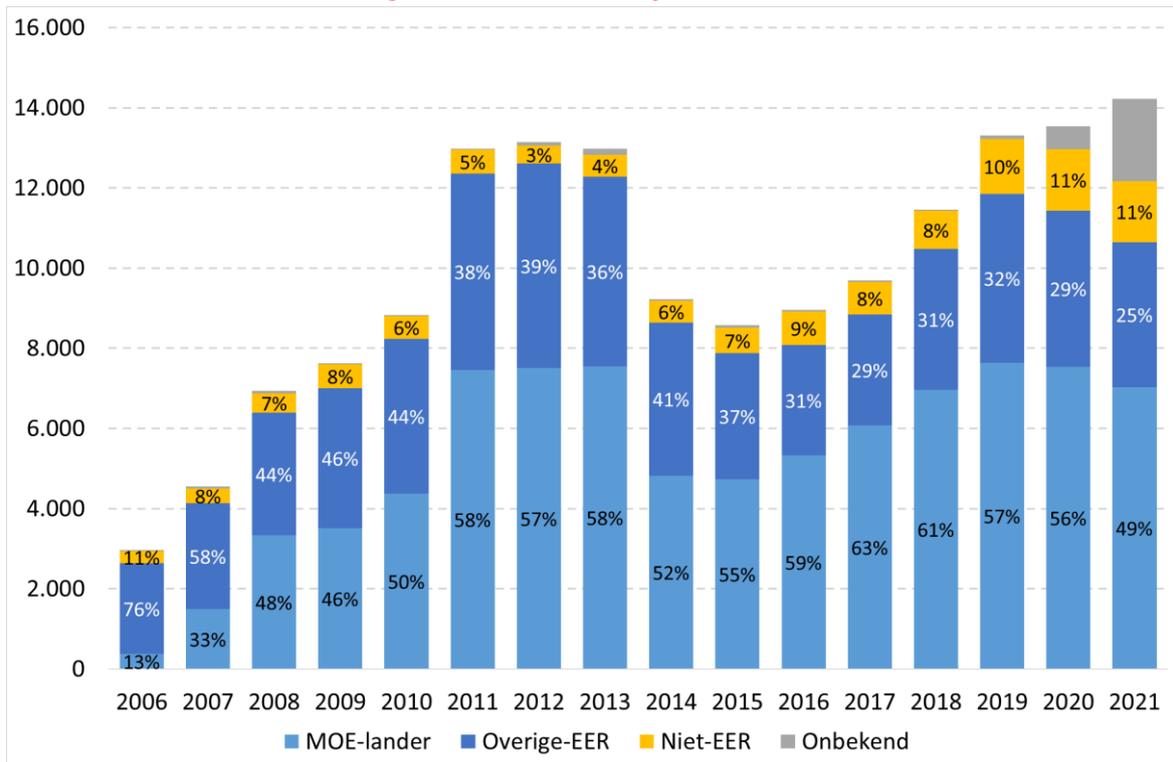
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.6 Kwalificatieniveau van arbeidsmigranten in de **voedingsmiddelenindustrie**

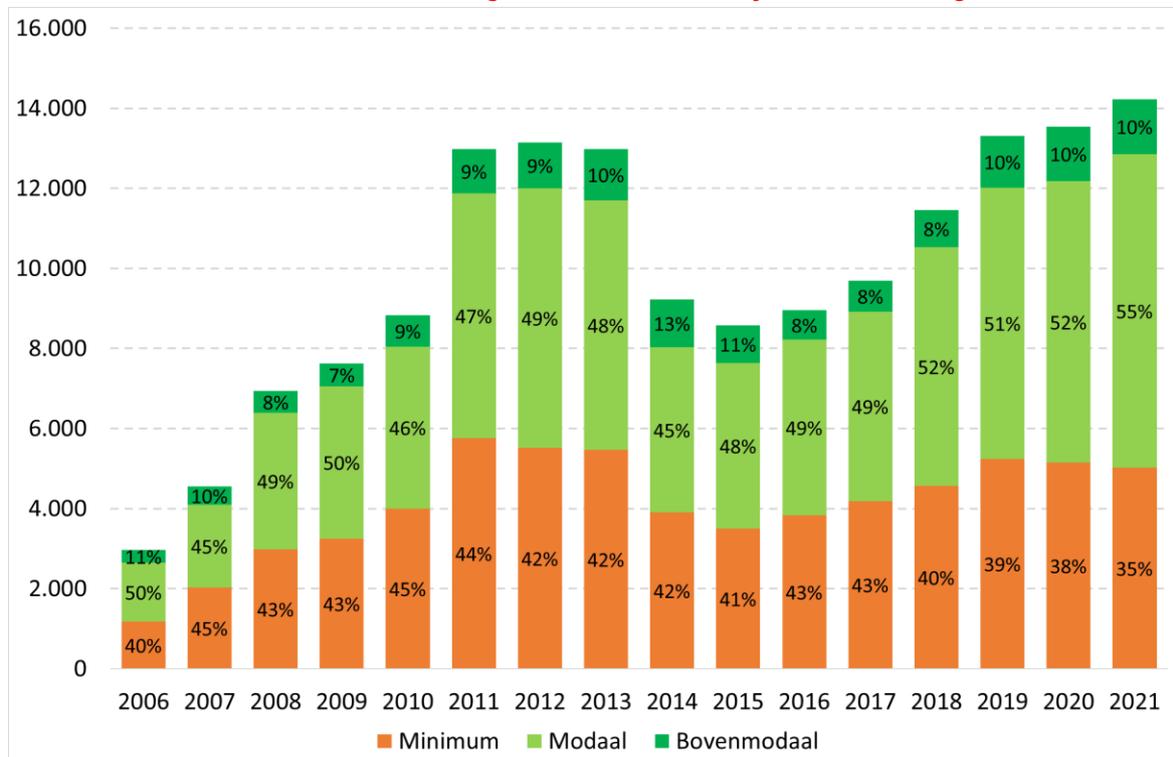
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.7 Herkomst van arbeidsmigranten in de **bouwnijverheid**

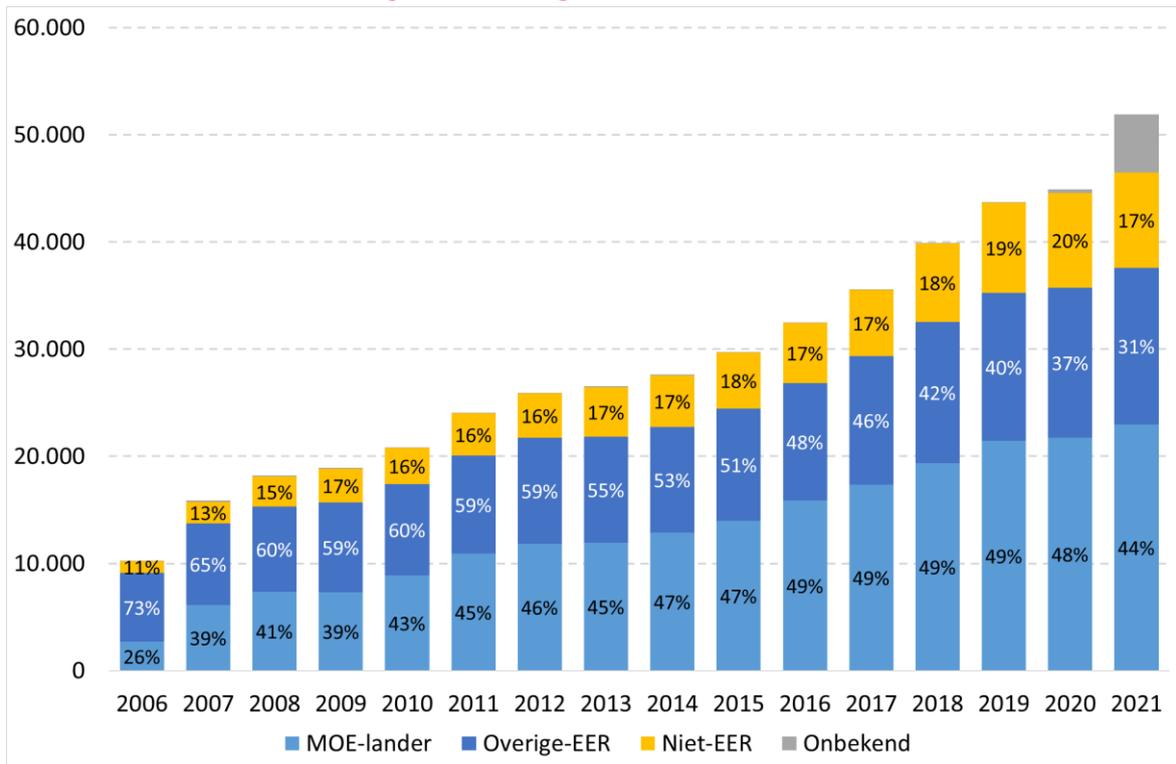
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.8 Kwalificatieniveau van arbeidsmigranten in de **bouwnijverheid** (o.b.v. gemiddeld maandsalaris)

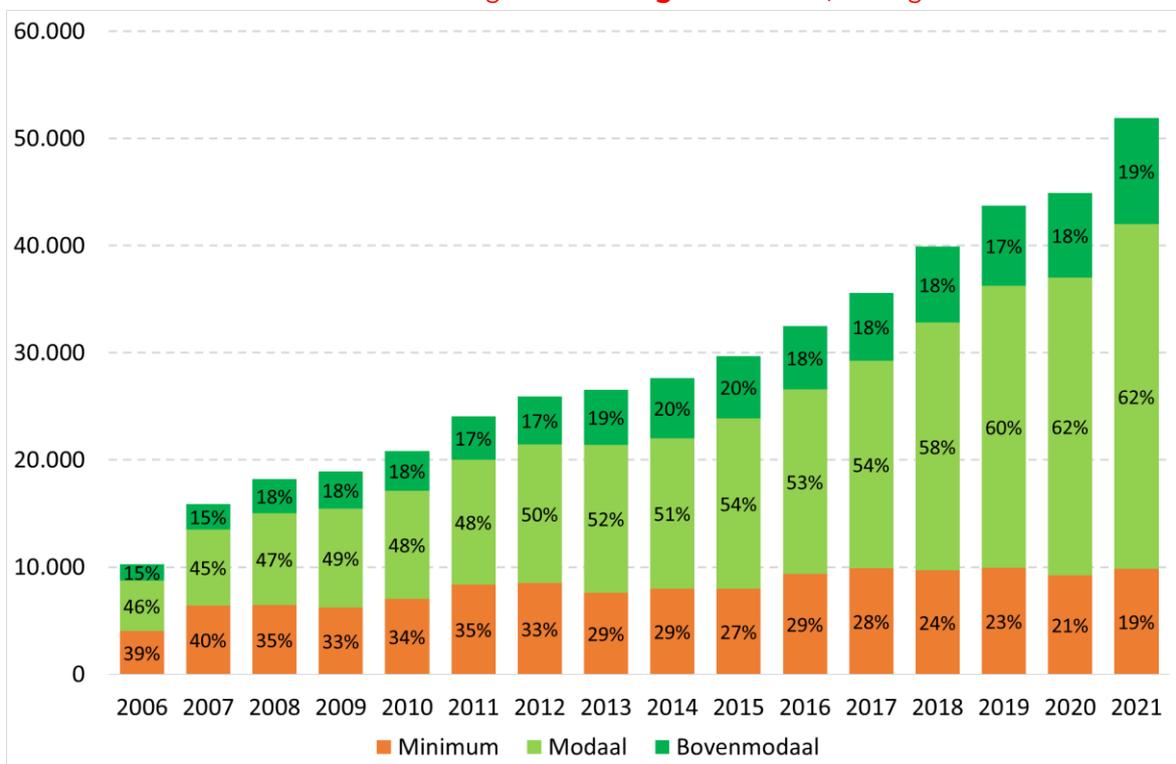
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.9 Herkomst van arbeidsmigranten in de **groothandel**

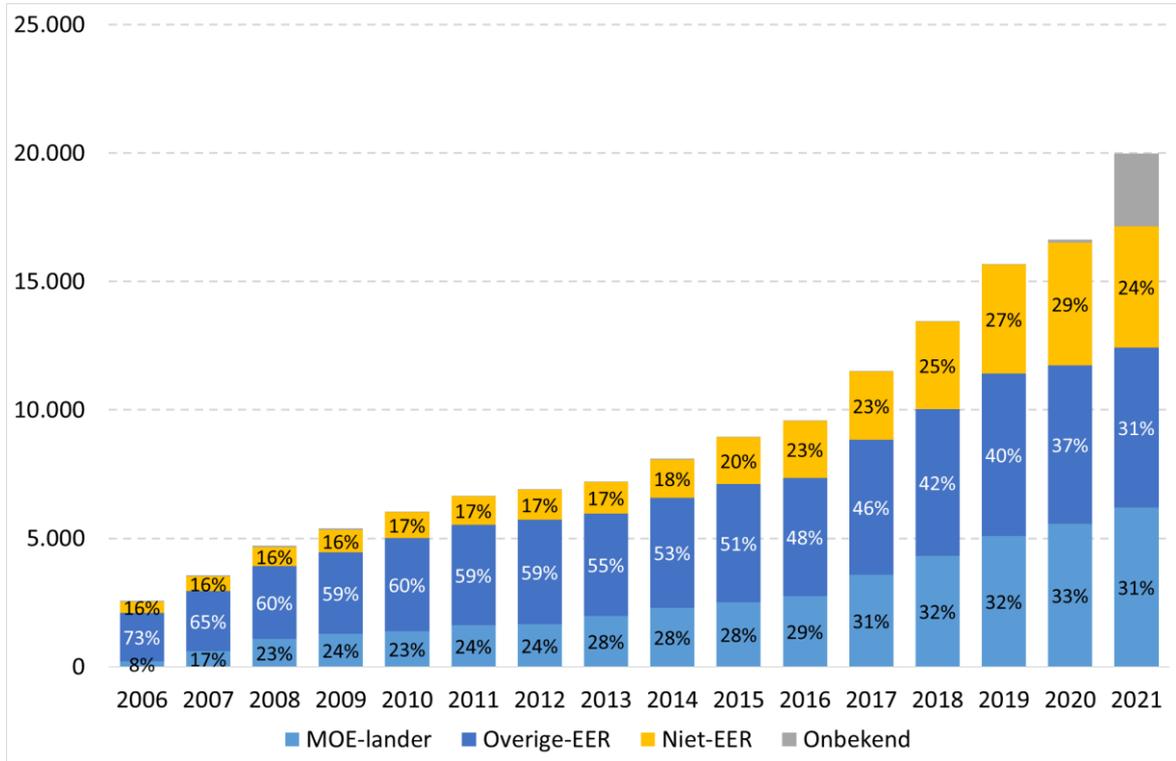
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.10 Kwalificatieniveau van arbeidsmigranten in de **groothandel** (o.b.v. gemiddeld maandsalaris)

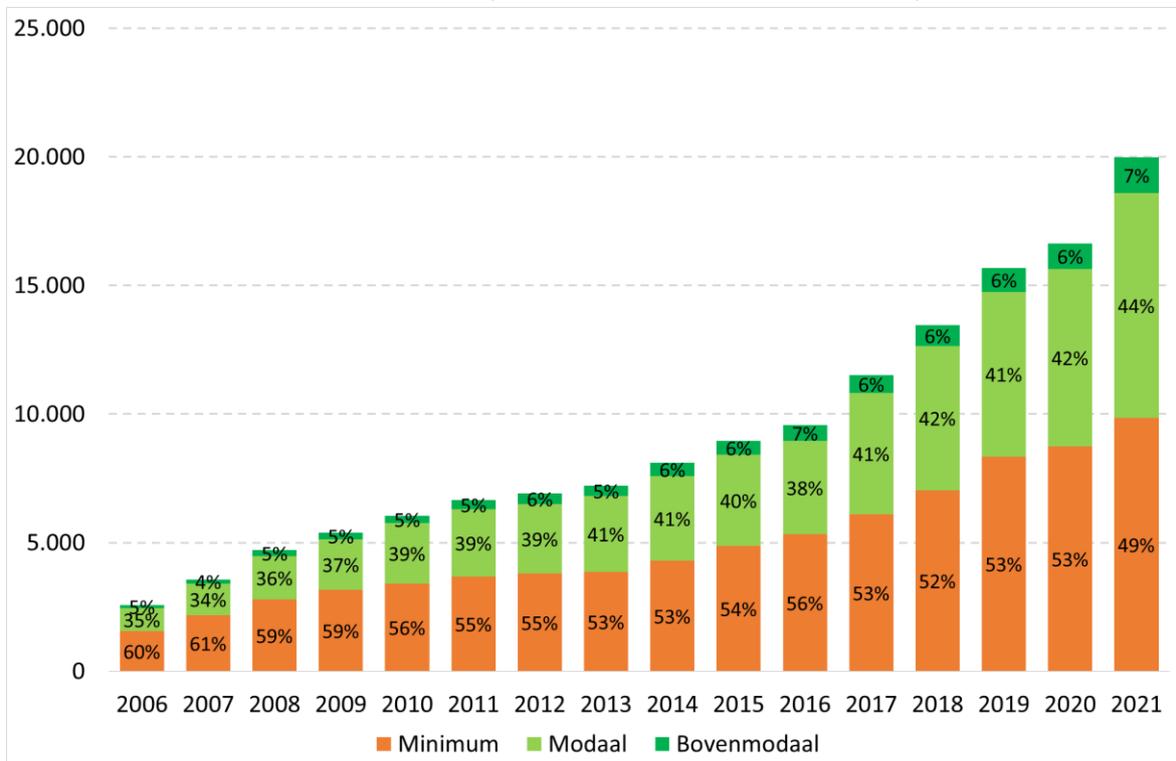
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.11 Herkomst van arbeidsmigranten in de **detailhandel**

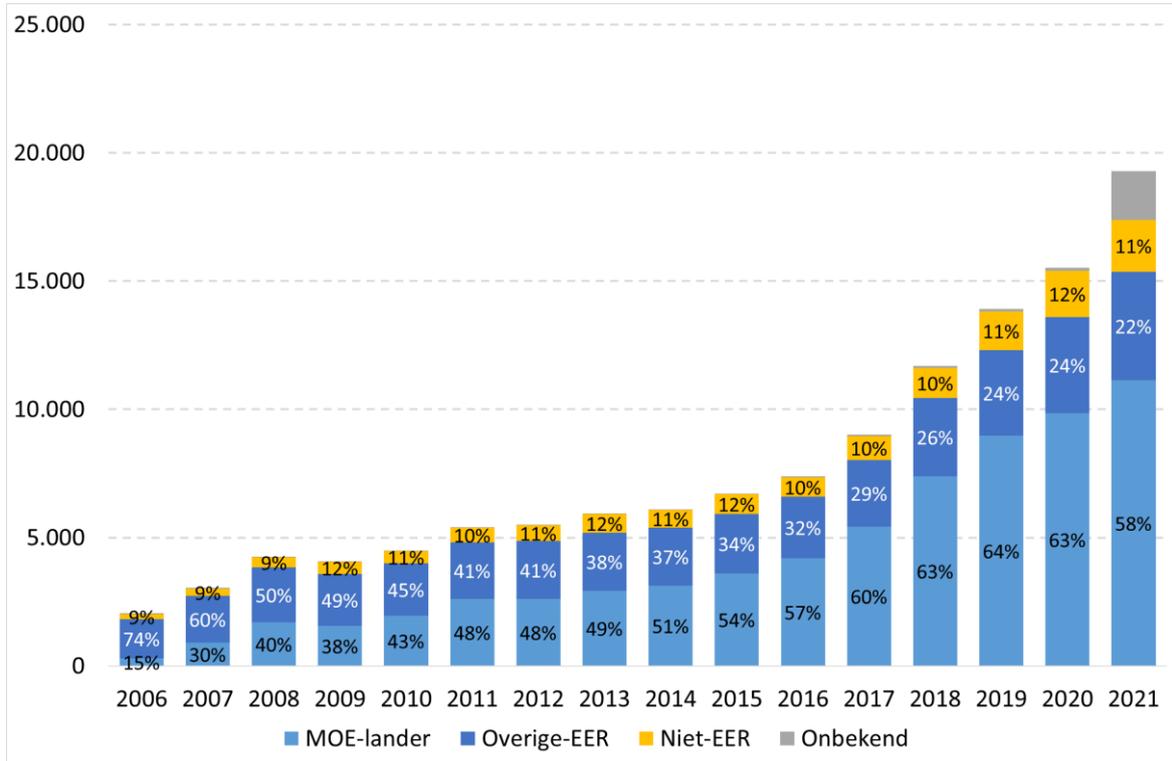
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.12 Kwalificatieniveau van arbeidsmigranten in de **detailhandel** (o.b.v. gemiddeld maandsalaris)

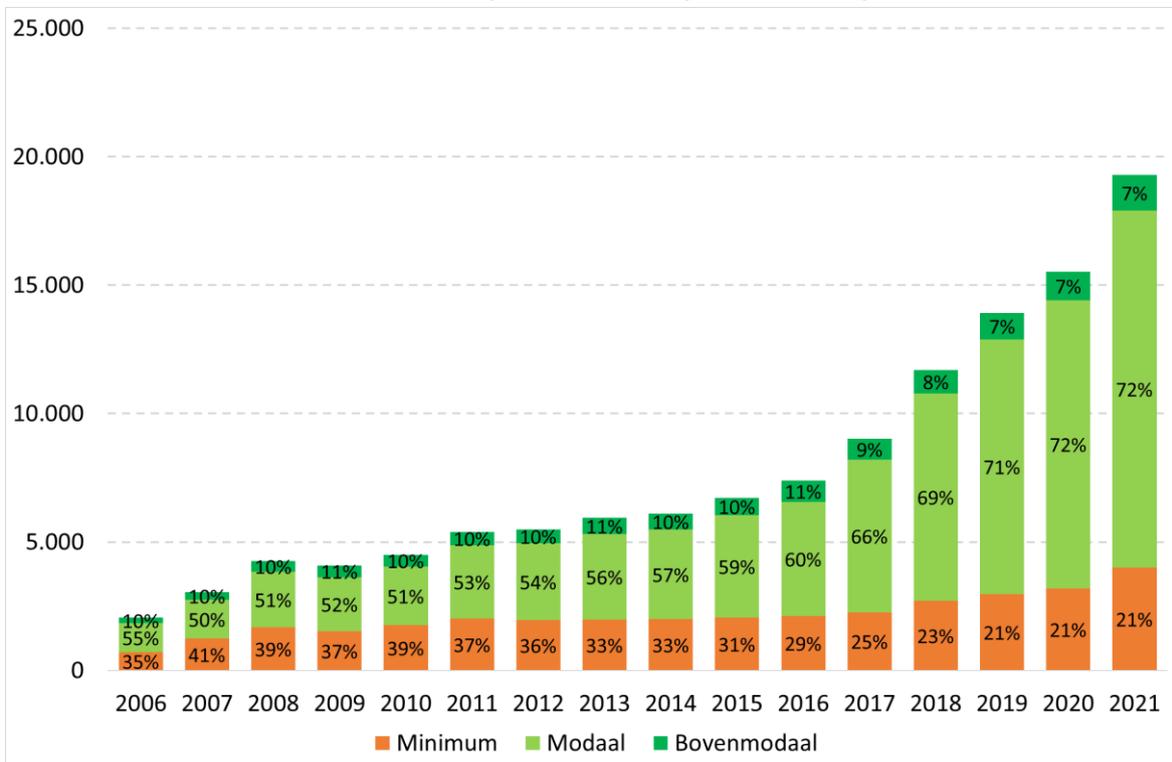
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.13 Herkomst van arbeidsmigranten in de **logistiek**

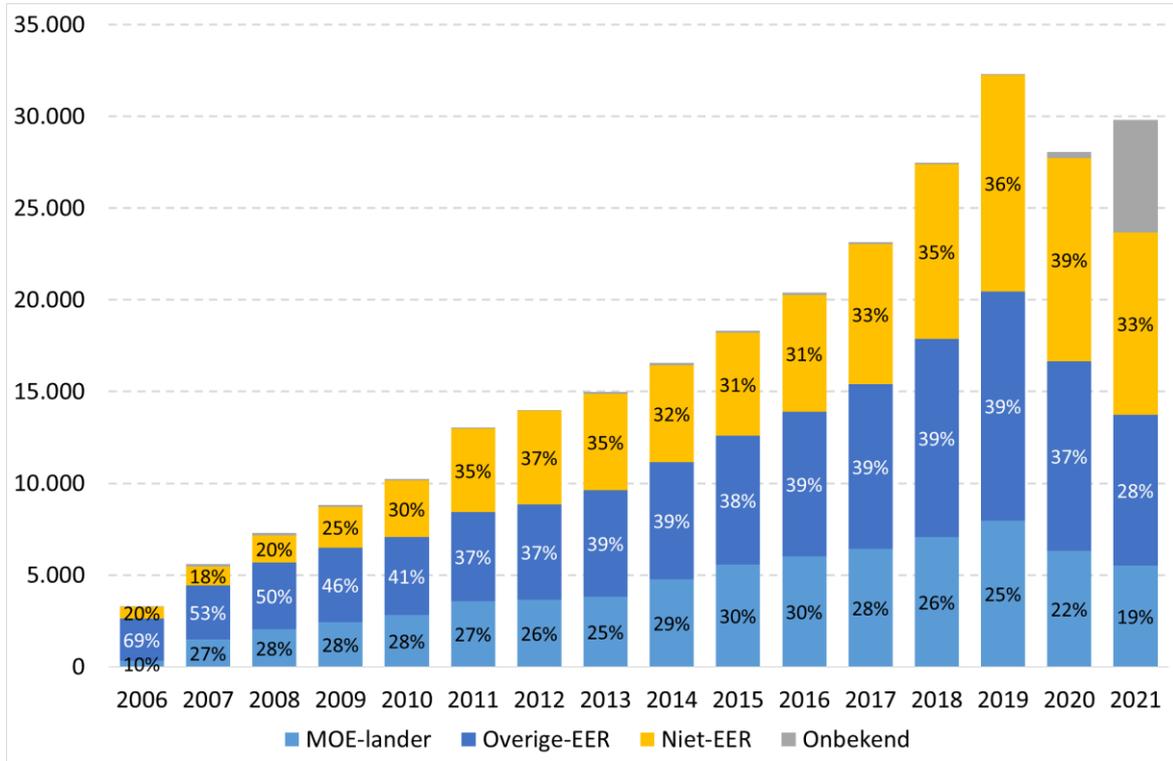
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.14 Kwalificatieniveau van arbeidsmigranten in de **logistiek** (o.b.v. gemiddeld maandsalaris)

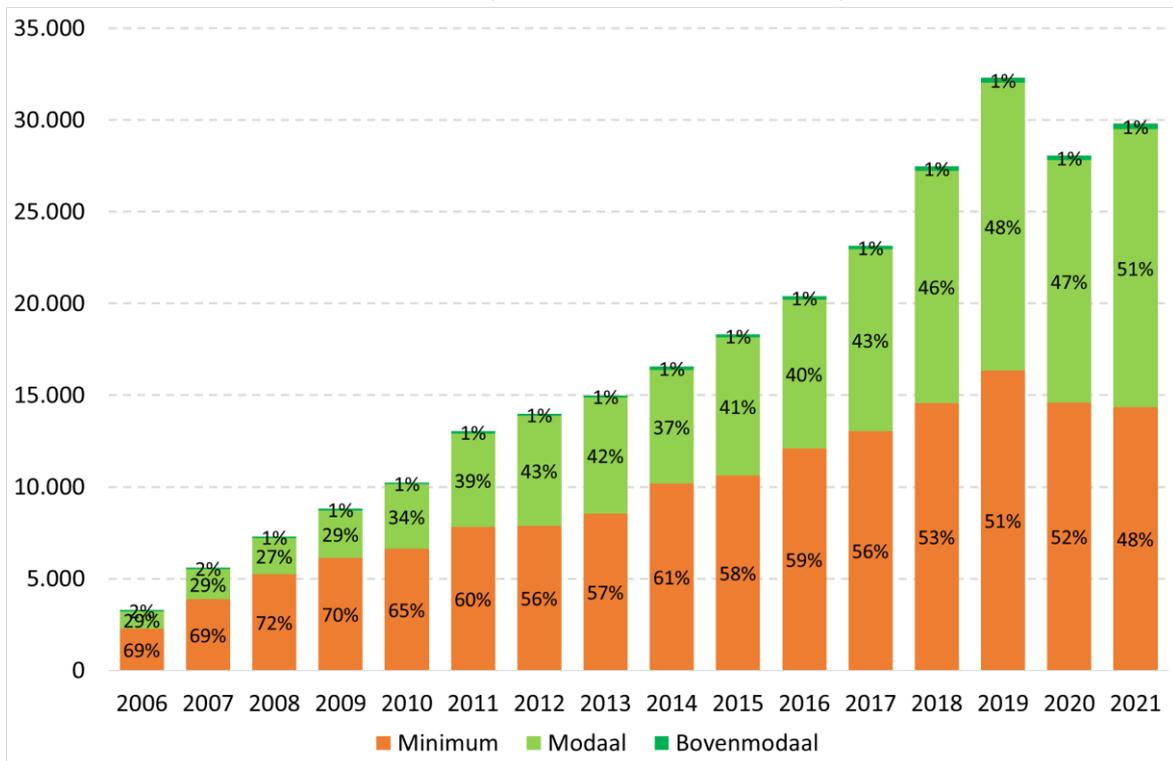
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.15 Herkomst van arbeidsmigranten in de horeca

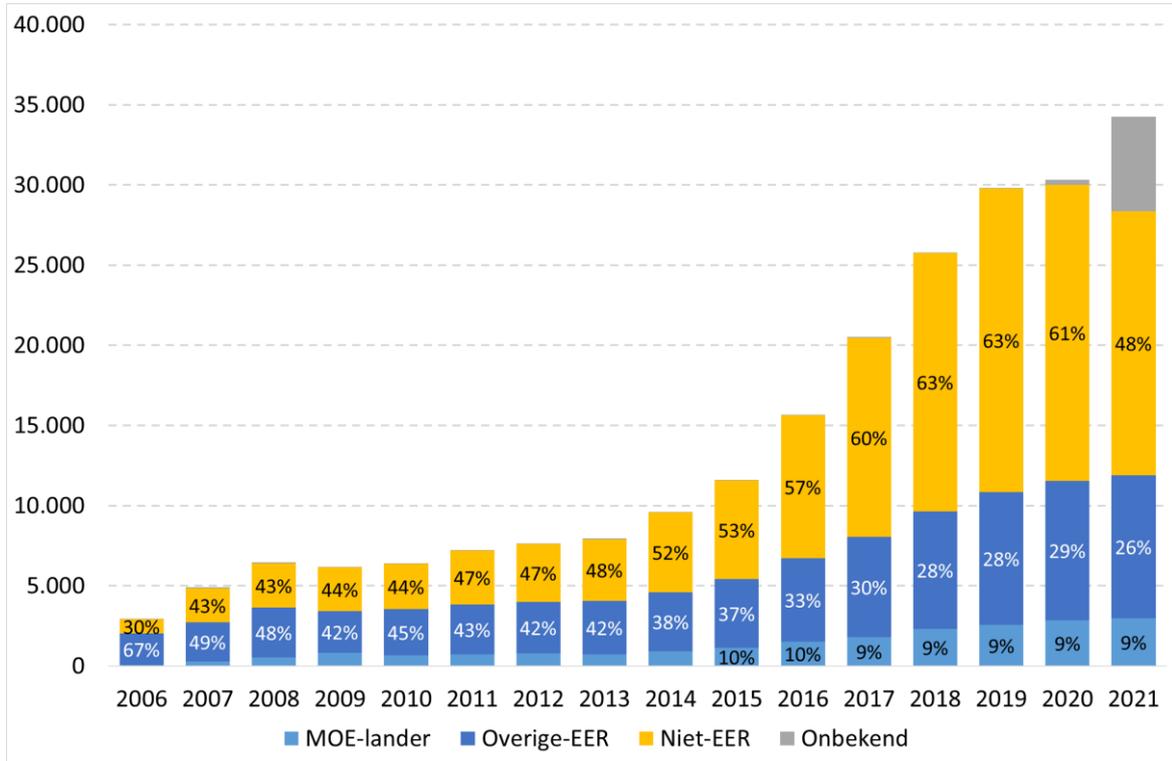
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.16 Kwalificatieniveau van arbeidsmigranten in de horeca (o.b.v. gemiddeld maandsalaris)

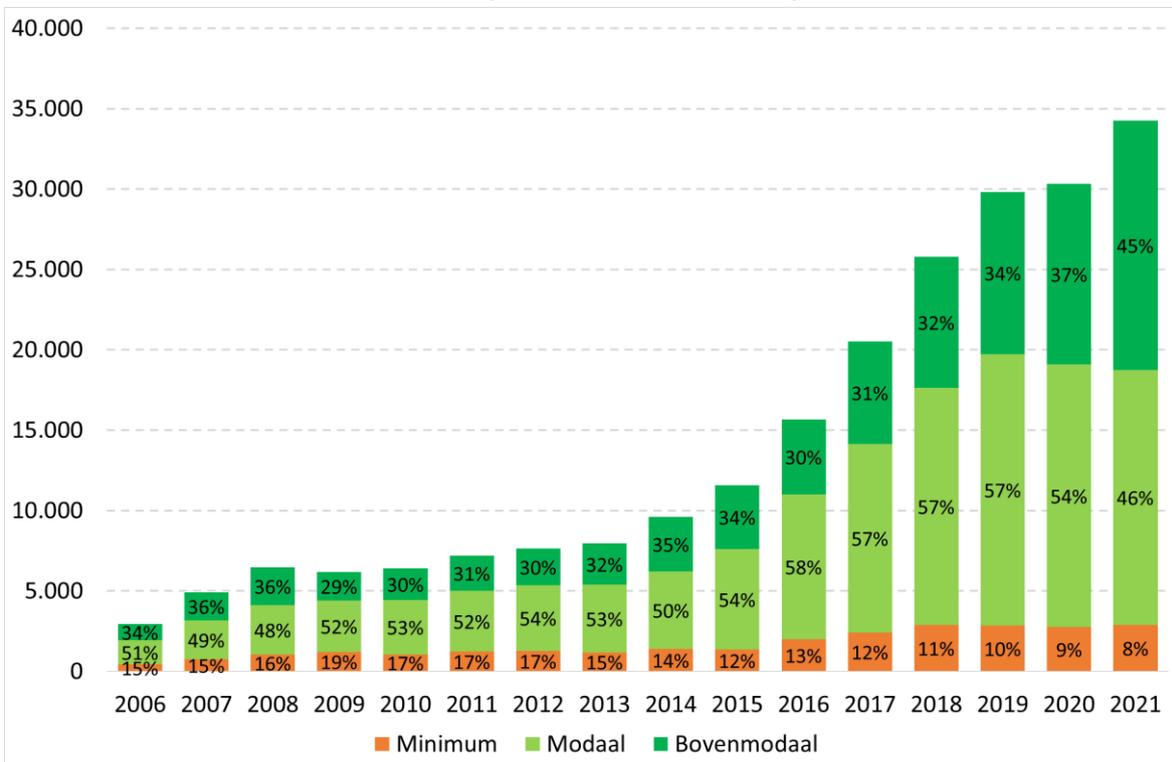
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.17 Herkomst van arbeidsmigranten in de ICT

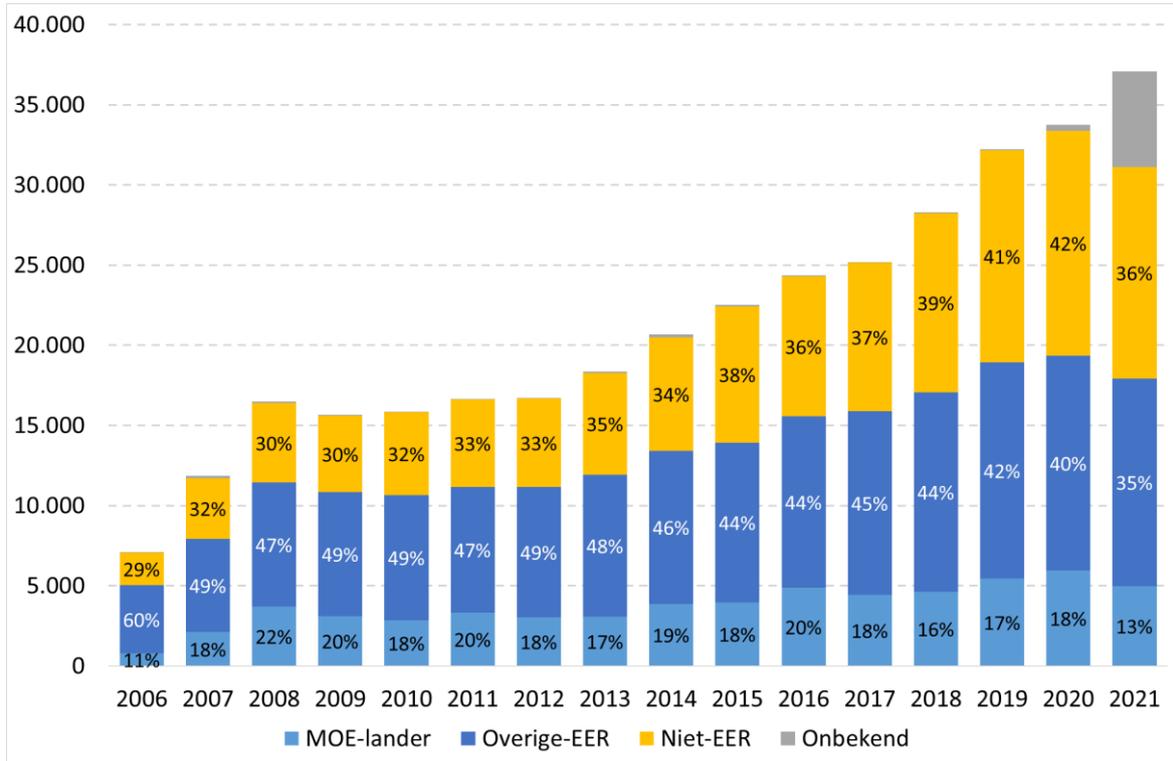
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.18 Kwalificatieniveau van arbeidsmigranten in de ICT (o.b.v. gemiddeld maandsalaris)

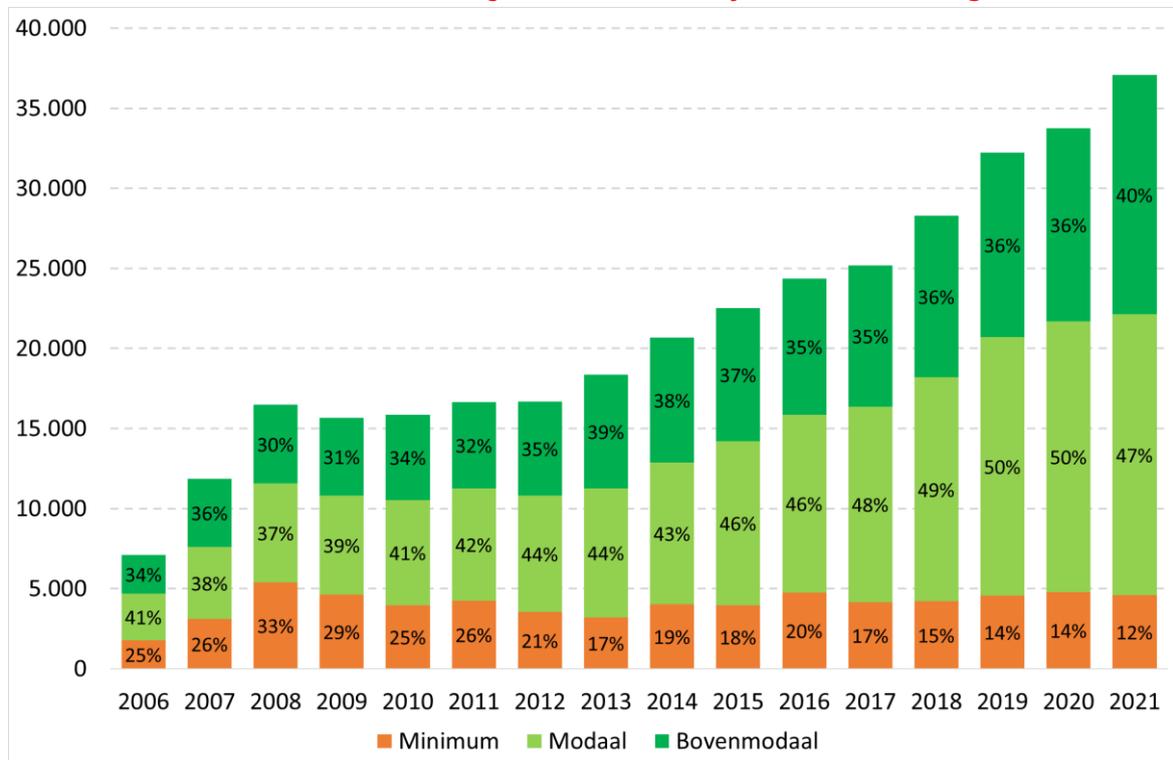
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.19 Herkomst van arbeidsmigranten in de **zakelijke dienstverlening**

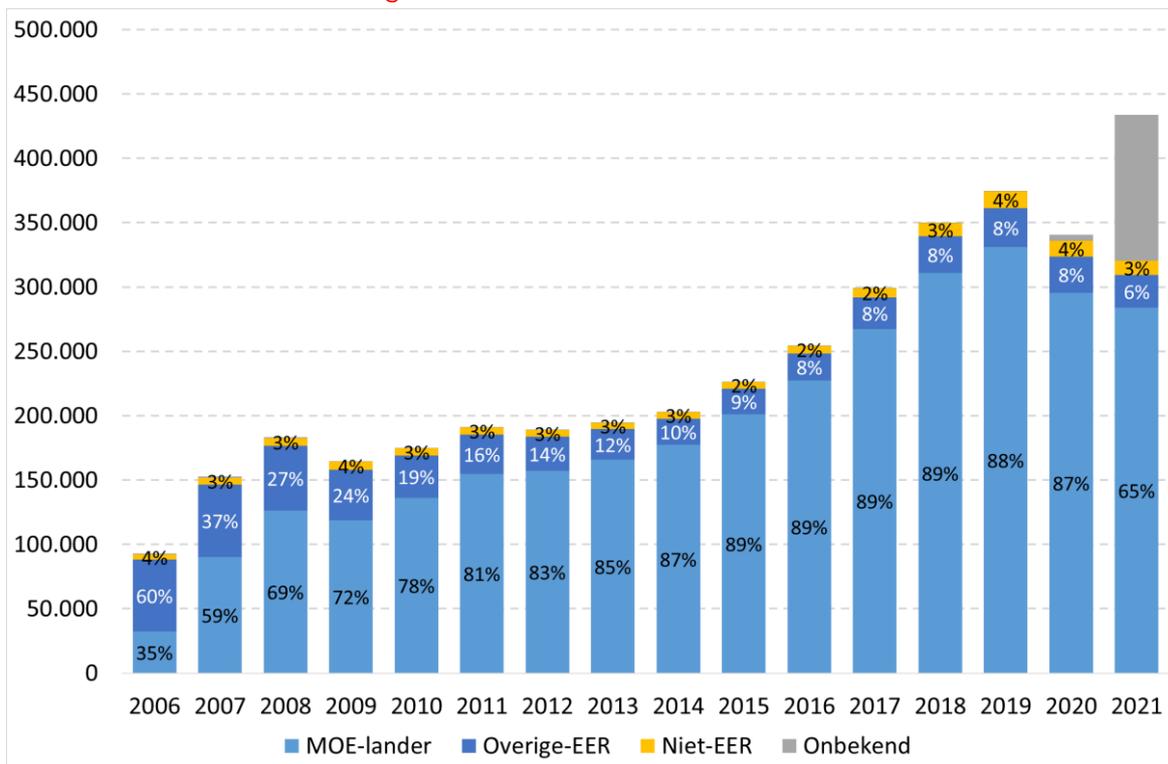
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.20 Kwalificatieniveau van arbeidsmigranten in de **zakelijke dienstverlening**

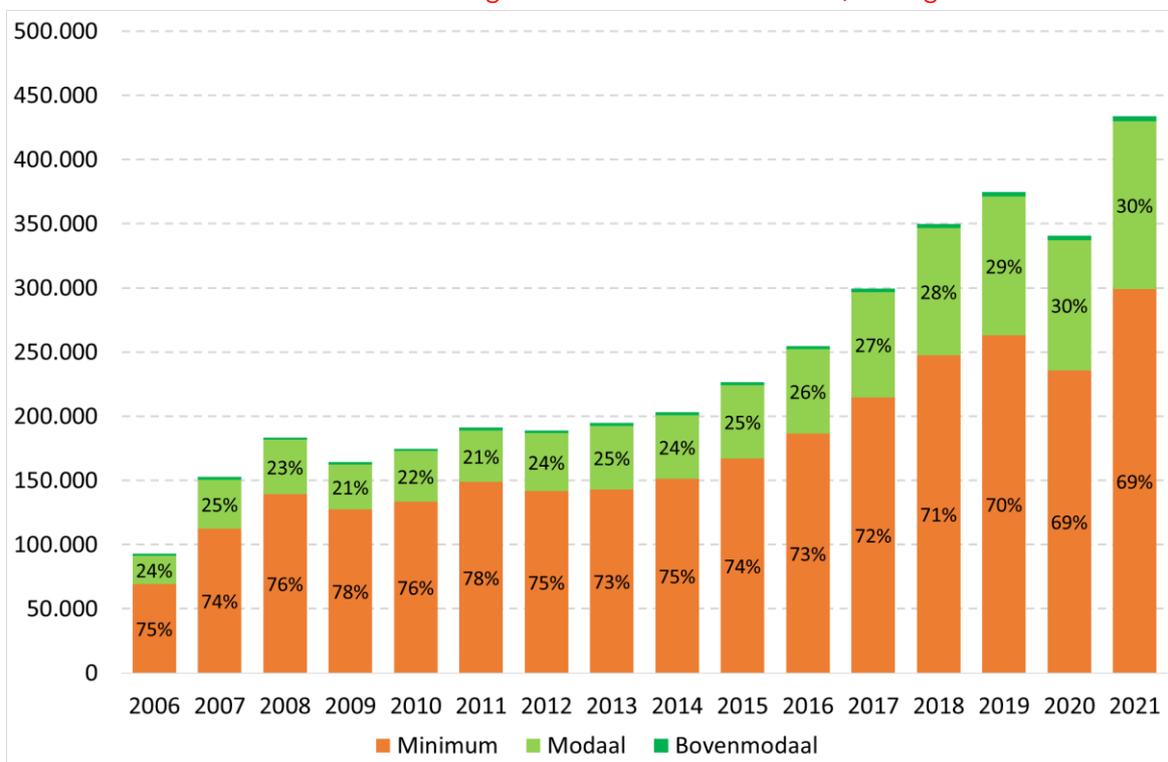
Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.21 Herkomst van arbeidsmigranten in de **uitzendsector**

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

Figuur A.22 Kwalificatieniveau van arbeidsmigranten in de **uitzendsector** (o.b.v. gemiddeld maandsalaris)

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek

“De wetenschap dat het goed is.”

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winstoogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport 2022-61

ISBN 978-90-5220-197-9

Informatie & Disclaimer

SEO Economisch Onderzoek heeft op de verkregen informatie en data geen onderzoek uitgevoerd dat het karakter draagt van een accountantscontrole of due diligence. SEO is niet verantwoordelijk voor fouten of omissies in de verkregen informatie en data.

Copyright © 2022 SEO Amsterdam.

Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit dit magazine te gebruiken in artikelen, onderzoeken en collegesyllabi, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld. Gegevens uit dit rapport mogen niet voor commerciële doeleinden gebruikt worden zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s). Toestemming kan worden verkregen via secretariaat@seo.nl.

Roetersstraat 29
1018 WB, Amsterdam

+31 20 525 1630
secretariaat@seo.nl
www.seo.nl